

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Dominika Nováková

Toponymie města Jičína

Toponyms of the town of Jičín

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Pavel Štěpán, Ph.D.

Praha 2023

Poděkování:

Nejdříve bych chtěla poděkovat panu doktoru Pavlu Štěpánovi za vedení při psaní práce, vstřícné jednání a poskytnutí cenných rad. Dále děkuji všem respondentům, kteří se při terénním výzkumu do akce zapojili a bez nichž by práce stěží mohla vzniknout. Jsem vděčná zejména těm, kteří se opakovaně ozývali a přicházeli s dalšími poznatky. Nesmírně si vážím projevené ochoty, otevřenosti a vlídného vystupování při rozhovorech. Závěrem patří mé poděkování i rodině, přítelovi a přátelům, kteří mě po celý čas podporovali.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Toponymie města Jičína vypracovala samostatně, že jsem citovala všechny použité prameny a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 2023

Dominika Nováková

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá toponymii města Jičína a klade si za cíl zaznamenat aktuálně užívaná toponyma a rozšířit množství anoikonym oproti stavu zjištěnému v 70. letech. Materiál aktuálně užívaných toponym se získával terénním sběrem a sestává jak z pomístních, tak místních jmen, především se zaměřuje na tzv. živá jména sídelních i nesídelních objektů. Shromážděné doklady se porovnávají se soupisy ze 70. let a soupisem ze 40. let pořízeným v městském archivu. Ze současně užívaných toponym se následně vytvořil nový soupis doplněný o základní charakteristické údaje jednotlivých objektů. Zároveň se v praktické části analyzují seskupené názvy prostřednictvím sémantické klasifikace V. Šmilauera a uplatňuje se tu i strukturní klasifikace M. Majtána. V závěru se uvádí, k jakým zjištěním se při terénním výzkumu a na základě použití zmíněných klasifikací dospělo.

Klíčová slova: onomastika, toponymum, terénní výzkum, sémantická klasifikace, strukturní klasifikace toponym

Abstract

The diploma thesis deals with the toponymy of the town of Jičín and aims to take note of the currently used toponyms and to expand the number of anoikonyms compared to the state found in the 1970s. The material of currently used toponyms was obtained by field research and is comprised of both minor place names and place names, mainly focusing on the so-called living names of residential and non-residential objects. The collected data are compared with inventories from the 1970s and an inventory from the 1940s acquired from the local archive. A new inventory was subsequently created from the toponyms in use, which was supplemented with the basic characteristic data of the individual objects. At the same time, the gathered names are analyzed using a semantic classification of V. Šmilauer and also a structural classification of M. Majtán in the practical part. The findings of the field research and the application of the above-mentioned classifications are presented in the conclusion.

Keywords: onomastics, toponym, field research, semantic classification, structural classification of toponyms

Obsah

1. Úvod	7
2. Toponyma – jejich vymezení a rozdělení do podtříd	8
2.1. Místní jména.....	8
2.2. Pomístní jména.....	8
2.3. Živá jména	9
2.4. Základní charakteristika a funkce toponym	9
3. Metoda práce – předešlý výzkum a získané materiály.....	11
4. Jičín – základní informace o městě a jeho stručná historie.....	13
5. Výzkum aktuální znalosti toponym	18
5.1. Metoda – vlastní uchopení výzkumu.....	18
5.2. Respondenti	19
5.3. Jazyková podoba toponym.....	19
5.4. Výzkum vývoje anoikonym a znalosti toponym	20
5.5. Agronyma	20
5.5.1. Pomístní jména polí.....	20
5.5.2. Pomístní jména ostatních obdělávaných i neobdělávaných a lesních pozemků	25
5.6. Hodonyma	26
5.7. Hydronyma	30
5.8. Jména ostatních neosídlených objektů	31
5.9. Jména osídlených objektů	33
5.9.1. Jména místních částí, domů a dalších osídlených objektů	33
5.9.2. Jména restauračních či ubytovacích zařízení a jiných podniků	35
5.9.3. Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními	36
5.10. Oronyma.....	36
5.11. Znalost toponym – shrnutí	37
6. Nový soupis toponym.....	40
6.1. Agronyma	40
6.1.1. Pomístní jména polí.....	40
6.1.2. Pomístní jména ostatních obdělávaných i neobdělávaných a lesních pozemků	42
6.2. Hodonyma	44
6.3. Hydronyma	46
6.4. Jména ostatních neosídlených objektů	48
6.5. Jména osídlených objektů	49
6.5.1. Jména místních částí, domů a dalších osídlených objektů	49
6.5.2. Jména restauračních či ubytovacích zařízení a jiných podniků	51

6.5.3.	Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními	52
6.6.	Oronyma	53
7.	Klasifikace toponym	54
7.1.	Sémantické třídění podle Vladimíra Šmilauera	54
7.1.1.	Obecné vztahy a vlastnosti	54
7.1.2.	Země	55
7.1.3.	Rostlinstvo	56
7.1.4.	Zvířectvo	56
7.1.5.	Člověk	56
7.1.6.	Ostatní jména	60
7.1.7.	Shrnutí	60
7.2.	Strukturní klasifikace Milana Majtána	61
7.2.1.	Shrnutí	67
8.	Závěr	68
9.	Použitá literatura:	69
10.	Přílohy	72

1. Úvod

Diplomová práce se zabývá toponymií Jičína a zaměřuje se přitom na katastry Jičín, Popovice u Jičína, Robousy, Moravčice a Hubálov. Zčásti tedy navazuje na soupis pomístních jmen, který zde byl vyhotoven v 70. letech. Zhruba po padesáti letech usilujeme o to prozkoumat, jak se má situace v současnosti, tedy jaké objekty a na ně odkazující jména se uchovaly do dnešních dní, zároveň hodláme zachytit jména nová. Vzhledem k tomu, že se tehdy podařilo shromáždit jen zlomek anoikonym a že dochází ke stále rychlejší urbanizaci, jsme se rozhodli objekt pozorování rozšířit a zaměřit se na toponyma obecně, sledovat ve vymezeném prostoru především takzvaná živá jména. Ta budeme zjišťovat převážně od místních, k zmapování terénu a jako pomocný nástroj k co nejpřesnější lokalizaci objektů nám poslouží také mapy.

V teoretické části si stručně představíme toponyma, anoikonyma, oikonyma a živá jména. Kromě definice se bude u těchto jednotlivých skupin také probírat, na jaké další podtřídy se člení, případně jakou plní funkci. Dále popíšeme, jak se postupovalo při předešlém výzkumu, uvedeme základní informace o sledovaném území a v krátkosti vyličíme historii města a upozorníme na jeho nejvýznamnější osobnosti.

V praktické části se nejdříve bude pojednávat o metodě práce, získaných materiálech. Poté se budou aktuálně shromážděná anoikonyma srovnávat se soupisy pomístních jmen z dřívějších let a posléze se vyhodnotí, k jakým změnám došlo. Soupis se zároveň doplní o zbývající získaná toponyma. Následně se vytvoří nový soupis, jenž bude obsahovat pouze toponyma ze současnosti, přičemž ke každému z nich se připsí údaje týkající se daného objektu. V poslední části se na takto zhotovený soupis aplikuje některá z klasifikací zeměpisných jmen, na základě níž se toponyma roztrídí do předem daných kategorií a jež je účelným prostředkem k lepšímu interpretování dat, povede k dalším poznatkům, mimo jiné odhalí nejhojněji zastoupenou skupinu objektů.

2. Toponyma – jejich vymezení a rozdělení do podtříd

Toponyma neboli vlastní jména zeměpisná označují pozemské objekty, které se vyskytují v krajině a které je možné kartograficky zachytit v mapových dílech. Společně s **kosmonymy** (propria objektů nacházejících se mimo Zemi) a **chrématonymy** (propria lidských výtvorů, jež jsou zakotveny ve společenských, ekonomických, politických a kulturních vztazích) se řadí do třídy **abionym**, tedy vlastních jmen neživých objektů a jevů. Sama se dále dělí do tří podskupin, a to **choronym** (propria větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění), **oikonym** neboli vlastních jmen místních a **anoikonym** čili pomístních jmen. (Pleskalová, 2017)¹ Vzhledem k zadání práce nás budou dále zajímat pouze posledně dvě jmenované skupiny toponym.

2.1. Místní jména

Jak se uvádí výše, k toponymům vedle jiných náleží i skupina místních jmen čili oikonym. Místní jméno se definuje jako vlastní jméno sídliště (tedy obydleného místa), nevyjímaje přitom ani zaniklá a pustá místa. V rámci oikonym rozlišujeme čtyři jejich podtypy: zaprvé **vlastní jména měst, vesnic a jejich částí** (např. čtvrť, předměstí...); zadruhé **vlastní jména tzv. místních částí**, máme na mysli seskupení domů nebo jednoho domu odděleného od vlastního sídliště (kupř. samota, hospodářský dvůr, myslivna, hájovna, cihelna, huť, pila, mlýn, hrad, lovecký zámek, zřícenina, turistická chata...); zatřetí **proprium jednotlivého objektu sídlištního charakteru ve městě a na vesnici** (tedy zámek, usedlost, hotel, hostinec, lékárna, budova divadla a kina, brána, věž, část městského opevnění, kostel, klášter...) a začtvrté **propria místností v objektu sídlištního charakteru** (tj. obytná místnost, hala, přednáškový sál, hudební síň...). (Svoboda – Šmilauer – Olivová-Nezbedová – Oliva – Witkowski, 1973, s. 60)

2.2. Pomístní jména

Další z podtříd toponym tvoří pomístní jména neboli anoikonyma. Podle *Základní soustavy a terminologie slovanské onomastiky* se za pomístní jméno pokládá „*vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi a toho člověkem vytvořeného objektu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován*“ . (Svoboda – Šmilauer – Olivová-Nezbedová – Oliva – Witkowski, 1973, s. 62)

Vzhledem k velkému množství objektů, jež do takto vymezené skupiny náleží, členíme tyto jednotky do specifitějších podtříd. Patří mezi ně **hydronyma**, tedy vlastní jména vod (názvy moří, zálivů, průlivů, jezer, bažin, močálů, rašelinišť, slatinišť, rybníků, vodních nádrží, studánek, pramenů, řek, potoků, peřejí, vodopádů, průplavů, plavebních kanálů...), **oronyma**, tedy vlastní jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna (názvy orografických celků, pohoří, vrchovin, hornatin, pahorkatin, hřbetů, jednotlivých hor, kopců, skal, úbočních a údolních útvarů, údolí, dolin, brázd, sníženin, průsmyků, sedel, propastí, roklí, nížin, rovin, plošin, tabulí, pánví...), dále **speleonyma**, tedy vlastní jména jeskyň, **hodonyma**, tedy vlastní jména dopravních cest (názvy ulic, náměstí, nábřeží, mol, dálnic, silnic, cest,

¹ Vycházíme z hesla v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* dostupném na internetu.

stezek, průhonů, pěšin, tunelů, brodů, mostů, lávek, přívozů, železnic, lanovek...), či **pozemková jména**, tedy vlastní jména seskupení pozemků nebo jednotlivého pozemku, dělí se na další tři podtypy, a to propria obdělávaného pozemku (názvy zemědělských honů, polí, luk, pastvin, zahrad, vinic, chmelnic...), propria lesního pozemku (názvy polesí, lesních oddělení, lesů, hájů, obor...) a propria neobdělávané lesní půdy. Mimoto se k nim řadí i další objekty, které mají rysy anoikonym, ale pro jejichž kategorii nebyl v lingvistice zaveden termín. Na mysli máme vlastní jména jednotlivých nesídlištních objektů, jako jsou kupříkladu boží muka, kapličky, křížky, hřbitovy, pomníky, mohyly, doły, lomy, rozhledny, trigometrické body, ukazatele cesty... (Svoboda – Šmilauer – Olivová-Nezbedová – Oliva – Witkowski, 1973, s. 53–69)

2.3. Živá jména

Ještě předtím, než obrátíme svou pozornost k funkci toponym, je potřeba si vysvětlit pojem živé vlastní jméno². Za nejvýznačnější rys tohoto druhu propria se pokládá, že se užívá především v neoficiálním styku. Živá jména tedy mohou zahrnovat jak anoikonyma, tak oikonyma. Jejich klíčovou vlastnost nespátřujeme totiž v rozlišování druhu objektu, jako je tomu u místních a pomístních jmen, nýbrž zásadní je vymezovat je na základě jejich užívání v běžné komunikaci. Dosud stála zmíněná skupina vlastních jmen na okraji zájmu lingvistiky, vzniklo pouze několik studií, týkajících se hlavně živých osobních jmen. Zejména onomastikové J. David a P. Mácha pak vnesli toto téma do oblasti toponymie a upozornili na potřebu systematictější se jím zabývat. (Pleskalová, 2017)³

V jejich pojetí značí živé toponymum „*zeměpisné jméno, jehož základní charakteristikou je neúřednost, primárně vyjádřená neexistencí závazné standardizované podoby ... přívlastek živý odkazuje především na jejich přítomnost v každodenní, zvláště mluvené mezilidské komunikaci. Jeho druhý význam vychází z jejich nestandardizovanosti, která se promítá do variant a různých podob, jež existují vedle sebe, do zanikání těchto jmen v souvislosti s generační obměnou jejich uživatelů, do rozdílné míry jejich znalosti apod.*“ (David, 2014, s. 20, 22) Naším cílem je zaměřit se především na tato živá místní či pomístní jména (taková, jež aktuálně kolují mezi obyvatelstvem v prostoru Jičína), která získáme terénním výzkumem a případně doplníme o pomístní jména získaná excerpcí z map. Jak totiž v publikaci *Názvy míst* poznamenává sám autor, obě skupiny spojuje, že pojmenování mají mnohdy pouze nestandardizovanou, mluvenou či nářeční formu a zároveň se vyznačují variantností. (David, 2014)

2.4. Základní charakteristika a funkce toponym

Impulz začít pojmenovávat výše definované objekty vzešel z potřeby člověka orientovat se v prostředí a být schopen o něm s druhými komunikovat. Z toho plyne, že primární funkcí toponym je odlišit od sebe jednotlivé objekty v krajině (identifikační, individualizující a diferenciativní funkce) a lokalizovat je. Dosahuje se toho tím, že každé jednotlivě se přiřadí

² Tento termín zavedl na Slovensku Vincent Blanár (ten se však věnoval živým osobním jménům), bohemistika ho přejala, ale užívá se ho nesoustavně. (Pleskalová, 2017)

³ Převzato z *Nového encyklopedického slovníku* přístupného online.

konkrétní název. Z komunikačních důvodů je pak třeba, aby byl název z hlediska formální stránky stručný a z hlediska obsahového výstižný. (Šrámek, 1999, s. 23)

Toponyma představují cennou část kulturního dědictví daného společenství. Váže se k nim množství osobních, ale i kolektivních příběhů a vzpomínek, poskytují historicky hodnotné poznatky o proměnách krajiny a tamější společnosti, jež se postupně vytrácejí z povědomí lidí ať už z důvodu změny či zániku objektu, nebo střídání generací (podléhají tedy vývoji a míra jejich znalosti a užití se odvíjí od uživatele a jeho příslušnosti k určité sociální skupině a účinku dalších faktorů). Vzhledem k této skutečnosti považujeme za nezbytné se jim soustavněji věnovat a usilovat o jejich uchování, zvláště nestandardizovaným jménům totiž hrozí, že brzy upadnou v zapomnění (poněvadž jakmile jsou vytržena ze svého sociálního či geografického kontextu, ztrácí na hodnotě). (David, 2016, s. 18)

Zeměpisná vlastní jména nereflktují jen mimojazykovou realitu a její proměny, ale rovněž jazykový vývoj. Co se týče jazykové stránky, jeví se toponymie jako značně ambivalentní. Na jednu stranu jsou toponyma odolnější vůči změnám, k nimž dochází v apelativní sféře, a proto se jejich formální stránka vyznačuje specifickými rysy – toponyma leckdy uchovávají dialektické, cizojazyčné, etymologicky neprůhledné, zanikající či zaniklé jazykové prostředky, čímž přispívají k hlubšímu poznání jazyka. Na druhou stranu je mluvčí užívají primárně v běžné komunikaci, a tudíž musejí být schopna reagovat na měnící se orientační a komunikační potřeby svých uživatelů, a jde tedy do značné míry o dynamickou vrstvu jazyka. (Lábus, 2017, s. 27)

S dynamikou toponym souvisí další pro ně příznačný jev, a to variantnost pojmenování. K určitému objektu může totiž referovat vícero názvů, které jsou si onymicky rovnocenné, ačkoli se od sebe odlišují z hlediska spisovnosti, oficiálnosti, rozšíření jejich znalosti mezi obyvatelstvem či generačního užití. Jedná se o přirozený stav, který však nezachycuje (ani to není v jeho silách) toponymický standard. Do něj se umělým výběrem zvolí pouze jedna varianta. (David, 2014, s. 16–17) Pro naše účely se nám zdá vhodnější zaznamenávat všechny varianty jména daného objektu a naopak v případě potřeby upozornit na nesoulad mezi standardizovanou podobou a běžně používanou formou.

Co se týče pomístních jmen, nejčastěji jejich název odráží dané přírodní či kulturní poměry (pojmenování například odkazuje na určitého člověka, jeho styl života, práci nebo výtvoř). Zároveň mohou zpravidla nastat dvě situace, zanikne-li jimi pojmenovávaný předmět: buď anoikononymum zanikne společně s ním, nebo přetrvá jakožto pojmenování objektu nově vzniklého na původním místě. Ke změně pomístního jména tedy může dojít změnou objektu, ale i výměnou obyvatelstva, které si názvy uzpůsobí svým potřebám. Na závěr ještě poznamenejme, že také anoikonyma jsou důležitým dokladem jak pro poznání starší slovní zásoby (ve starších pomístních jménech totiž bývá zakonzervováno jim odpovídající vývojové stadium českého jazyka), tak pro odhalení někdejších hospodářských, sociálních či kulturních poměrů⁴. To znamená, že představují cenný materiál nejen pro lingvistiku, ale i další vědní obory, jako je historie, geografie, etnografie a další⁵. (Olivová-Nezbedová, 1995, s. 20–34)

⁴ Jak v úvodu *Místních jmen v Čechách* z roku 1960 podotýká Miloš Dokulil, platí toto tvrzení i pro místní jména.

⁵ S tímto výrokem se shoduje i Vladimír Šmilauer, který ho ale v *Úvodu do toponomastiky* vztahuje na celou oblast toponym.

3. Metoda práce – předešlý výzkum a získané materiály

Počátek snahy o shromáždění pomístních jmen nacházejících se na českém území spatřujeme již od 2. poloviny 19. století. Jednalo se však jen o neorganizované, dílčí akce. Až v roce 1962 se rozhodla Místopisná komise ČSAV na popud Vladimíra Šmilauera uspořádat výzkum, který si, v ideálním případě, dával za cíl zmapovat pomístní jména každé české obce či osady. Vypracováním soupisu pomístních jmen a vedením celé akce byla pověřena Libuše Olivová-Nezbedová. (Olivová-Nezbedová, 1995)

Postupovalo se tak, že se oslovili určití místní obyvatelé dané obce a byli požádáni o spolupráci. Příslušnému občanovi se poté zaslal formulář, do něž zanesl všechna jemu známá pomístní jména a měl dále doplnit, o jaký druh objektu se jedná (potok, pole, les...), jaký má tvar, podle čeho se domnívá, že objekt získal svůj název, nebo se měl také pokusit co nejpřesněji určit jeho polohu. Druhá část soupisu byla vyčleněna pro zaznamenání místních částí, samot, hájoven atd., a to z toho důvodu, že tyto stavby často přejímaly pojmenování míst, na nichž byly vystavěny. Do třetí části se pak zapisovaly názvy honů JZD s výkladem a vymezením polohy a čtvrtá část sloužila pro případné poznámky a dodatky. Formulář obsahoval i základní údaje o zpracovateli. (Olivová-Nezbedová, 1995)

Z podnětu Viléma Nezbedy se v roce 1974 začalo se sběrem pomístních jmen i v pohraničních oblastech, kde do konce 2. světové války sídlilo převážně německé obyvatelstvo. Celá akce byla ukončena v roce 1980 a získaly se během ní záznamy přibližně z 86 % českých obcí. Z vyplněných formulářů se názvy následně excerpovaly ručně na lístky a posloužily za materiál ke zpracování *Slovníku pomístních jmen v Čechách*. (Olivová-Nezbedová, 1995)

Tato organizovaná činnost do jisté míry navazovala na práci Antonína Profouse, který se zasloužil o vypracování slovníku místních jmen v Čechách. Ve 20. letech 20. století byl totiž jako zástupce Místopisné komise České akademie věd a umění pověřen jejich revizí, poněvadž státní orgány naléhaly, aby se ustálilo místní názvosloví. Postupovalo se však jinou metodou než u sběru anoikonym, k určení přesného názvu se hledaly doklady v nejrůznějších písemných pramenech, jako např. v berní rule, katastrálních mapách, deskách zemských českých atd. Výsledné slovníkové heslo zahrnuje kromě historických dokladů určení polohy místa a dalších náležitostí i lidové tvary příslušného pojmenování. Za účelem jejich získání se místním obyvatelům rozeslal dotazník. Nutno podotknout, že návratnost dosahovala jen 30 procent a nelze u všech shromážděných názvů zaručit jejich správnost. (Šmilauer, 1963) Výklad jmen byl podložen historickými i filologickými argumenty, přičemž za jazykovou stránku nesl odpovědnost právě Profous. Svěřenému úkolu se věnoval i poté, co se této činnosti přestali věnovat jiní výzkumníci, kteří byli do této akce také zapojeni. Díky jeho neutuchající práci vznikly čtyři svazky slovníku oikonym s tím, že ten čtvrtý dokončil J. Svoboda. Autorem pátého dodatkového slovníku pak je také J. Svoboda spolu s V. Šmilauerem. (Vavroušková, 1960)

Co se týče Jičína, soupis pomístních jmen pro katastr Jičín vyhotovil v roce 1977 místní učitel Oldřich Sudek s pomocí dvou dalších spolupracovníků. Formulář obsahuje jak pomístní jména (počet se pohybuje v řádu jednotek), tak názvy místních částí. V katastru Popovice byl úkolem pověřen důchodce Bedřich Bruk, který si k vypracování přizval další dva informátory a roku 1970 odevzdal soupis čítající přibližně 20 položek. Při jeho zhotovování čerpali do velké míry z obecní kroniky *Popovice u Jičína* napsané Antonínem Morávkem v roce 1935. V

katastrech Robous, Dvorců a Moravčic se práce chopil důchodce Jan Draslar bydlící tehdy v Robousech.⁶ Povedlo se mu nashromáždit zhruba 30 názvů.

Jak si však lze v předešlém odstavci všimnout, jedná se o materiál již 50 let starý a nikterak obsáhlý. Z toho důvodu jsme započali vlastní terénní sběr, který se zaměřuje jak na pomístní, tak živá místní jména. Naším záměrem přitom nebylo obsáhnout všechna toponyma vyskytující se ve vytčené oblasti, nýbrž shromáždit ta, která mají místní obyvatelé v povědomí, užívají je běžně v komunikaci či se pomocí nich orientují v prostoru. Metodu, kterou jsme k dosažení tohoto cíle použili, si podrobně představíme v podkapitole 5.1.

Zbývá nám ještě zmínit, že během průzkumu se nám ve Státním okresním archivu v Jičíně podařilo získat soupis pomístních názvů z roku 1940, který vypracoval místní starousedlík, pan Štěpán Jand'ourek, a soupis místních i pomístních jmen vypracovaný Františkem Filipem. Také tyto materiály jsme se rozhodli zapracovat do naší práce a porovnat s názvy shromážděnými v roce 1977 a jmény aktuálně užívanými.

⁶ Údaj o datu vyhotovení soupisu chybí.

4. Jičín – základní informace o městě a jeho stručná historie

Město ležící v nadmořské výšce 287 m se nachází v severovýchodních Čechách, přesněji v Královéhradeckém kraji v okrese Jičín, v blízkosti Prachovských skal. Zaujímá území 2 493 ha a dle Českého statistického úřadu jeho počet obyvatel k datu 1. 1. 2022 činil 15 871.⁷

Co se týče názvu města, panují o jeho pojmenování dohady. Historikovi Franckovi se zdá z etymologického hlediska jako nejpravděpodobnější jeho odvození od propria *Jika* – Jikův dvůr, jímž se měly označovat místní statky ještě před královnou Gutou. (Francek, 2010) Wagner se však domnívá, že vlastní jméno pochází z *Jitčina dvorce*, dále změněného na *Jitčino město* a posléze *Jičín*. (Wagner, 1979) Profous předkládá jinou hypotézu. Zaprvé upozorňuje na to, že při výkladu německého pojmenování nastávají obtíže s počátečním písmenem jména *Titschein*. Zároveň se přiklání k Liewehrovu výkladu, který odmítá odvozovat *Jičín* z posesivního adjektiva *Jitčín*, jelikož by ve 13. století muselo mít podobu *Jučín*. Název města namísto toho usouvzážňuje s výrazem *Dičín*, jehož základ má původ v polském *dzik* a *dyk*, tedy kanec. S polskou variantou souvisí antroponymum *Dík*, jež lze volně přeložit jako ‚divý člověk‘ či ‚divý vepř‘. Analogií k substantivům *kravín*, *ovčín* pak bylo prý z této formulace utvořeno slovo *Dičín*. To si německé obyvatelstvo upravilo na *Titšin*, zato české změnilo první slabiku z *Di-* na *Ji-* a vznikla nynější podoba *Jičín*. K této úpravě muselo dojít dávno před nejstaršími doklady, jelikož se v nich neobjevuje kolísání tvarů tohoto propria. (Profous, 1949, s. 144) Styčné body s touto teorií nalézáme ve výkladu původu pojmenování *Jičína* v podání Lutterera–Šrámků, který se nám jeví jako nejpravděpodobnější. Jazykovědci zastávají názor, že název souvisí se vsí *Jičina*, jejíž jméno je zřejmě odvozeno od názvu potoka, který tudy protékal. Podobu hydronymu spojují s výrazem *Dičina* (staroslověnsky *diči* čili kančí potok – v tom se shodují s Profousovou hypotézou). Přejít od feminina k maskulinu je podle nich dán tím, že se k místnímu jménu dále přidávala substantiva *dvůr* nebo *hrad*. (Lutterer–Šrámk, 1997, s. 116)

Nejstarší zprávou, v níž je Jičín poprvé zmíněn, je listina z roku 1293. Jičín se zde uvádí ve výčtu statků královny Guty Habsburské, z nichž se má odvádět desátek kostelu v Lysé nad Labem. Z obsahu listiny je patrné, že zmíněné statky vlastnily české královny odedávna, tedy existovaly ještě před vlastnictvím Guty, a že Jičín byl zbožím královským o poměrně značném rozsahu. Roku 1297 však královna umírá a statky připadají do vlastnictví krále, jenž je ale postoupí do zástavy šlechtici Lévovi z Konecchlumí. Jičín dále uvádí listina z roku 1304, v níž je představen jako město se sto lány, které je spolu s panstvím Brada odňato Lévovi králem Václavem II. Na základě toho se předpokládá, že Jičín se stal městem mezi lety 1293–1304. (Francek, 2010, s. 26–27)

Ve středověku město spravuje rod Vartenberků, za jejichž éry získá Jičín svůj znak. Dodejme, že již v této době se jedná o veskrze české město. Následně ho řídí Hašek z Valdštejna a dále Jiří z Poděbrad s jeho syny, za nichž dochází k vzestupu města a rozšíření místních trhů. Po nich se ujímá vlády Samuel z Hrádku a Valečova, od něž ho převzal v 80. letech 15. století rod Trčků z Lípy, za nichž dochází k dalšímu rozvoji města, mimo jiné je vybudován první městský vodovod a začíná stavba Valdické brány. V roce 1572 a 1589 město zachvátily velké požáry, kvůli čemuž se ocitlo ve finanční tísní, a byly mu proto uděleny úlevy jako osvobození od placení berní. Dalším držitelem se roku 1607 stal rod Smiřických, kteří si Jičín zvolili za své

⁷ Údaj je k dispozici na webové stránce Českého statistického úřadu [online].

rezidenční sídlo a pokusili se z něj vybudovat tržní centrum svých statků. Nechali zde vystavět zámek a zřídit centrální sklad obilí, vedle toho podporovali trhy se zemědělskými produkty. (Francek, 2010, s. 39–42, 58–71, 88–92)

Největší rozkvět a slávu město zažilo v době třicetileté války za Albrechta z Valdštejna, jehož zásluhou se změnilo v moderní rezidenční sídlo. Došlo k úpravě měšťanských domů, zbudování dvou vodovodů či kostela zasvěceného sv. Jakubu Většímu. Frýdlantský vévoda sem přivedl jezuity a kartuziány (v souvislosti s nimi zmiňme, že v Jičíně vznikla jezuitská kolej a gymnázium) a taktéž dohlížel na výstavbu města. Mezi přední architekty patřili Italové jako například Andreo Spezza, který se ujal projektování zámku, Giovanni Marini či Nicolo Sebregondi, jenž projektoval veřejné stavby spolu s casinem a vypracoval urbanistický plán města. Od roku 1624 vznikala nová čtvrť, obývaná převážně zemědělci a řemeslníky, a to Nové Město. V ní byly zřízeny dvě manufaktury. Souhrnem lze říci, že za jeho vlády se Jičín výrazně změnil, zbudoval se architektonický celek se správními úřady, církevními institucemi a školami. (Francek, 2010, s. 111–141)

Následovala doba nouze a strachu. Vojska drancovala Jičín, přičemž ve čtyřicátých letech 18. století obsadil Jičínsko pruský král. Obyvatelé Jičína se tedy museli vypořádat s hospodářskými a sociálními důsledky vzniklými z této situace, tento stav v 70. letech ještě umocnil vypuklý hladomor. (Francek, 2010, s. 149–152)

Na sklonku 18. století se situace stabilizovala a Jičín se začal měnit z provinčního města v centrum úřadů, škol a obchodu. V roce 1781 čítal 295 domů a 3428 obyvatel. Až do poloviny 19. století přitom patřil do kumburského panství, přičemž region se vyznačoval tím, že byl převážně zemědělský, samotný Jičín se proslavil zejména svými obilními trhy. (Francek, 2010, s. 209–213)

Pozastavme se u data 29. 6. 1866, které se do dějin Jičína zapsalo tím, že se zde v onen den konala bitva. Jednalo se v ní o prusko-rakouský konflikt, konkrétně se bojovalo o nadvládu v Německu. V době, kdy se všemi směry blížilo pruské vojsko, se nacházela generalita rakouského armádního sboru na jičínském zámku. V nočních hodinách došlo ke střetu v samotném Jičíně, při němž se řada vojáků utopila v rybníku Kníže. Město se následně muselo postarat o raněné a čelit choleře, jež se v důsledku válečného konfliktu začala mezi obyvatelstvem rychle šířit. Vzhledem k vývoji válečné situace byl krátkodobě přerušen rozvoj města. Pokud se vrátíme k průběhu válečné události, 2. 7. do Jičína dorazil pruský král Vilém I., kde spolu s kancléřem Otto Bismarckem a pruským velitelem armády Helmuthem Moltkem naplánovali porážku Rakouska u Hradce Králové. Pruské vojsko opustilo region až 19. září po uzavření míru v Praze. (Francek, 2010, s. 247–250)

V druhé polovině 19. století se znatelně zvýšil počet místního obyvatelstva, roku 1880 Jičín čítá 8071 občanů. Stále ve městě převládá zemědělská výroba, s níž souvisí zbudování prvních průmyslových podniků v Jičíně (konkrétně se jednalo o cukrovar a továrnu na výrobu zemědělských strojů ve vlastnictví Knotka). František Knotek se posléze jako starosta zasloužil o výstavbu plynárny, plynového osvětlení ulic, zřízení nové městské kanalizace a vodovodu. Tato doba se považuje za počátek železniční a průmyslové výroby v Jičíně, jelikož kromě jiného sílí vliv dopravy a budují se železniční trasy. (Francek, 2010, s. 250, 257, 261–264)

V období světových válek město chátralo, zpomalila se stavební činnost. Následovala politická a hospodářská krize, město zápasilo s nedostatkem pracovních sil v zemědělství. Až

v roce 1961 se území rozšířilo připojením Soudné a Sedliček na 1174 hektarů, v souvislosti s tím stoupl počet obyvatel na 12 193. Město se dále rozšířilo v roce 1976, kdy se k městu připojily Robousy (k Robousům již tehdy přináležely i Moravčice)⁸ a Popovice. V roce 1980 Jičín čítal již 16 440 obyvatel, přičemž z 8843 ekonomicky činných občanů jich přes 40 % bylo zaměstnáno v průmyslu a jen mírně přes 6 % v zemědělství, poměr se tedy obrátil. (Francek, 2010, s. 465–496) Poslední územní změna nastala v roce 2019, kdy byl k Jičínu připojen Hubálov.⁹

Nyní ve stručnosti probereme historii jednotlivých území Jičina, pokud se neshoduje s již dříve zmíněnými událostmi, a také se v této části budeme zabývat původem pojmenování těchto částí. Začneme místní částí Popovice. Dle Antonína Morávka je název místní části *Popovice* odvozen od staročeského slova *pop*, které je synonymem substantiva *kněz*. Výrazem *popovici* se pak odkazovalo k lidem, kteří sídlili na kněžských pozemcích a byli závislí na kněžské vrchnosti. Aby se tito obyvatelé a příslušná obec neoznačovali stejným vyjádřením, začalo se pro ni používat akuzativu, ve výsledku tedy název vsi zní *Popovice*. (Morávek, 1935, s. 5) Profous zastává podobný názor, jméno *Popovice* interpretuje jako ‚ves lidí popových‘ a taktéž tvrdí, že se tímto propriem pojmenovávaly bývalé kněžské majetky. (Profous, 1951, s. 435–436)

První doklad o Popovicích přitom pochází z doby panství strahovského kláštera, jemuž patřilo mnoho statků na dnešním Hradecku a Jičínsku. Dle zakládací listiny strahovského kláštera totiž věnoval pražský biskup Jan I. klášteru vyjma jiného ves Lužany a újezd rozprostírající se až k zemské stráži a polím ve Veliši, přičemž oblast dnešních Popovic tenkrát nepochybně patřila ke vsi Veliš. (Morávek, 1935, s. 6) Založení Popovic klade Antonín Morávek s ohledem na původ názvu do 12. století, zatímco první zápis zmiňující je pochází z roku 1374 a je otištěn v *Soudní knize města Jičina*. Jedním z prvních vlastníků půdy byl Jan z Popovic, zvaný Kule. Po celé období středověku a z počátku 16. století nemáme o Popovicích skoro žádné zprávy. Až později v 16. století se jako držitel tvrze udává Jan Kamenický z Vitiněvsi, po jehož smrti přešel majetek na Zikmunda Kamenického a posléze Jindřicha Kamenického, od něhož území odkoupil Albrecht z Valdštejna. O důležitosti rodu Kamenických svědčí, že nalevo od vstupu do fary na ně upomínala kamenná náhrobní deska. Půlka vsi Popovic byla poté v 17. století postoupena spolu s dalšími statky Albrechtem z Valdštejna jezuitům. Ti se chopili vlády v období třicetileté války a jejich éra panování skončila za časů neúrody a největšího daňového zatížení obyvatelstva, a sice v 70. letech 18. století, kdy jezuitský řád zrušil papež Kliment XIV. Statky jezuitského řádu byly posléze přisouzeny milíčeveskému panství. Pozemková kniha v té době zaregistrovala 45 stavení náležejících k Popovicím. V roce 1835 se ves rozrostla na 61 domů, na něž připadalo 457 obyvatel. Přibližně o sto let později, v roce 1930, žilo v Popovicích dle sčítání obyvatel 595 občanů. (Morávek, 1935)

Co se týče vsi Hubálov, první písemný doklad tohoto propria je zaznamenán v roce 1373. Dle Antonína Profouse dostala vesnice svůj název po měšťanovi Hubálovi (Hubálov, respektive Hubálův, nejspíše Hubálův dvůr), o němž se v letech 1361 a 1364 zmiňuje *Soudní kniha města Jičina* od Ferdinanda Menčíka. Osobní jméno *Hubál* bylo odvozeno od substantiva *huba*, k němuž se přidala přípona *-ál*, čímž slovo nabylo zveličovacího, v tomto smyslu by se

⁸ Z hlediska historického vývoje patřily Moravčice pod Robousy už od roku 1869, avšak v roce 1921 se oddělily a staly samostatnou obcí. Tento stav trval do roku 1960, kdy se opět připojily k Robousům.

⁹ Do té doby náležel k Tuři, samostatnou obcí byl pouze mezi lety 1919–1960.

dalo říci až potupného významu. (Profous, 1954, s. 787–788) Jak už je uvedeno výše, Hubálov patřil k obci Tuří a sdílel s ní své dějiny po dobu půl tisíciletí. Do 16. století se zde střídali různí méně významní šlechtici, až v roce 1541 přešla do vlastnictví rodu Valdštejnů. Ve 20. letech 17. století ji pak od příbuzných odkoupil Albrecht z Valdštejna, čímž se stala součástí frýdlantského panství, ale už v roce 1635 ji frýdlantský kníže postoupil jezuitům. Ti se do historie Tuří zapsali tím, že na přelomu 17. a 18. století přebudovali zdejší tvrz na barokní zámek. Další renovace se dočkal v polovině 19. století, kdy území spolu se zámkem koupil Jan Limbeck a zámek přestavěl v duchu klasicistního stylu.¹⁰

Přejdeme k místní části Robousy. Název *Robousy*, tedy ‚ves robousů‘, zřejmě vznikl ze staročeského slova *rob* čili potomek, dědic, následník; eventuálně ruského výrazu *rabus* označujícího sluhu, lokaje. Ke jménu *rob* se dále přidal afix *-us*, přejatý z latiny (viz například slovo *vagus*), jehož se často používalo k vytvoření pejorativních výrazů. (Profous, 1951, s. 570) Stejně jako Jičín přináležely Robousy ve 14. století kumburskému panství, jehož majiteli byli tou dobou Markvartici, v 15. a 16. století pak Trčkové z Lípy a na začátku 17. století Smiřičtí, které krátce nato vystřídal Albrecht z Valdštejna, po němž se území ujali šlechtici Trautmannsdorfové. Vzhledem k příslušnosti k jednomu celku se dějiny Robous nijak výrazně nelišily od těch jičínských. K významnější události došlo v 18. století, konkrétně roku 1797, kdy vypukl ve vsi požár, který zasáhl místní školu, nikdo však nebyl zraněn. Za zmínku též stojí, že v Robousích se nacházela rychta¹¹, což vsi dodávalo na důležitosti. Co do počtu obyvatel sčítání v roce 1921 odhalilo, že ve vsi jich tehdy žilo 613 a stálo zde 95 domů. Zajímavé je, že v současnosti se poměr obrátil, přibyly domy, zároveň ale ubyli obyvatelé. Ještě zopakujme, že Robousy byly samostatnou obcí do roku 1975, v následujícím roce o svou nezávislost ale přišly a staly se součástí města Jičína.¹²

Na závěr svou pozornost zaměříme k místní části Moravčice. Dle Antonína Profouse je název poprvé zaznamenán ve 14. století v soudní knize jičínské. Vlastní jméno lze chápat ve významu ‚ves lidí Moravcových nebo Morávkových‘, přičemž za *Moravce* se označuje člověk pocházející z Moravy, jde tedy z hlediska národnosti o Moravana, a *Morávek* se považuje za deminutivum k antroponymu *Moravec*. (Profous, 1951, s. 132) O této místní části se nám nepodařilo dohledat žádné relevantnější zprávy vztahující se k její historii. Zčásti je to nejspíše dáno tím, že většinu času byly Moravčice součástí jiného územního celku. Co tedy s jistotou můžeme říci, je, že nejdříve příslušely kumburskému panství, v polovině 19. století se pak osamostatnily, což však trvalo jen krátce, jelikož od roku 1869 patřila tato osada pod ves Robousy. Tento stav se změnil v roce 1921, kdy se opět stala samostatnou správní jednotkou, a až v 60. letech se opět začlenila do správního celku Robous, spolu s nimiž se v roce 1976 přidružila k městu Jičín.¹³

Zmíňme ještě osobnost, která se pravděpodobně nejvíce zasloužila o propagaci jičínského kraje, a to Václava Čtvrťka. Jako spisovatel opakovaně zasazuje děj svých pohádek na Jičínsko, nejpopulárnější je asi jím vytvořená postava ševce a loupežníka Rumcajse z jičínského lesa Řáholce. Úspěch však sklídl i s postavičkami vodníka Česílka či Čepečka.

¹⁰ Informace byly převzaty z internetové stránky *Obec Tuř* [online].

¹¹ Úřad, který spravoval poddanské obce.

¹² Čerpal se z internetové stránky *Jičínský deník* [online].

¹³ Údaje jsme získali z internetového zdroje *Státní okresní archiv Jičín* [online].

Výběr lokality není náhodný, spisovatel totiž část dětství za první světové války strávil u svého dědečka Václava Fejfara, bývalého starosty Jičína. (Francek, 2010, s. 509)

5. Výzkum aktuální znalosti toponym

Jak jsme uvedli výše, k dispozici jsme původně měli pouze soupisy pomístních jmen uložené v archivu oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR a vyhotovené mezi lety 1970–1977. Soupis katastru Jičina obsahoval 4 anoikonyma, 15 názvů místních částí a 1 název honu JZD. Soupis katastru Popovice oproti tomu čítal 13 pomístních jmen, 8 názvů místních částí a 1 název honu JZD. Společný soupis pro Robousy, Dvorce a Moravčice pak evidoval 19 anoikonym, 7 názvů místních částí a 61 názvů honů JZD. Naším záměrem bylo rozšířit sběr o živá místní jména, tedy nezabývat se pouze anoikonymy, ale toponymy obecně. V rámci zeměpisných jmen jsme měli v úmyslu zjistit, jaké názvy místní občané znají a používají, případně soupis doplnit o anoikonyma získaná z map, u nichž jsme si u místních ověřili, že o jejich existenci vědí.

5.1. Metoda – vlastní uchopení výzkumu

Materiál v současné době existujících toponym byl získáván následovně. Nejdříve jsme vyhledávali pomístní jména v mapách. Konkrétně se k tomuto účelu využilo map, které jsou přístupné na internetové stránce *Českého úřadu zeměměřického a katastrálního*. Na uvedené stránce lze totiž mimo jiné najít prohlížeč Geonames¹⁴. Jde o informační systém s geografickými jmény České republiky. Mezi jeho výhody patří, že u každé mapy je možné měnit velikost měřítko podle potřeby, přičemž největší měřítko udává poměr 1:59. Za další jeho přednost pokládáme, že kromě názvu a polohy objektu se uživatel zpravidla též dozví, o jaký druh objektu se jedná.

Dříve než si představíme další způsob sběru toponym, se blíže seznámíme s projektem Geonames. Databáze Geonames vznikla jako důsledek snahy o standardizaci geografických jmen, jež započala v 70. letech minulého století a již vedl ČÚZK s úmyslem vytvořit státní mapové dílo. S převáděním původních záznamů do digitální podoby se začalo v roce 1997 a celý proces trval do roku 2005. Od té doby se evidence průběžně aktualizuje a doplňuje v součinnosti s orgány místních samospráv a s pracovišti katastrálních úřadů.¹⁵

Kromě toho jsme provedli terénní výzkum. Za účelem zjištění aktuální znalosti toponym jsme vytvořili jednak tabulku v Excelu, jednak formulář v Googlu. V úvodu obou dokumentů jsme respondenty seznámili s předmětem našeho bádání a požádali je o vyplnění. Před výzkumnou otázkou byla umístěna část vztahující se k respondentovi, v níž měl vyplnit údaje pro nás důležité k následné identifikaci a klasifikaci dotazovaných. Jednalo se o doplnění demografických a sociálních údajů, jako je věk, pohlaví informátora či místo bydliště. Poté následovala výzkumná otázka vybízející k vypsání co nejvíce názvů, na něž si respondent vzpomene, a připojení souvisejících informací týkajících se názvu. Stejně jako u soupisu pomístních jmen jsme je žádali o připsání polohy objektu, jeho druhu a vysvětlení názvu. Abychom se vyvarovali tomu, že respondent špatně interpretuje výzkumnou otázku, následovalo několik konkrétních příkladů toponym přímo z Jičina.

Nejprve byl formulář rozeslán do středních škol, kde ho vyplnili žáci a někteří učitelé. Učitelé předtím byli instruováni, aby žákům před spuštěním formuláře sdělili, že mají pojmenování zapisovat přesně tak, jak je používají, nehledě na spisovnost. Dále byl uveřejněn

¹⁴ Odkaz na webovou stránku uvádíme na konci práce.

¹⁵ Poznatky čerpány z *Českého úřadu zeměměřického a katastrálního* [online].

v rámci příspěvku v několika skupinách na Facebooku. Všechny tyto skupiny se týkaly Jičína, pro lepší představu uvádíme název jedné z nich – *Jičín a vše kolem*. Kromě toho se ještě zaslal vytipovaným osobám a s některými vytipovanými obyvateli se provedl rozhovor. Jednalo se většinou o starousedlíky, u nichž se předpokládala vyšší znalost toponym. Během rozhovoru jsme si rovněž ověřovali, jestli informátoři znají a používají pojmenování, která jsme doposud sesbírali prostřednictvím formulářů.

Ukázalo se, že respondenti upřednostňovali Google formulář před excelovou tabulkou. Domníváme se, že formulář preferovali proto, že od respondenta nevyžadoval žádnou práci navíc. Nemusel se zasílat zpět tazateli, nýbrž ho po vypracování stačilo jedním kliknutím odeslat, což ulehčilo práci zejména učitelům ve školách.

5.2. Respondenti

Do výzkumu probíhajícího od jara do podzimu roku 2022 se zapojilo 61 respondentů, kteří si k zaznamenání dat zvolili využít Google formulář nebo excelovou tabulku¹⁶. Vzhledem k velkému počtu informátorů, kteří vyplnili formulář či excelovou tabulku, jsme se rozhodli nerozlišovat mezi jednotlivci, nýbrž je seskupit do skupin podle věku a pohlaví. Muže označujeme písmenem *M*, ženy písmenem *Ž*. Dále informátory třídíme do skupin dle věku. První skupinu tvoří respondenti do 20 let (včetně), pro něž jsme zvolili písmeno *A*, druhou skupinu zastupují informátoři dosahující věku od 21 do 64 let, jimž jsme vyčlenili písmeno *B*, a písmenem *C* značíme respondenty starší 64 let. To znamená, že u jednotlivých názvů bude vždy za počtem výskytů následovat kombinace dvou písmen odkazující k příslušné skupině, přičemž stanovujeme, že údaj o stáří bude předcházet informaci o pohlaví respondenta: např. *BM* bude reprezentovat mužského informátora střední generace. Zároveň nemá-li dotyčný trvalé bydliště v Jičíně, bude na tuto skutečnost upozorněno.

Jak už jsme zmiňovali dříve, uskutečnily se i osobní rozhovory, většinou se zástupci starší generace. Abychom je od ostatních odlišili, volíme pro ně speciální kombinaci znaků. Pod označením *DM* se skrývá muž narozený roku 1944, mající vysokoškolské vzdělání a žijící v Jičíně od svého narození. *EM* odkazuje k informátorovi narozenému roku 1976, který taktéž pobývá v Jičíně od svého narození a vystudoval vysokou školu. Písmeny *FM* značíme vysokoškolsky vzdělaného muže, jenž se narodil roku 1940 nedaleko Jičína, přičemž přímo do Jičína se přestěhoval v 60. letech, působí jako novinář. Respondent *GM* se narodil roku 1936 v Praze, vystudoval zde vysokou školu a až v 60. letech se natrvalo usadil v Jičíně, v 90. letech vykonával funkci starosty Jičína.

5.3. Jazyková podoba toponym

Kvůli autentičnosti zachováváme názvy v té podobě, v níž byly zaznamenány informátory, tedy dále neupravujeme hovorové či nespisovné tvary. Zásahujeme pouze do zápisu předložkových názvů, kde se řídíme poznámkou *Pravidel českého pravopisu* z roku 2000, která v odborných onomastických textech umožňuje v předložkových názvech signalizovat původ slova stojícího po předložce. Velké písmeno píšeme za podmínky, že po

¹⁶ Doplníme, že 10 odpovědí jsme byli nuceni vyřadit, jelikož buď neobsahovaly žádné relevantní informace, nebo se jmenované názvy nevztahovaly k vymezenému prostoru.

předložce následuje vlastní jméno. Pakliže tvoří základ pojmenování jméno obecné, zapisujeme ho za takových okolností s malým písmenem.

5.4. Výzkum vývoje anoikonym a znalosti toponym

V této kapitole uvádíme pomístní jména a porovnáváme výskyt konkrétního pojmenování napříč lety. Pro větší přehlednost jsme za tímto účelem vytvořili tabulku, která obsahuje 3 sloupce odpovídající třem časovým úsekům, přičemž řádek vždy koresponduje s určitým názvem. Do řádku přitom zapisujeme písmeno *X* tehdy, jestliže jsme k příslušnému pojmenování nezaznamenali v daném období žádný výskyt. Ve sloupci pro rok 1940 se vyskytují pomlčky v případě, že se tento název vztahuje k objektu nepatřícímu do vymezeného prostoru, který soupis z roku 1940 sledoval, a tedy ani zaznamenán být nemohl. Dále vzhledem k tomu, že Jičín je z velké části zastavěn, je pochopitelné, že respondenti uváděli zejména místní názvy, o které kapitolu dále rozšiřujeme, a například pozemková jména stála spíše na okraji zájmu. Na tuto skutečnost jsme reagovali tak, že jsme důkladně prozkoumali mapy a z nalezených pomístních jmen sestavili vlastní soupis, abychom práci o pomístní jména neochudili (jednalo se hlavně o názvy polí). Posléze jsme si při osobních setkáních u jednotlivců ke konci rozhovorů ověřovali, že vyhledané názvy znají a opravdu existují. Všechna současná anoikonyma tedy lze zároveň vyhledat v mapách, pakliže tomu tak není a je známo pouze od informátora, je v takovém případě k názvu připojena hvězdička.

5.5. Agronyma¹⁷

5.5.1. Pomístní jména polí

Vzhledem k tomu, že v této kategorii pomístních jmen dominovaly názvy polí, uvádíme je odděleně od zbytku agronym. Seskupujeme je do jedné tabulky, kterou jsme však byli nuceni kvůli velkému množství názvů rozdělit na dvě poloviny.

V rámci oddílu polí narážíme na paradoxní situaci: v soupisech z dřívějších let se jedná o nejpočetněji zastoupenou skupinu anoikonym, na druhou stranu v současnosti respondenty nejméně zmiňovanou. Domníváme se, že je to způsobeno zejména tím, že oblast se od té doby výrazně zastavěla, a pole tedy zanikla, v některých případech jejich názvy přešly na jiné objekty, jako např. ulice či městské čtvrti. Se zástavbou zároveň zmizela potřeba mluvčích orientovat se v prostoru prostřednictvím těchto objektů a jejich úlohu převzaly objekty jiné. Z toho důvodu jsme s pomocí informátora EM prozkoumali mapy a názvy objektů v sloupci zaznamenávajícím současnost jsou výsledkem našeho průzkumu, pokud není uvedeno jinak. Současně ponecháváme stranou 5 dílů polí ze soupisu ze 70. let, které jsou součástí polí zde jmenovaných.

Pomístní jména polí I.		
1940	1970–1977	2022

¹⁷ Užíváme výrazu agronyma po vzoru Rudolfa Šrámka, který jimi označuje „vlastní jména ekonomicky (obvykle agrotechnicky) využívané plochy, např. *VJ pro pole, skupinu polí, lány, louky, lesy, pastviny, vinice, chmelnice, konopná pole apod.*“ (Šrámek, 1999, s. 163)

U bílého mlýna	X	Bílý mlýn
–	Dola / V dolích	X
–	Francova špička	X
–	Hlučovina	X
V Jarošově	X	Jarošov
–	X	Kamenec
–	X	K Robousům
Křídlo / Na křídle	X	X
–	X	Lány
–	Malý kopec	X
–	Na černé	X
Na Dobruňkách	X	X
–	X	Na hořejších honech
Na hrádku / Na pražském Prči / Na porážce	X	X
–	Na Hrnčičkách	X
Na kometě	X	Na kometě
–	X	Na kopaninách
–	Malý / Velký / Bucharů křemenec	Na křemenci
Na Letné / V Nyplovně / Na ptáku / Ku ptáku	X	X
–	Na Mlejnsku	X
–	Na návsi	X
–	X	Na obci
Na Poráku	X	X
–	Na prostředkách	X
Na průhoně	X	X
Na radlici	X	X
–	Na Rančáku	Na Rančáku*
–	Na silné	X
Na Šibeňáku / U čakana	Na Šibeňáku	X
Na Vápence	X	X
–	Nad alejí	X
–	Nad baráky	X
–	Nad Hájkem	X
–	Nad ouvozem	X
–	Nad Příčnicí	X
–	Nad stanicí	X
–	Nad statky	X
–	X	Nad umrlčí cestou

Co se týče názvů polí od písmena *A* do *N*, bylo jich v soupisu ze 70. let zaznamenáno 21. Pouze tři z nich se dochovaly až do současnosti, a to konkrétně pole *Na Rančáku*, s nímž nás obeznámili respondenti CM a CŽ. Dalšími dvěma jsou pole zvaná *Bucharů křemenec* a *Malý křemenec*, k nimž jsme přiřadili také *Velký křemenec*, jelikož se jedná o pozemky, jež jsou v dnešní době souhrnně označovány jako *Na křemenci*. Jeden pozemek se zároveň shodoval se zápisem v soupisu ze 40. let, a sice pole *Na Šibeňáku*. Dle starousedlíka

zpracovávajícího soupis ve 40. letech šlo však o vícero polí tak zvaných, kterým se tehdy rovněž říkalo *U čakana*¹⁸ a která se nacházela okolo vrchu Šibeňák.

V soupisu ze 40. let jsme našli 12 anoikonym, přičemž 8 z nich už v pozdější době v záznamech jakožto pojmenování pole nefigurovalo. Kupříkladu u pole *Křídlo / Na křídle* ležícího za rybníkem Kníže není divu, jelikož už tehdy zpracovatel ke jménu připsal, že je zapomenuto. Podobně název *Na pražském Prči* byl opatřen poznámkou, že jde o bývalý dvorec s poli u Tobolky, který byl v té době znám spíše pod názvem *Na porážce* či *Na hrádku* (nyní se tak jmenuje jedna jičínská ulice). Zajímavým případem je pole, k němuž se vztahují hned tři pojmenování, a to *V Nyplovně*, *Na ptáku* či *Ku ptáku* a *Na Letné*. Pozemek při křižovatce sobotecko-turnovské se měl zvat *Na ptáku / Ku ptáku* na základě toho, že měšťané se tam dříve cvičili ve střelbě z kuše s dřevěným ptákem zavěšeným na tyči. Vedle toho se pro místo užívalo i pojmenování *V Nyplovně*, dle zpracovatele šlo pravděpodobně o starší název restaurace, která tam tehdy stála. Tyto předešlé dva názvy se už tehdy považovaly za zastaralé a převažovalo lidové pojmenování *Na Letné* (dodnes se tak označuje místní část na západě města).

U jména *Na Dobruňkách* se uvádí, že se jednalo a pole a luka nacházející se v blízkosti rybníka Špitálského, z něhož se voda při stoupnutí hladiny vylévala a zatopovala kraje pole. Obec půdu pronajímala levně chudším obyvatelům, zřejmě na základě tohoto jednání se místu začalo ve 14. století říkat *Dobryně*, posléze *Na dobrém* a nakonec *Na Dobruňkách*. V soupisu ze 70. let se objevuje identické pojmenování, pojí se však už pouze se zastavěnou plochou na západním okraji města. Nejde přitom o jediný případ, kdy by se změnil druh objektu, ale název místa zůstal v podstatě totožný. Stejně tomu tak je u polí zvaných *Na Vápence*, která ležela na západě města, směrem k Ostruženskému rybníku. Pojmenována byla dle složení půdy ve spodních vrstvách, v nynější době se však jména užívá pro ulici *K Vápenkám*, prepozice tu odkazuje na polohu tehdejších polí, substantivum poukazuje na jejich množství. Dále *Na průhoně* se říkalo polím mezi státní silnicí a vozovou polní cestou vedoucí do vsi Dvorce podle skutečného průhonu, který se zde nacházel do výstavby silnice v roce 1815, *Na radlici* pak polí ležícímu na jižním svahu Čerovky a o polích a lukách *Na Poráku* bude ještě řeč v souvislosti s hydronymy a potokem Porák, podle něž se okolní pozemky jmenovaly.

Tři zbylé názvy jsme pak zaregistrovali opět až v současnosti, a sice *U bílého mlýna*, *V Jarošově* a *Na kometě*. Jméno pole *U bílého mlýna* prošlo drobnou změnou, informátor EM a respondentka AŽ pocházející z nedalekého okolí jej označují jakožto *Bílý mlýn*, vytratilo se tedy vyjádření polohy a namísto toho se zcela zaměřilo na dominantu, po níž bylo pojmenováno. Tendence k ústupu prepozice se projevuje i u polí zvaných *V Jarošově*, v dnešní době je oblast známá jako *Jarošov*. Beze změny naopak zůstává název pole *Na kometě*. Polí zaznamenaných až v současnosti jsme napočítali 7, přičemž respondenti CM a CŽ soupis obohatili o pole zvané *Kamenec*¹⁹, respondent BM o pole *Na kopanínách*, *Nad umrlčí cestou* a mezi další do soupisu nově zanesená jména polí patří *K Robousům*, *Lány*, *Na hořejších honech*, a *Na obci*²⁰.

¹⁸ Toto substantivum má několik významů, obvykle se jím rozumí okovaná hůl se sekyrkou, pravděpodobnější se nám v tomto kontextu jeví vysvětlit si jej jeho podružným významem – šibenice.

¹⁹ Ačkoli byli respondenti názoru, že pozemek patří do katastru Popovic, náleží ve skutečnosti do katastru Staré Místo, vzhledem k blízkosti a přesvědčení respondentů jsme se však rozhodli ho do soupisu rovněž zahrnout.

²⁰ V té souvislosti ještě doplníme, že soupis ze 70. let obsahoval i stejně znějící pole spolu s variantou *Na obickách*, bylo však lokalizováno jinam než zde uvedené a navíc zpracovatel k názvu připsal, že pozemek byl už v té době zastavěn.

Pomístní jména polí II.		
1940	1970–1977	2022
–	X	Oborské
–	Pod alejí	Pod alejemi
–	Pod hruškou	Pod hruškou
X	X	Pod kopcem
Pod koželuhy	X	Pod koželuhy
Pod Moravčici	X	X
–	X	Pod Pohanem
–	Pod silnicí	X
X	X	Pod Šibeňákem
–	Pod zahradou	X
–	Pohan	X
–	X	Pololán
–	X	Příčný
–	X	Růžovka
–	Šumperk – Šádkovy břeha	X
Tobolka	X	X
–	U bažantnice	X
–	U Čejkovic	U Čejkovic
–	U fořtovny	X
–	U Jána	X
–	U Kocourků	
X	U kříže	U kříže
U křížku / Za křížkem	X	X
X	U kříže	U kříže
–	U Lipce	X
–	U Matějky	X
X	U obory	U obory
–	U písáku	X
–	U třešní	X
–	X	U Václava
–	U vrby	X
U Žabínku / Za Žabínkem	X	X
U židovského hřbitova	X	X
X	X	Valdická obora
U Valchy / Pod Valchou	X	Valcha
–	V ořechách	X
–	Na vrchách	Vrchy
–	Za Antošovým ²¹	X
–	X	Za břehy
–	X	Za cihelnou
–	Za Droznovým ²²	X

²¹ Předložkové spojení upraveno, původně mělo podobu *Z Antošovi*.

²² K původnímu znění jsme přidali konsonant *-m-*, protože výskyt výsledné podoby se nám zdá jako pravděpodobnější.

–	Za dvorem	Za dvorem
–	Za Formankou	Za Formankou
–	Za Hasindou	X
–	Za Havránkovými humny	Za Havránkovými humny
–	X	Za Hubálovem
–	X	Za humny
–	Za Knapovejma	X
–	Za kostelem / U kostela	Za kostelem
–	Za kravínem	X
–	Za Matoušovou	X
Za Novým Městem	X	X
–	Za ovčínem	X
–	Nad svodnicí	Za svodnicemi
X	X	Za tratí
–	Za Urbanem	X

Co se týče názvů polí druhé poloviny abecedy, soupis ze 70. let jich čítal 33, z nichž 22 se nikde jinde nevyskytlo. Na druhou stranu 11 z nich bylo zaznamenáno i v současnosti, a sice pole *Pod alejí*, *Pod hruškou*, *U Čejkovic* (dříve pole i luka), *U kříže*, *U obory*, *Na vrchách*, *Za dvorem*, *Za Formankou*, *Za Havránkovými humny*, *Za kostelem / U kostela* a *Nad svodnicí*. Některá z výše uvedených jmen prošla drobnou změnou, například se k jednomu jménu pozemku váže v dnešní době namísto singuláru plurál – *Pod alejemi*. Nejvíce však v názvech podléhala změnám opět předložka, buď došlo k jejímu nahrazení jinou prepozicí – *Za svodnicemi* –, nebo dokonce k její eliminaci, jako tomu je v případě názvu *Vrcha*. Informátoři CM a CŽ zároveň shodně uvedli u pole *Za kostelem / U kostela* pouze první variantu, kromě něj znali i pole *Pod hruškou*, *U Čejkovic*, *U kříže*, *Za dvorem*, *Za Formankou* a *Za Havránkovými humny*.

Soupis ze 40. let obsahoval 8 anoikoným (vynechali jsme pole již v té době neexistující), z nichž žádné se znovu neopakovalo v soupisu zhotoveném o 30 let později, avšak 2 z nich dosud existují. Zaprvé se jedná o tehdejší pole a luka zvaná *U Valchy / Pod Valchou*, dnes ornou půdu známou jako *Valcha* (informátor DM). Druhým je nynější pole *Pod koželuhy* (DM), ve 40. letech se však podle místního zpracovatele jednalo o luka.

I v druhé části názvů polí se setkáváme s tím, že některá ze zde uvedených sice už zanikla či byl jejich název zapomenut, ale ujal se pro jiné druhy objektů. Objasnili se tak kupříkladu název ulice *Na Tobolce*, která jméno převzala po tehdejších polích ležících na západ od ní. Ta totiž byla pojmenována po místním usedlíkovi, který je vlastnil. Co se týče polí *U Žabínku / Za Žabínkem*, bylo jejich jméno odvozeno od tak zvaného domku u rybníka Kníže, jemuž se tak začalo říkat podle žabího skřehotu, který sem doléhal. Samotný domek *Žabínek* se objevuje v soupisu ze 70. let. Kromě výše zmíněných soupis zahrnoval i pole *Za Novým Městem* (poloha blíže nespecifikována) či *U židovského hřbitova*, to leželo severně od rybníka Hádek, přičemž na východní straně pozemku se nacházelo pohřebiště, po němž bylo nazváno. Polím *U křížku / Za křížkem* se pak říkávalo dle železného kříže stojícího v ohbí silnice směřující do Poděbrad, na pomezí Jičina a Čejkovic.

Názvů polí vycházejících z třetího sloupce jsme shromáždili 28, z nichž 14 bylo zaznamenáno poprvé, na mysl máme – *Oborské* (zmínil respondent BM), *Pod kopcem*, *Pod*

Pohanem, Pod Šibeňákem, Pololán, Příčný, Růžovka, o níž nás informovali respondenti CŽ a CM, *U kříže, U Václava, Za břehy, Za cihelnou, Za Hubálovem, Za humny a Za tratí*. Poněkud komplikovaný případ představuje pole *U kříže*. Stejně se totiž jmenuje i polnost jižně od Popovic, na mapce je však zakreslena na druhé straně cesty, než leží v současnosti. Nezdá se nám však příliš pravděpodobné, že by dvě totožně zvaná pole nacházející se v těsné blízkosti spolu nesouvisela, spíše došlo k chybné lokalizaci, a proto je uvádíme v tabulce v jednom řádku.

5.5.2. Pomístní jména ostatních obdělávaných i neobdělávaných a lesních pozemků

Pomístní jména ostatních obdělávaných i neobdělávaných a lesních pozemků		
1940	1970–1977	2022
X	X	Alanovky / Allanovy sady
–	X	Černý les
X	X	Fialka*
–	X	Hájek
–	X	Jitra
X	X	Kamenice
X	X	Lesík / V lesíku*
X	X	Libosad
–	Lipec/Libec	Lipec
–	Na dlouhé	X
–	Na jitrách	X
–	Na kopci	X
–	Na ohradě	Na ohradě
X	X	Na plajchu*
–	Na rybníčku	X
–	X	Na Šomolce
X	X	Na tržáku / Tarmanka*
–	X	Na zádušním
–	Pod Hájkem	X
–	Pod hrazí	X
Pod Šibeňákem	X	X
X	X	Pod Zebínem
X	X	Řáholecěk*
X	X	Šibeňák
Šlotěrka	X	X
X	U dvora	X
–	U rybníka	X
–	X	Úlibická bažantnice
–	X	Valdický park (Valdická obora)
–	Ve voštinách	X
Za Čerovkou	X	Za Čerovkou
X	X	Zámecký park
X	X	Želvák

V této podkapitole uvádíme 11 pomístních jmen, jež obsahoval soupis ze 70. let a z nichž pouze dvě jsme zaznamenali i v současnosti. Jedná se o louku zvanou *Na ohradě* a les *Lipec*, k němuž byla v soupisu připsána ještě varianta *Libec*. Je zajímavé, že v Geoprohlížeči ČÚZK figuruje daný les také pod tímto názvem, ačkoli respondenti CŽ a CM tuto variantu striktně odmítají a za přijatelný název považují pouze formu *Lipec*.

Co se týče soupisu ze 40. let, obsahoval 3 anoikonyma. Pouze jedno z nich přetrvalo do současnosti, a to tehdejší pole *Za Čerovkou*, nynější háj s loukou. Dalšími byla louka *Šlotěrka*, jež se nacházela poblíž mlýnu Valcha, a luka *Pod Šibeňákem* ležící v blízkosti tohoto vrchu. Zpracovatel k nim připsal, že dříve se jednalo o tak zvaný obecní rybník.

Nově zaznamenaných anoikonym jsme napočítali 19. *Allanovy sady* jmenoval při lokalizaci jiného objektu informátor FM, kdežto respondentka AŽ z Ohavče pro ně volila univerbizovanou podobu *Alanovky*. O *Černém lesu* nás informovali mluvčí CŽ a CM, zatímco o parčíku *Fialka* informátoři DM, FM a GM. Kromě něj se na vymezeném území nachází i park zvaný *Libosad*, který zmínili informátoři FM a CŽ, park *Šibeňák* (informátoři DM a GM) a *Zámecký park* (AŽ). Co se týče názvů lesů, BM uvedl les *Hájek*, BŽ z Veliše a AŽ označení *Lesík* či *V lesíku*. Mimoto soupis ještě zahrnoval louku *Jitra*, *Kamenice*, *Na Šomolce*, *Na zádušním*, *Pod Zebínem*, dále pastvinu *Želvák* (informátor GM) a *Úlibickou bažantnici*. *Valdickou oboru* jmenoval informátor EM, zvolil pro ni však označení *Valdický park*. Informátor DM uvedl předložkové spojení *Na plajchu*. Pojmenování *Na tržáku* spolu s názvem *Tarmanka* znal jak informátor DM, tak GM.

5.6. Hodonyma

V podkapitole hodonym uvádíme společně jak názvy pro veřejné komunikace, tak pojmenování pojící se k lesním a polním cestám, a to z toho důvodu, že většina shromážděných objektů náleží k prvně jmenované skupině vlastních jmen dopravních cest, druhá skupina oproti tomu tvoří pouze zlomek hodonym.

Pomístní jména hodonym		
1940	1970–1977	2022
X	X	Baračka
X	X	Čechovka / ulice Svatopluka Čecha
X	X	Denisovka
X	X	Foersterova
–	Formanka	Formanka*
X	Fortna	Fortna / Nad fortnou
Husova třída	X	Husovka / Husova třída
Hradecká	X	Hradecká
X	X	Konibrod/Konina*
X	X	Komeňák / Komenského náměstí

X	X	K Vápenkám / Na Vápenkách
X	X	Lidičák / Lidické náměstí (Švehlovo náměstí)
X	X	Lipová alej / Valdštejnova alej / Lipovka / Lipová álej / V lípách / V lipách / Lípy
X	X	Masné krámy*
X	X	Myší díra*
X	X	Na bahně / Na bahnech*
–	Na Hrnčírkách	Na Hrnčírkách*
–	Na Kantoráku	X
X	X	Náměstí s drakem*
X	Na příkopech	Na příkopech
X	X	Na rynečku / Ryneček*
Na vrchách / Vrcha	X	Na vrchách
Nerudova ulice	X	Nerudovka / Nerudova ulice
X	X	Nová cesta*
X	X	Novoměstská promenáda*
X	X	Panská/Pánská*
X	Pod Koštofrankem	Pod Koštofrankem
X	Příčnice	X
X	X	Pušovka*
X	X	Topolová*
X	X	Tyršovka / Tyršova ulice
–	X	U cikánů / V cikánech*
X	X	U Máje*
–	X	U pětky*
–	V drážkách	X
V Drinopolí	X	X
X	X	Ve voříškách*
Za Davídkovou vilou	X	X

Soupis ze 70. let zahrnoval 8 hodonym, přičemž pět z nich žádný respondent v současnosti nevedl. Nicméně dvě z nich uvádíme ve sloupci pro současnost, jelikož jsme je našli v mapách a stále existují, konkrétně se jedná o ulici *Na příkopech* a *Pod Koštofrankem*. U poslední zmíněné však z hlediska formy došlo k nepatrné změně, zapisuje se s prodlouženým vokálem -*a-*, tedy *Pod Koštofránkem*. Nelze však ani vyloučit, že tuto podobu měl název už v 70. letech, jen pisatel čárku nad danou samohlásku zapomněl připsat. Vrátime-li se k ulici *Na příkopech*, nacházející se na sever od Valdštejnova náměstí, zpracovatel k ní připsal, že název souvisí s tím, že se vyskytovala v místech, kde byl hradební příkop.

Kromě nich seznam dále obsahoval hodonyma *Na Kantoráku* a *Příčnice*. *Na Kantoráku* se prý mělo říkat silnici v Popovicích, kde se ona silnice vedoucí do Vitiněvsi zvedala v mírný kopec, vysvětlení pojmenování však do archu zaneseno nebylo. Propriem *Příčnice* se měla nazývat cesta vedoucí směrem na Dolní Robousy.

Tři zbývající hodonyma byla respondenty uvedena i v současnosti, na mysli máme spojnice *Formanku*, *Fortnu* a *Na Hrnčířkách*. Formanskou cestu²³ zvanou *Formanka* znají informátoři CM a CŽ, ti samí respondenti si zároveň vzpomněli na pojmenování *Na Hrnčířkách*. Posledním názvem zapsaným v soupisu ze 70. let je ulice *Fortna*. V nynější době ji do svých odpovědí zahrnuje respondentka BŽ pocházející z nedalekých Valdic a dojíždějící do Jičína za prací, dále informátor FM, který ale prostřednictvím jí přibližoval polohu jiných objektů, a také respondentka AŽ dojíždějící do Jičína kvůli škole. Ta však oproti oficiálnímu znění ulice uvedla podobu *Nad fortnou*, ačkoli jí označovala stejný objekt jako předešní respondenti.

V soupisu ze 40. let jsme objevili pět hodonym, z nichž ani jedno nebylo zaznamenáno v pozdějším soupisu, ale je zajímavé, že následně tři z nich znovu uváděli dnešní respondenti. Prvním z nich je *Husova třída*, kterou místní zpracovatel zmiňuje tehdy, když pomocí této ulice zpřesňuje polohu domu v ní se nacházejícího. V identické formě ji pak zapisuje respondentka AŽ pocházející z blízkého okolí Jičína a informátor EM, když blíže vymezuje polohu tamního obchodu. Oficiální název ulice zní *Husova*, přesto pro ni všichni další respondenti v komunikaci volí běžně formu *Husovka*, konkrétně 3 AM, z nichž jeden do města dojíždí z nedalekých Valdic, dále 2 AŽ (jedna z nich bydlí ve Vysokém Veselí) a informátoři DM, FM a CŽ. Jedině informátor GM užívá při rozhovoru jak podobu *Husova třída*, tak *Husovka*, třebaže druhá varianta u něj dominuje. Druhým zapsaným jménem je ulice *Hradecká*, zpracovatel ji používá při popisu polohy jiného jména, a to *Za Davidkovou vilou*. Dle něj se jedná o lidové pojmenování části této ulice za domem č. 300. Název *Za Davidkovou vilou* byl přitom prý odvozen od majitele, který ji nechal vystavět. Také v současnosti jsme u mluvčích, vyjma AŽ z Ohavče, zaregistrovali ulici *Hradeckou* pouze coby prostředek k určení místa jiného objektu, konkrétně v případě informátora DM, FM a BŽ z Valdic. Kupříkladu informátor FM nám skrze ni přiblížil, kde se nachází ulice jím zvaná *Topolová*. Podobně jako v předešlých případech se vyskytuje ulice *Nerudova* pouze v dodatečné poznámce o umístění objektu. Stejně tak ji i v nynější době užil informátor GM, zatímco respondentka CŽ výslovně upozorňovala na skutečnost, že se v běžném dialogu objevuje především ve formě *Nerudovka*. Předposledním zapsaným hodonymem v soupisu je ulice *Vrcha*, v souvislosti s okolními poli ji zpracovatel jednou označuje ulicí *Na vrchách*. Z respondentů jmenovala tuto ulici jen AŽ z Ohavče za účelem zpřesnění lokace jiného objektu a informátor EM, jenž k oficiálnímu názvu ulice dodal, že obyvatelé však upřednostňují podobu *Na vrchách*. K této ulici se váže i pojmenování *V Drinopoli*, tímto přízviskem se jí mělo údajně říkat po první světové válce.

Nakonec předkládáme 24 jmen, která jsme získali až během výzkumu. Respondent DM uvedl název *Konibrod*, zatímco respondent GM dané území zná pod názvem *Konina*. Univerbizovanou formou *Komeňák* nazývají Komenského náměstí respondent AM, BŽ z Valdic a DM. Oficiální podobu upřednostňují informátoři DM a FM. Stejně tomu bylo u těchto informátorů s *Lidickým náměstím*, zatímco univerbizát *Lidičák* se objevil u tří respondentů, a to AM, BŽ z Valdic a FM. V souvislosti s ním nám informátor DM prozradil, že dříve se zvalo *Švehlovým náměstím* po českém politikovi, předsedovi agrární strany Antonínu Švehlovi, z toho důvodu ho v závorce uvádíme se současně užívaným. K Valdštejnovu náměstí se v jednom případě (AM) pojilo pojmenování *Náměstí s drakem*. Ulici *K Vápenkám* jsme zaregistrovali u informátora DM, *Na Vápenkách* pak u informátorů FM a GM. Informátoři GM a FM rovněž pamatují název *Masné krámy*. Název *Myší díra* je známý místním napříč generacemi, zaznamenali jsme ho u BM, BŽ, BŽ z Valdic, sedm AM (tři z nich

²³ Formanská cesta sloužila formanům, tedy vozkům řídícím povoz, k přepravě.

přítom pocházejí z nedalekých vesnic), pět AŽ (tři z nich dojíždějí do školy v Jičíně z blízkého okolí) a informátorů DM, EM, FM i GM, přičemž GM k tomu doplnil, že se jako studenti setkávali *V průchodě*, označovali ho tedy obecně apelaativem *průchod*. Úzké uličce říkají informátoři FM a GM *Na bahně*, zatímco respondentka BŽ *Na bahnech* (v soupisu ze 70. let je jméno *Na bahně* spojováno s místní částí).

Pro náměstí Svobody se vžil název *Ryneček* (AM, BM, AŽ, EM), případně se mezi odpověďmi objevovalo v podobě *Na rynečku* (AM, AM z Valdic, AŽ pocházející z Rožďalovic a DM). Podobným případem je Palackého ulice, pro niž se běžně užívá názvu *Panská*, z respondentů ho uvedli tři AM, tři AŽ (dvě z nich sem dojíždějí za školou) a informátor EM, DM a GM. Pozoruhodné je, že variantu s prodlouženým vokálem *-a-* jsme zaznamenali pouze u respondentů pocházejících z blízkého okolí, a sice BŽ, AM a AŽ. Objekt označený respondenty DM a BŽ z Veliše jako *Nová cesta* zná informátor FM pod názvem *U Máje*. Na severovýchod od něj se nachází cestička *Ve voříškách*, kterou zmínila respondentka BŽ z Veliše. Pro část ulice Vrchlického používají informátoři EM a FM označení *Pušovka*. Prostor za hřbitovem pak nazývají informátoři FM, EM a GM *Novoměstskou promenádou*. Zbývají ještě jména křižovatek, a to *U pětky*²⁴, kterou jmenovala BŽ z Valdic a CŽ bydlící v Jičíně v mládí, a *U cikánů / V cikánech*, o níž jsme se dozvěděli od respondentů BŽ a BM bydlícího u Jičina.

Frekventovaně využívaným vycházkovým místem je *Valdštejnova alej*, o čemž svědčí i množství jejích neoficiálních pojmenování. Mluví si název běžně zkracují a vyjadřují se o ní jako o *Lipovce* (BŽ z Valdic a 3 AM, z nichž 2 bydlí v nedalekém okolí) nebo *Lípách* (2 AM, 2 AŽ pocházející z blízkého okolí a informátoři EM a FM), přičemž informátor EM nám v té souvislosti sdělil, že běžci hojně používají spojení *dát lípy*. Kromě toho se často objevovala podoba *V lípách* (informátor EM, AŽ z Rožďalovic a 3 AM, z nichž 2 sem dojíždějí do školy), ojediněle forma s prodlouženým vokálem – *V lípách* (AM z Pecky). V jednom případě se pak při vysvětlování názvu vyskytla varianta *Lipová álej* (AM z Dřevěnic), sousloví *Lipová alej* zaznělo pouze v řeči informátora EM při upřesňování polohy jiného objektu, ostatním respondentům sloužilo jen jakožto prostředek k vysvětlení, o jaký objekt se jedná.

Za specifický případ pokládá respondentka CŽ způsob, jakým místní označují ulice v Jičíně v běžném hovoru. Určitá dvojslovná spojení (posesivní adjektivum + substantivum, kupř. *Nerudova ulice*) zůstávají prý vzhledem ke svému oficiálnímu názvu nezměněna, zatímco jiná jsou univerbizována, a to sufixací posesivního adjektiva, k němuž se nejčastěji připojuje přípona *-ka*. V tabulce jde o ulice *Baračka*, *Čechovka*, *Denisovka*, *Husovka*, *Nerudovka* či *Tyršovka*. Naproti tomu ulici *Havlíčkovu*, *Foersterovu*, *Kukulovu* či *Raisovu* ponechávají mluvčí během rozhovoru po formální stránce netknutou. Tuto domněnku jsme otestovali na datech, která jsme měli k dispozici, a je pravda, že podobu *Husovka* upřednostňovala před oficiálním názvem ulice drtivá většina respondentů (Bylo tomu tak v poměru 8:2, přičemž jednoho informátora ponecháváme stranou, protože se u něj v průběhu rozhovoru vyskytly obě varianty, ačkoli univerbizát u něj převažoval.), stejně tak i jméno *Baračka* (informátor DM, GM a CŽ, oficiální název přitom nezazněl ani jednou). Naproti tomu ulice *Foersterova* (AŽ z Jičíněvsi), *Raisova* (DM, CŽ) a *Havlíčkovu* (DM, CŽ) byly vždy zmíněny v oficiální podobě. Co se týče výskytů u dalších ulic, jsou méně průkazné, ulici *Denisovku* a *Čechovku* takto totiž

²⁴ Místo nenáleží k vymezenému prostoru, ale vzhledem k tomu, že se vyskytuje v jeho těsné blízkosti a uvedlo ho více respondentů, jsme se rozhodli ho do soupisu začlenit. Obdobně jsme postupovali i v následujícím případě.

nazvala pouze respondentka CŽ, která nás o celé věci informovala, a ačkoli např. u ulice *Tyršova* upřednostňoval během rozhovoru informátor GM její univerbizovanou podobu, objevila se v netransformované formě v dialogu s mluvčími DM a FM. Informátor DM dále popisoval polohu jednoho parku s odkazem na *ulici Svatopluka Čecha* (vliv na zvolení formálního vyjádření však mohla mít skutečnost, že před sebou měl rozprostřenou mapu s oficiálními názvy objektů). Souhrnem chceme říci, že si jsme vědomi, že z výše řečeného se nedají vyvodit jasné závěry, bylo by třeba sledovat pouze tento jev a otestovat ho na vícero datech. Naším záměrem bylo na tuto hypotézu upozornit a stručně naznačit, k jakým výsledkům by vedla v našem výzkumu.

5.7. Hydronyma

Pomístní jména vodních objektů		
1940	1970–1977	2022
–	Brodek	X
X	X	Cidlina
–	X	Čejkovický potok
X	X	Dílecký potok
–	Dvorečák	Dvorecký rybník / Dvorečák
Hádek	Hádek	Hádek
X	X	Holínský potok
Junek	X	X
X	X	Kbelnický potok
Kníže	X	Kníže
X	Kuchynky	X
–	X	Popovický potok
Na Poráku	Porák	Porák
–	Potok Studeňanský ²⁵	X
Šibeňák	X	Šibeňák
Špitalský rybník	X	X
–	Trnávka	Trnávka
–	X	Úlibický potok
X	X	U vodníka*
X	X	Václavák / K Václavovi / U Václava*
X	X	Valdický potok
X	X	Valdický rybník
Valchovský / Dolení rybník	X	X

Soupis ze 70. let zahrnoval 7 hydronym, z nichž tři jsme v současnosti nezaznamenali. Konkrétně se jedná o vodní nádrž *Kuchynky*, rybník *Brodek* a potok *Studeňanský*²⁶. Od informátora CM jsme se dozvěděli, že rybník *Brodek* zanikl už v 70. letech 20. století, když se

²⁵ Uvádíme podle nás náležitou podobu názvu potoka, ačkoli v soupisu je zapsán jako *Studeňanský*.

²⁶ Vzhledem k blízkosti katastrálního území Studeňany je však možné, že došlo k mýlce a jmenovaný objekt náleží k této lokalitě.

zatrubňoval Popovický potok. Kromě nich však soupis obsahoval i *Dvorecký rybník*, kterému respondent CM zkráceně říká *Dvorečák*, zatímco respondent BM ho nazývá oficiálním zněním. Co se týče potoka *Trnavky*, u dvou informátorů (EM a BŽ) jsme zaregistrovali pouze podobu *Trnávka* s prodlouženou samohláskou, jak zní i jeho oficiální název. Předposlední vodní objekt zaznamenaný v soupisu ze 70. let, rybník *Hádek*, uvádí jednak dřívější soupis, jednak informátor DM a EM. Posledně jmenovaným objektem soupisu je potok *Porák*. V totožné formě ho uvedli respondenti DM, EM a FM, přičemž DM poznamenal, že dříve se tak říkalo nejen potoku, ale i rybníku. Soupis ze 40. let se o bývalém rybníku taktéž zmiňuje, aniž by zahrnoval název pro potok, a uvádí, že nyní se na jeho místě nachází pole a luka, odtud tedy i odlišná podoba *Na Poráku*.

Naproti tomu soupis ze 40. let obsahoval 7 hydronym, z nichž se pět v pozdějším soupisu nevyskytovalo, ačkoli dvě z těchto sedmi zmínili i současní respondenti. Na mysl máme rybník *Kníže*, který jmenoval respondent AM, dvě respondentky AŽ, přičemž obě pocházejí z nedalekých vsí, a informátoři EM, DM a FM. Uvedla ho též respondentka AŽ z Jičíněvsi, jež jím však označila místní koupaliště. Tím druhým je rybník *Šibeňák*, na nějž si vzpomnělo 8 respondentů AM (šest z nich sem přitom pouze dojíždí do školy z přilehlých obcí), 4 AŽ (3 z nich zde však nebydlí), 3 BM (jeden z Lomnice nad Popelkou), 2 BŽ (jedna bydlištěm v nedalekých Valdčích) a dále informátor DM, EM, FM a GM. Mezi zbývajících hydronymy najdeme *Špitalský rybník*. Tehdejší místní informátor ho sice uvádí, dodává však, že už v té době byl vysušen a na jeho místě se nacházela pole a luka, přičemž pro jednu jeho část se vžil název *Na sádkách* (dříve zde totiž měli měšťané sádka na ryby). *Špitalský rybník* se mu prý říkalo kvůli tomu, že se nacházel poblíž „špitálu“. Podobně je tomu s *Dolením*, jinak též *Valchovským rybníkem* nebo rybníkem *Junek*, na jehož místě se již tehdy nacházely louky a pole *Za sv. Václavem / Pod sv. Václavem*.

Jedenáct hydronym bylo zaznamenáno až v současnosti. Jedná se o řeku *Cidlinu* jmenovanou dvěma respondenty AM, dvěma AŽ nebydlícími v Jičíně a informátory DM, EM. Znalost *Čejkovického, Díleckého, Holínského, Kbelnického, Úlibického a Valdického potoka*, stejně jako *Valdického rybníka* jsme si ověřili u informátora EM, *Popovický potok* znají i informátoři CM a ČŽ. Informátor GM se dále zmínil o tehdejší rybníku lidově zvaném *Václavák*. Informátor DM uvedené místo také znal, ale pod názvem *U Václava* či *K Václavovi*. Respondent GM nás ještě informoval, že jezírku na Čerovce a přilehlému okolí říkali *U vodníka*.

5.8. Jména ostatních neosídlených objektů

Tuto kategorii tvoří jména neosídlených objektů, která nebylo možné zařadit do zbylých, přesně definovaných kategorií. Přísluší sem tedy například názvy památných stromů, kapličky a kašny, dále pomníky, sochy a prostory obklopující je.

Jména ostatních neosídlených objektů		
1940	1970–1977	2022
–	X	Hospoda*
X	X	Ke kapličce

X	X	Kukulův dub / Dub u nemocnice*
X	X	Letadlo a loď / Potopená loď
X	X	Lodžie
X	X	Lom pod Zebínem* (Opuštěný lom)
X	X	Milda / Milohlídka
X	X	Na lodi*
X	X	Na váze*
X	X	U draka
X	X	U Havlíčka
–	U hruštičky	X
X	X	U Husa
–	U Jána	X
X	X	U kašny / Matějkova kašna
X	X	U kasáren*
–	U kříže	X
–	U křížku	X
–	U Matičky	X
U vojenského pomníku	X	U pomníku
X	X	U Stalina*
X	X	U stromu*
X	X	U Václava
–	U Vojtěcha	X
X	X	U žebračky
X	Valdická brána	Valdická brána / Brána / Pod branou / Pod věží

V soupisu ze 70. let jsme našli 7 názvů těchto objektů, z nichž pouze jeden uvedli i respondenti v současnosti. Jedná se o *Valdickou bránu*, v soupisu je přitom zmíněna pouze při lokalizaci jiného objektu. V našem výzkumu ji totožným výrazem nazvala jen respondentka AŽ z Ohavče, jinak převládalo zkrácené označení *Brána* (AM, DM a FM). Kromě toho se pojmenování vyskytlo dvakrát v předložkové podobě, a to *Pod branou* (AM z Liberce) a *Pod věží* (AM z Mostku). Dodejme, že místo zvané *U Matičky* sice jedna respondentka zapsala, avšak týkalo se jiného místa, náleželo k obci Holín, a proto jsme ho do soupisu nezahrnovali.

V soupisu ze 40. let jsme našli jedno jméno sem náležejícího objektu s tím, že ho okomentujeme společně s označením *Letná / Na Letné*, které však patří do skupiny jmen osídlených objektů. Činíme tak z toho důvodu, že obě jména se stále užívají a zároveň spolu souvisejí. Oba názvy se totiž vztahují k víceméně stejnému prostoru, jen označení *U vojenského pomníku*, nyní známé ve formě bez adjektiva – tedy *U pomníku* (CŽ), se váže k bezprostřednímu okolí pomníku bitvy r. 1866, zatímco názvem *Na Letné / Letná* (respondenti CŽ a GM, informátor DM zmínil při bližším určení jiného objektu) se označuje širší oblast. Zároveň je označení *Letná* v povědomí obyvatel mnohem více zakořeněno.

Do této skupiny řadíme dále 18 nově zaznamenaných jmen. Prvním je označení *Hospoda* pro autobusovou zastávku U Dvorecké louže (AM z Veliše). Informátoři EM a GM

nás pak upozornili na to, že pro vrchol Zebína je vžitě pojmenování *Ke kapličce*. Informátor GM v souvislosti se Zebínem jmenoval také lom nacházející se přímo pod ním, v mapách zanesený jako *Opuštěný lom*. Ve formulářích se dvakrát objevil i název hřiště, respondentka AŽ mu říká *Potopená loď*, kdežto respondentka AŽ z Ohavče *Lod' a letadlo*. Rozhlednu *Milohlídku* (informátor DM) nazývá respondent AM z Valdic hypokoristikem *Milda*. Pro Valdštejnskou lodžii se běžně užívá zkrácené podoby *Lodžie* (4 respondenti AM²⁷, informátoři DM a EM, FM pak zmínili při lokalizaci jiného objektu). Respondentka CŽ uvedla označení *Na lodi* a *U kasáren*, od informátora GM známe označení *Na váze*.

Do tohoto oddílu jsme zařadili i označení konkrétních stromů. Prvním příkladem je *Kukulův dub*, na nějž nás upozornil informátor EM a respondentka CŽ. Respondent AM jeho přezdívku zřejmě nezná a namísto ní používá k pojmenování opis, tedy *Dub u nemocnice*. AM a AŽ dojíždějící do Jičína za školou pak zapsali, že si dávají se spolužáky srazy *U stromu* v Jarošovské ulici.

Na závěr uvádíme místa nazývaná podle soch, přičemž jména jsou vždy utvořená spojením prepozice „u“ a substantiva v genitivu. Této formy se dle nás používá proto, že vymezený prostor slouží za místo setkávání. Konkrétně máme na mysli názvy *U draka* (CŽ, AM, 3 AŽ, AŽ z Valdic, AŽ z Vysokého Veselí a AŽ z Ohavče, rovněž informátoři EM a DM), *U Havlíčka* (CŽ a GM), *U Husa* (CŽ), *U Václava* (BŽ, BŽ z Veliše, CŽ a informátoři DM, EM a GM) a *U žebračky* (CŽ a informátor GM). Patří sem i jméno *U Stalina* (informátoři DM, FM a GM). Na témže místě stával i pomník Karla Havlíčka Borovského, který byl však za války přemístěn a nahrazen právě sochou J. V. Stalina. Zbývá ještě označení *U kašny* (CŽ, AŽ z Valdic a informátoři FM a GM). Informátor GM dodal, že se jí též říkávalo *Matějkova kašna*.

5.9. Jména osídlených objektů

Z důvodu nashromáždění velkého množství názvů odkazujících na prodejny či restaurační a bytovací zařízení se nám jevílo jako nejlepší řešení oddělit je od ostatních jmen a seskupit do jedné skupiny (5.9.2). Kromě toho tvoří samostatnou skupinu také obecná označení objektů, která jsou na pomezí mezi proprii a apelativy a netýkají se výlučně Jičína, avšak uvádíme je proto, že se ve formulářích opakovala specificky zapsaná (5.9.3). Co se týče těchto skupin, nerozřazujeme je už do tabulky, jelikož by ostatní sloupce zůstaly prázdné. Pokud se v soupisu ze 70. let objevil například název nějakého hostince a zmínil ho i některý respondent, pak jsme ho včlenili do tabulky v sekci 5.9.1.

5.9.1. Jména místních částí, domů a dalších osídlených objektů

Jména osídlených objektů		
1940	1970–1977	2022
X	X	Areál / U areálu*
X	X	Balbineum*
X	X	Bunkr / U bunkru / V bunkru

²⁷ Tři z nich přitom pocházejí z přilehlých obcí.

X	X	Contizámek*
X	X	Důstojnické / Lampasácké domy*
X	X	Fetka koutek*
X	X	Hasinda*
X	X	Husovka
X	X	Jednička, Dvojka, Trojka, Čtyřka / U čtyřky / 4. ZŠ*
X	X	Jih / Na jihu
X	X	K2
X	X	Kravín*
X	X	Lentilky*
Na Letné	X	Letná / Na Letné
X	X	Matěják / Na Matějáku
X	Na hrádku	Na hrádku
Na Kokoříně	X	X
–	Na kopci	X
–	Na Moravském poli	Na Moravském poli
X	Na Tobolce	Na Tobolce
Nové Město / Za vodou	X	Nový Město / Nové Město
X	X	Orlí hnízdo / Ve srubu*
X	X	Oxford*
X	Podbranský mlýn	X
X	Pod Čefovkou	X
X	Pod koželuhy	Pod koželuhy
X	X	Pod okresem / U okresu*
X	X	Prachárna*
X	X	Rasovská čtvrť*
X	X	Soudná
X	X	Starej / Na starým
X	Tamlovka	Tamlovka / Na Tamlovce
–	U Bucharů	X
Valcha	Na Valše	Valcha
X	X	V Arisu / U Arisu*
–	V Kalnovicích	V Kalnovicích*
X	X	Větrov / Na Větrově
X	Vodarský mlýn	X
X	X	Vychčín*
Žabínek	Žabínek	X
X	X	Živnodomy / V Živnodomech*

V soupisu ze 40. let jsme našli 4 jména, z nichž pouze jedno se posléze opakuje v soupisu zhotoveném o 30 let později, nikoli však v současnosti, jde o domek *Žabínek*, o němž se píše v kapitole věnované agronymům v souvislosti s okolními poli. Zpracovatel pozdějšího soupisu k názvu již tehdy připsal, že byla stavba zbourána. Jediné pojmenování bylo zaznamenáno ve všech třech sledovaných obdobích, a to mlýn *Valcha*, zapsaný v 70. letech

v předložkovém spojení *Na Valše*, které uvedl informátor DM, ačkoli již neexistuje (také figuruje v oddílu Agronym). K místní části *Nové Město* se váže i označení ze 40. let *Za vodou*, jelikož se jednalo o území ležící na pravém břehu řeky Cidliny, „za“ Starým Městem (na jih od něj). *Nové Město* (AŽ z Vysokého Veselí a DM s AŽ z Horního Lochova při lokalizaci jiného objektu) se nyní objevovalo i s obecněčeskou variantou *Nový Město* (AM). Zapomenutý je již název domu č. 48 v Nerudově ulici *Na Kokoříně*.

Pozdější soupis obsahoval 13 názvů, z nichž u některých se zúžilo chápání prostoru, který byl tehdy označován za část města. Tak například *Pod Čerovkou*, *Pod koželuhy* (AŽ a informátor DM při lokalizaci jiného objektu), *Na Tobolce* (BŽ z Valdic při určování místa jiného objektu) a *Na hrádku* (informátor FM při upřesňování polohy jiného objektu) jsou v současnosti známá především jako jména ulic²⁸. Zároveň *Tamlovkou* (informátoři FM a GM) – s alternativou *Na Tamlovce* (CŽ) – se dnes nazývá hotel či jeho bezprostřední okolí, dříve se tak však říkalo širší oblasti. *Na Moravském poli* pak jmenovala respondentka BŽ a místní část *V Kalnovicích* respondenti CM a CŽ. *Podbranský mlýn* být zaznamenán nemohl, jelikož objekt zanikl.

Dále jsme nashromáždili 26 jmen zaznamenaných až během výzkumu. Na mysl máme *Areál* (FM a GM) s předložkovou podobou *U areálu* (CŽ), *Bunkr* (FM) s variantou *U bunkru* (CŽ) a *V bunkru* (DM), *Fetka koutek* (AŽ a EM) a *Matěják* (AM, AŽ z Ohavče, BM z Lomnice nad Popelkou) s předložkovou formou *Na Matějáku* (CŽ). K jezuitské koleji se pak vztahuje označení *Balbineum* (FM). Názvy budov v tabulce zastupují označení *Contizámek* (EM), *Hasinda* (DM, GM), *Husovka* (AM a DM), *K2* (FM a GM), *Kravín* (DM, FM a AM), *Lentilky* (EM, 2 AM, AM z Lázní Bělohrad, AŽ a dvě AŽ pocházející z nedalekého okolí), *Prachárna* (DM, FM a GM), *Zubárna* (EM a GM), *Orlí hnízdo* s dnes převažující podobou *Ve srubu* (FM a GM), spojení *Pod okrese* (EM a GM) či *U okresu* (CŽ), *V Arisu* (FM, GM) nebo též *U Arisu* (CŽ), *Důstojnické* (DM) / *Lampasácké* (GM) domy, přičemž informátor FM užíval obě pojmenování, *Živnodomy* (DM, GM) s předložkovou formou *V Živnodomech* (BŽ) a rovněž označení škol: *Oxford* (BŽ a GM), *Jednička/Dvojka/Trojka/Čtyřka* (AM, AM z Dřevěnic a AŽ z Ohavče) se zápisem *4. ZŠ* (AŽ z Ohavče při lokalizaci jiného objektu) či předložkovou podobou *U čtyřky* (CŽ). Kromě toho sem patří názvy místních částí, jako je *Jih* (AM, AM ze Starého Místa a FM), s předložkovou variantou *Na jihu* (AM), výše zmíněná *Letná / Na Letné*, *Soudná* (AM, AM z Valdic), *Větrov* (EM, BŽ, BŽ z Veliše při bližším určení jiného objektu), s obměnou *Na Větrově* (BM), a lidově nazývaná *Rasovská čtvrť* (DM, GM, BŽ z Veliše). Objevil se i výraz pro celé město, a to *Vychčín* (FM a GM).

5.9.2. Jména restauračních či ubytovacích zařízení a jiných podniků

Jak už bylo uvedeno výše, do této podkapitoly řadíme jména restauračních či ubytovacích zařízení a jiných podniků, která byla zaznamenaná až při našem terénním výzkumu. Co se tedy týče těchto objektů, respondenti zmiňovali jak jejich oficiální názvy a hovorové podoby: *Agrostroj* (FM, CŽ) s variantou *Agrák* (DM, CŽ), továrně se též říkalo *U Knotků* (FM, GM), dále *Baťák* (FM a GM), *Do hvězdy* (BŽ z Valdic, DM a FM), *Kocour* (AŽ z Ohavče), *Slavie* (FM a GM), *Kozlovna* (AM ze Starého Místa), *Mexická* (3 AM pocházející z nedalekého okolí), *Na starým* (AM) s variantou *Starej* (AM z Valdic a AŽ z Ohavče), *Sultán* (AM z Valdic), *U kata* (FM a GM), *U Prahy* s rozšířenou variantou *U hotelu Praha* (AŽ), *U*

²⁸ V soupisu se o nich pojednává v rámci hodonym.

Emka (AŽ z Ohavče) a *U Šuků* (CŽ a DM), tak své vymyšlené varianty: *U Čerstváka* (FM a GM), *U medvídky* (AŽ) a *V jamce* (AŽ). Místní tyto podniky také často nazývají podle jejich majitelů: *Ital* (AŽ), *Laškovna* (FM, GM), *Potraviny Horák* (DM, FM a GM), *Potraviny Žižka* (EM), hospoda *U Žďánských* (DM, FM a GM), *U Svobodů* (GM), dále *Špuntovna* (FM) s variantou *Štumpovna* (GM), *U Efiků* (DM a GM), *U Hušků* (GM a CŽ), *U Němců* (FM a GM), *U Pašků* (CŽ), *U Rodrů* (GM), *U Řezníčků* (GM), *U Samků* (FM, GM) a *U Veselejších* (GM). Specifickým případem je hotel *Paříž* (DM, GM), nejstarší generace má totiž v paměti i jeho předešlá pojmenování, a to *U města Hamburku* (GM), *Hamburk* (DM, GM), *Stalingrad* (DM, GM) s hovorovou podobou *Stalas* (DM, GM, FM) a *Astra* (FM, GM a CŽ).

5.9.3. Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními

V této podkapitole shromažďujeme ta pojmenování, která nejsou specifikem Jičína a s jejichž objekty se lze setkat v jakémkoli jiném městě, z jazykového hlediska se pak nachází na rozhraní mezi proprii a apelativy, a proto pro ně volíme označení Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními. Uvádíme je jednak z toho důvodu, že určitá slova se objevovala ve formulářích opakovaně identicky zapsaná, ve specifické formě, jednak že obyvatelům města slouží za orientační body. Jedná se tedy o tato označení: *Autobusák* (CŽ a AM) či *Busák* (AM z Valdic), *Elektro a strojárna* (4 AM dojíždějící sem za školou), eventuálně *strojárna* (2 AM), *Kauf* (AM, CŽ a 2 AM z nedalekého okolí), *Penáč* (AM), *Stad'ák* (AŽ z Jičíněvsi a DM), *Zimák* (AM a AM ze Starého Místa) a *Vlakáč* (2 AM a AM z Lázně Běláhoř). Dále sem řadíme předložková spojení *U archivu* (CŽ), *Pod poštou* (CŽ a GM) / *Nad poštou* (CŽ), kde se říkávalo i *Pod stodolama* (GM) a dále *U jídelny* (AŽ z Ohavče). Informátorka CŽ ještě dodala *U obchodky*, *U knihovny* a *U věžáku*. Kromě toho jsme zaznamenali dvě pojmenování až se třemi variantami, a to *U KB* (AM ze Starého Místa), *U Komerčky* / *U banky* (CŽ) či *U hřbitova* (CŽ), *Za hřbitovem u kostela* (AM) a *Za kostelem* (AM ze Starého Místa).

5.10. Oronyma

Pomístní jména útvarů vertikální členitosti		
1940	1970–1977	2022
Čeřov/Čeřovka	X	Čeřovka
X	X	Jičínská kotlina
–	X	Matěják
–	Na kopci	X
X	X	Rodovina*
X	X	Smet'ák*
Strakův úvoz	X	X
Šibeňák	Šibeňák	Šibeňák
–	Šomolka	Šomolka
–	X	Veliš
X	X	Zebín/Zebína

Soupis ze 70. let zahrnoval tři oronyma, z nichž jedno jsme v současnosti nezaznamenali, a to anoikononym *Na kopci*. Kromě něj obsahoval soupis jména *Šomolka* a

Šibeňák. Název *Šibeňák* byl zaregistrován ve všech sledovaných obdobích (v soupisu ze 70. let se ovšem objevuje pouze coby označení vrchu, nikoli rybníka). Z místních ho uvedl FM, EM, BŽ dojíždějící do Jičína za prací, BM a šest AM, z nichž dva nepocházejí z Jičína, ale dojíždějí sem do školy. Pomístní jméno *Šomolka* pak jako vrch označují současní informátoři CM a CŽ.

Co se týče soupisu ze 40. let, byla v něm kromě *Šibeňáku* zanesena další dvě oronyma, a sice *Strakův úvoz* a *Čeřov/Čeřovka*. Dle spisu se *Strakův úvoz*²⁹ rozprostíral od Vrch přes Vokšickou silnici a část hřbitova až k novoměstskému kostelu, nicméně v polovině 19. století byl zavezen, a tedy být zaznamenán v následujících obdobích ani nemohl. Tehdejší místní zpracovatel zapsal ještě vrch *Čeřov*, přičemž při popisu polohy přilehlých polí ho vždy nazývá *Čeřovkou*, z toho důvodu uvádíme obě varianty zápisu. V mapách se přitom vyskytuje pouze podoba *Čeřovka* a taktéž u respondentů figuroval objekt jen pod tímto pojmenováním. Zajímavé je, že ze studentů si na něj vzpomněly pouze dvě AŽ, jež v Jičíně jinak nebydlí, a dále informátoři GM, EM, FM a DM, kteří (mimo jednoho) pomocí něj přibližovali polohu jiného objektu, jako samotný název se však v odpovědích neobjevil.

Z celkových devíti názvů zde uvádíme šest jmen, která byla zjištěna až v současnosti. Jedná se o *Jičínskou kotlinu*, řečenou informátorem EM, nebo vrch *Matěják*, který zmínili informátoři CM a CŽ. Frekventovaně se ve formulářích objevoval také *Zebín*. Byl jmenován sedmi AM, z nichž jeden pochází z Lázní Běláhoř, druhý ze Skalice a třetí ze Semil, dále jedním BM, informátory EM, GM, respondentkou BŽ a třemi AŽ, z nichž žádná nebydlí přímo v Jičíně. Jedna z AŽ navíc prostřednictvím něj určovala pozici jiného objektu, aniž by mu následně v odpovědích vyčlenila samostatný prostor. Zbývá dodat, že mezi odpověďmi jsme zaregistrovali i variantu ženského rodu, a to *Zebína* (od AM z nedaleké obce). Dále jsme k těmto anoikonům připojili i vrch *Velíš*, jelikož byl zaznamenán vícero respondenty, konkrétně AM, AŽ pocházející z Lázní Běláhoř a informátorem FM, ačkoli nepatří do vymezeného prostoru. Zbývající dva názvy, *Smeták* a *Rodovina*, jsou specifické tím, že jde údajně o jména místními již pozapomenutá, ačkoli se v soupisu vyskytují poprvé, uchovávají je v paměti zástupci nejstarší generace. Oba nám poskytl informátor DM.

5.11. Znalost toponym – shrnutí

Výzkum vývoje pomístních jmen v Jičíně odhalil hned několik skutečností. Jak jsme předpokládali, nejvyšší znalost anoikonů a toponym obecně prokázali zástupci nejstarší generace. Na jejich širokém rozhledu se krom jiných faktorů podílí doba, kterou na daném území strávili. Starší občané si vůči ostatním respondentům byli více vědomi historického pozadí skrývajících se za názvy, pamatovali si historické události, které stály za obměnou názvu objektu. Příznačné pro tuto skupinu bylo, že zmiňovali jména, jež znali v mládí či rané dospělosti, ale do současnosti se nedochovala, jelikož buď zanikla společně s označovaným, nebo se pro jimi pojmenované objekty ujal vlivem mimojazykových událostí název jiný. Pozoruhodným shledáváme, že jsme však tyto názvy kolující v podstatě jen mezi místními starousedlíky zaznamenali poprvé, tedy nefigurovaly v dřívějších soupisech. U představitelů nejmladší generace byla situace dosti různorodá, někteří uváděli pouze názvy a polohu daného objektu, jiní prokázali hlubší znalosti. Za zajímavý jev dále pokládáme, že se opakovaně shodovala jména zaznamenaná ve 40. letech a posléze v současnosti, ačkoli v 70. letech o nich

²⁹ Uvádíme ho v rámci oronym (jakožto jméno vhloubeného útvaru), ačkoli jsme si vědomi, že by bylo možné ho rovněž zařadit mezi hodonyma.

doklad chyběl. Vysvětlujeme si to tím, že soupis ze 70. let pro město Jičín obsahoval jen málo jmen.

Skupinou, již v největší míře zasáhl zánik pojmenovaných objektů, jsou bezesporu agronyma, zejména pole. V důsledku přechodu společnosti od venkovského způsobu života k městskému jména polí buď zcela zanikla, nebo se ujala jako pojmenování pro jiné objekty, například ulice. Tím se dostáváme ke třídě jmen podstatně více zastoupené než v minulosti, a to hodonymům. Jejich vzestup si vysvětlujeme tím, že se jedná o komunikace lidmi hojně využívané při přepravě po městě.

Jména opakující se v odpovědích u respondentů napříč generacemi většinou označovala výrazné krajinné prvky co do rozlohy (rybník *Kníže* a *Šibeňák*, *Lipovka*), tak do výšky (*Zebín*, *Čeřovka*) nebo kupříkladu náměstí, domy či městské spojnice (ulice *Panská*, *Husovka*, průchod *Myší díra*). Značně se rovněž u respondentů všech věkových kategorií objevovala jména odkazující na restaurační zařízení. Zde jsme si však všimli, že se rozcházel v tom, jaký typ podniku uváděli a jak ho nazývali. Co se týče starší generace, zmiňovali veskrze jen české hospody a podniky často nazývali podle příjmení jejich majitelů. U mladší generace se pojmenování dle jména vlastníků nevyskytovalo, jen v jednom případě označovali cukrárnu podle domnělé národnosti provozovatele. U mladistvých převládala označení barů, hudebních klubů a kaváren, současně si ke stravování spíše vybírají exotičtější kuchyně. Vcelku nás zároveň překvapilo, že dojíždějící do Jičína za prací či školou nijak výrazně nevybočovali co do míry znalosti místních názvů, naopak prokázali, že se orientují ve zdejším prostředí a leckdy umějí vysvětlit i historický původ pojmenování.

Roli při jmenování toponym hrál též okruh zájmu dotyčných a jiné proměnné: např. informátor brojící proti pokácení topolové aleje nás seznámil s prostorem zvaným *Topolová*, sportovně zaměřený jedinec a aktivní lidé uváděli místa jako *Matěják*, *Lipovka*, *Ve srubu*, školáci názvy bezprostředně spjaté se školním prostředím a nacházející se v blízkosti školní budovy, stálí obyvatelé pak znají zejména tu část, již obývají. Současně byly frekventovaně jmenovány prostory sloužící za místa setkávání, jako je *U kašny*, *U stromu*, *U draka* atd. Poměrně často zároveň docházelo k tomu, že respondenti sice jméno určitého objektu samostatně neuvedli, ale následně se objevilo při snaze upřesnit polohu jiného objektu. Podle našeho mínění to může značit, že takovéto názvy mají dotyční v paměti automaticky uložené.

Kromě toho se dělo, že pokud dotyčný neznal název daného objektu, vymyslel si pro něj své vlastní označení, ať už podle nějaké výrazné dominanty nacházející se na daném místě (*U vodníka*, *Náměstí s drakem*), nebo ji zkrátka nazval přílehlavým apativem (*Dub u nemocnice*, *Lesík*). Samozřejmě se uchylovali ke svému pojmenování i tehdy, když pravý název znali, jen jim v takovém případě z jakéhosi důvodu nevyhovoval a jimi zvolené se jim zdálo účelnější používat. Mnohdy se i stávalo, že si vytvořili vlastní pojmenování z důvodu, že pro tyto objekty jednoduše neexistovalo oficiální jméno, ačkoli se to týkalo frekventovaně navštěvovaných míst. Nazývána pak tato místa byla například obecně podle povahy objektu (*U stromu*), účelu použití (*Konibrod*), jedince s prostorem bezprostředně spojeným (*U cikánů*), původního pojmenování (*Ryneček*), zaniklé skutečnosti (*V Arisu*), vliv na pojmenování mohla ale mít i změna počasí (*Na bahně*) a jména také odrážela metaforickou podobnost s jiným objektem (*Myší díra*, *Lentilky*).

Mladí v porovnání s dospělými více používali hovorové podoby jmen (např. *Allanovy sady* vs. *Alanovky*), nejednalo se však o markantní rozdíl, navíc i dospělí mluvčí uváděli nespisovné

výrazy (viz *Vychčín*). Z hlediska jazykové situace náleží většina jmen ke spisovné češtině, malou skupinu pak tvoří hovorové podoby a výjimečně najdeme v soupisu výskyty nespisovných slov. V rámci hovorové češtiny dominovala vyjádření vzniklá univerbizací víceslovného pojmenování (*Komeňák, Busák, Baračka*), v jednom případě jsme zaregistrovali i protetické *v-* (*Ve voříškách*), změnu *-é-* v *-í-* (*Nový Město*), nespisovnou formu změny *-ý-* v *-ej-* (*U Veselejch*) a nechyběl ani slangový (*Fetka koutek*) či nářeční výraz (*Na plajchu*) nebo vulgarismus (*Vychčín*). Užití hovorových podob je dáno tím, že jde o slova běžně využívaná v každodenní komunikaci, na druhou stranu výběr spisovného vyjádření mohl ovlivnit psaný formát formulářů či někteří mohli uskutečněné rozhovory pojímat za oficiální záležitost.

6. Nový soupis toponym

V této kapitole uvádíme všechna toponyma získaná v roce 2022 vlastním výzkumem provedeným v Jičíně. Co se týče jmen z tabulek, jsou do soupisu zahrnuty názvy vyskytující se v tabulkách v oddíle 5. v pravých sloupcích. Kromě nich soupis obsahuje i živá místní jména, která se neobjevila v tabulkách, ale byla v předešlé kapitole taktéž zmíněna, přičemž pro lepší přehlednost jsme se všechny názvy rozhodli rozčlenit do podskupin, do nichž se jména rozřazovala i v předchozí kapitole. Ke každému názvu přidáváme informace o druhu objektu, jeho poloze, případně původu názvu či ho doplňujeme o další údaje, které k němu respondenti připsali nebo které byly zaznamenány v dřívějších soupisech.

6.1. Agronyma

6.1.1. Pomístní jména polí

- **Bílý mlýn** – pole nacházející se na západ od vrchu Zebín a na sever od Čerovky, v blízkosti řeky Cidliny; pojmenováno dle bílé natřeného mlýna, který zde stával, dosud si je na místě možné všimnout jeho obvodových zdí.
- **Jarošov** – pole ležící severně od rybníka Kníže, jihozápadně od pole Bílý mlýn a na západ od vrchu Čerovka; v dnešní době z velké části zastavěno a využíváno jako zahrádkářská kolonie; nazváno po tehdejších majiteli.
- **Kamenec** – pole ležící na západ od Popovic, ohraničeno tratí Jičín–Hradec Králové; jméno odvozeno od velkého množství kamenů, které se zde objevovaly po orbě.
- **K Robousům** – pole nacházející se na severozápadní straně Robous, na jihovýchod od rybníka Hádek a na západ od Dvoreckého rybníka; nazváno dle polohy.
- **Lány** – pole nacházející se jihozápadně od Popovic, v blízkosti Čejkovického potoka; vzhledem k tomu, že pole ležící v jeho těsné blízkosti se nazývá Velký lán, se domníváme, že název byl odvozen od substantiva *lán* ve významu ‚rozlehlé pole‘.
- **Na hořejších honech** – pole nacházející se na severovýchodní straně katastru Popovic, po jehož pravé straně protéká Popovický potok; pojmenováno dle polohy a druhu objektu.
- **Na kometě** – pole ležící na rozhraní katastru Jičín a Kbelnice, na severozápad od rybníka Kníže a západně od vrchu Zebín; dle místního regionálního historika jméno získalo po kometě, která tudy tou dobou letěla.
- **Na kopaninách** – pole nacházející se na sever od lesa Lipec, mezi místními částmi Moravčice a Robousy; odvozeno zřejmě od druhu objektu³⁰.
- **Na křemenci** – pole ležící na jihovýchodní straně Robous, na jih od lesa Hájek; pojmenováno dle nánosů křemene.
- **Na obci** – pole nacházející se na hranici katastru Hubálova a Tuře, přesněji na severovýchod od Hubálova a jihovýchod od lesa Lipce; jméno odvozeno od majitele pozemků.
- **Na Rančáku** – pole ležící na jižní straně Popovic, na západ od lesa Lipce, u pole Za Havránkovými humny; původ názvu není znám, nabízí se však ho odvozovat od apelativa *ranč*.

³⁰ Kopaninou se nazývá pole nacházející se na příkré stráni, eventuálně v lese, jež není možné orat, obdělává se pouze kopáním rýči či motykami. (Příruční slovník, 1937–38, s. 272)

- **Nad umrlčí cestou** – pole ležící na východní straně Robous, na jih od lesa Hájek, podél silnice směřující do Jičina; dle našeho předpokladu pojmenováno po umrlčí cestě³¹, která tudy vedla.
- **Oborské** – pole rozprostírající se mezi polem K Robousům (na východ od něj) a Dvoreckým rybníkem (na západ); název odvozen od substantiva *obora*, která se v těchto místech zřejmě nacházela.
- **Pod alejemi** – pole ležící na východ od Robous, na jih od Dvoreckého rybníka, v blízkosti Úlibického potoka; pojmenováno podle aleje švestek, jež lemovala cestu směřující do Úlibic.
- **Pod hruškou** – pole rozprostírající se na rozhraní katastru Jičina a Podhradí, na severozápad od Popovic, poblíž železniční tratě; nazváno po hrušce s široce rozloženou korunou, která zde stávala.
- **Pod kopcem** – pole nacházející se na západ od Pražského Předměstí, jímž protéká potok Porák; pojmenováno dle polohy objektu vůči nedalekému pahorku.
- **Pod koželuhy** – pole táhnoucí se od Nového Města podél řeky Cidliny, sousedící na východní straně s polem Valcha; název odvozen od dílen koželuhů³², které při řece stávaly.
- **Pod Pohanem** – pole ležící na východ od Robous, na jih od pole U kříže; pojmenováno podle polohy vůči bývalému rybníku Pohan.
- **Pod Šibeňákem** – pole rozprostírající se východně od rybníka Šibeňák a na severozápad od pole K Robousům; nazváno dle polohy pozemku vzhledem k rybníku Šibeňák.
- **Pololán** – pole nacházející se na severozápadní straně Robous, podél silnice vedoucí do Jičina; zřejmě podle velikosti lánu.
- **Příčný** – pole rozprostírající se na západ od Moravčic, podél silnice vedoucí do Jičina; zřejmě dle příčné polohy vůči ostatním pozemkům.
- **Růžovka** – polnosti ležící kolem cesty ke Starému Místu (po levé straně); původ názvu není znám.
- **U Čejkovic** – pole nacházející se na jihozápad od Popovic, přesněji při silnici od nadjezdu a závor k Popovicím, západně od lesa Lipce; nazváno podle umístění vzhledem k obci Čejkovice.
- **U kříže** – pole rozprostírající se na východ od Robous, jižně od lesa Hájek, na jihu sousedí s polem Pod Pohanem; jméno upomíná na kříž stojící na rozcestí cest vedoucích směrem do Úlibic a Řehče.
- **U kříže** – pole ležící při silnici vedoucí do Popovic (zleva); dle pověsti zde stával kříž.
- **U obory** – pole nacházející se na východ od rybníka Hádek, z východní strany ohraničené silnicí vedoucí do Valdic; jméno dáno dle polohy objektu – v sousedství obory.
- **U Václava** – pole ležící na východní straně Hubálova, jižně od lesa Lipce; pojmenováno po soše Václava stojící nedaleko.
- **Valcha** – pole nacházející se na Novém Městě, vedle pozemku Pod koželuhy (východně od něj), v blízkosti protéká řeka Cidlina (západní strana) a Valdický potok (jižní); pojmenováno po mlýnu, kterému se tak přezdívalo, protože jednu takovou vlastnil.

³¹ Tento typ cesty je pojmenován podle toho, že tudy procházely pohřební průvody (viz článek *Umrlčí cesta, Umrlčice apod.* z roku 1993 od Olivové-Nezbedové).

³² Koželuh se říkalo řemeslníkovi zpracovávajícímu zvířecí kůže.

- **Vrchy** – pole ležící jihovýchodně od Moravčic, v sousedství pole Na kopaninách, v blízkosti Popovického potoka; nazváno zřejmě dle polohy.
- **Za břehy** – pole rozprostírající se východně od Robous a jižně od pole Pod Pohanem, v těsné blízkosti Úlibického potoka; jméno zřejmě odvozeno od bývalého rybníka Pohanu a jeho polohy.
- **Za cihelnou** – pole nacházející se na severozápad od Popovic, v sousedství pole Pod hruškou (východně od něj); zřejmě pojmenováno po cihelně, co tu dříve stávala.
- **Za dvorem** – pole ležící na severovýchod od Popovic, na západ od pole Vrchy; jméno odvozeno od polohy bývalého jezuitského dvora.
- **Za Formankou** – polnosti nacházející se mezi Popovicemi a Robousy, na severovýchod od lesa Lipce; pojmenováno dle polohy vůči cestě zvané Formanka.
- **Za Havránkovými humny** – pole ležící jihozápadně od Popovic, na západ od lesa Lipce, v blízkosti železniční tratě; nazváno podle umístění od Havránkovy usedlosti.
- **Za Hubálovem** – pole nacházející se jižně od vsi Hubálov; jméno odvozeno od polohy objektu.
- **Za humny** – pole ležící na západ od Hubálova a jižně od lesa Lipce; název zřejmě odráží polohu objektu od stodoly³³.
- **Za kostelem** – pole nacházející se na východní straně Popovic, na severozápad od lesa Lipce; nazváno dle umístění od kostela Narození Panny Marie.
- **Za svodnicemi** – pole rozprostírající se mezi Popovicemi a Robousy, severovýchodně od lesa Lipce; název poukazuje na skutečnost, že v místech bývala sběrná svodnice s drenáží.
- **Za trati** – pole nacházející se na sever od rybníka Šibeňák a na východ od stadionu, částečně ohraničeno železniční tratí; pojmenováno dle polohy vůči trati.

6.1.2. Pomístní jména ostatních obdělávaných i neobdělávaných a lesních pozemků

- **Alanovky / Allanovy sady** – sad a louka nacházející se jižně od rybníka Šibeňák, z východu je prostor ohraničen Švestkovou ulicí (pojmenována po švestkovém sadu, co zde rostl); jméno zřejmě po bývalém majiteli.
- **Černý les** – les, který je součástí lesa Lipce, nalézá se u silnice vedoucí na skládku a končí před zatáčkou; název slouží jako označení jehličnatého lesa, který je oproti listnatému tmavší (viz Štěpán, 2004).
- **Fialka** – parčík v centru města, obklopen ulicemi Svatopluka Čecha, Tyršova, Husova a Havlíčkova; pojmenováno po autodopravci Fialovi, jenž pozemek vlastnil.
- **Hájek** – les nacházející se na severovýchodní straně Robous, jižně od Dvoreckého rybníka, severozápadní stranou lesa protéká potok Trnávka; jméno je deminutivem substantiva *háj*.
- **Jitra** – louka ležící jihovýchodně od Robous, na jih od pole Na křemenci a východ od lesa Lipce; pojmenováno podle staré plošné míry, případně způsobu získávání půdy.
- **Kamenice** – louka nacházející se mezi vrchy Zebín (na jihozápad od něj) a Čerovka (na sever), v blízkosti pole Bílý mlýn (na jihovýchod); nazváno zřejmě podle kamenité půdy.

³³ Pomnožné substantivum *humna* označovalo zadní část statku či stodolu jako takovou.

- **Lesík / V lesíku** – seskupení borovic stojících u Základní školy Železnická; nazváno dle druhu objektu.
- **Libosad** – park ležící na konci Valdštejnovy aleje, na sever od rybníka Hádek a jihovýchodně od vrchu Zebín; substantivum *libosad* je archaismem s významem ‚park, okrasná zahrada‘.
- **Lipeč** – les nacházející se mezi vesnicemi Popovice a Hubálov, na jihovýchod od pole Za kostelem; pojmenováno pravděpodobně podle lipového porostu.
- **Na ohradě** – louka rozprostírající se na jihozápad od Popovic, v blízkosti řeky Cidliny; v místech stávala ohrada pro pastvu dobytka.
- **Na plajchu** – prostor na západ od řeky Cidliny, nedaleko stávala Hasinda a vlevo se pak rozprostírá urnový háj; nářeční výraz označující místo určené k bělení prádla. (Slovník nářečí českého jazyka, 2016)
- **Na Šomolce** – louka nacházející se na východní straně Popovic, v těsné blízkosti lesa Lipce (severně od něj), částí protéká Popovický potok; pojmenováno zřejmě po vrchu Šomolka.
- **Na tržáku / Tarmanka** – prostor na Novém Městě, v místech dnešních ulic K. Vika a U tržiště; v minulosti se zde konal trh se zvířaty, od čehož odvozeno i druhé pojmenování *Tarmanka* (Tiermarkt).
- **Na zádušním** – louka ležící podél silnice vedoucí do Jičina, jižně od lesa Hájek, po pravé straně se nachází fotovoltaická elektrárna, po levé pak benzinka; jméno má zřejmě souvislost s nedalekým kostelem Nalezení sv. Kříže, k němuž v minulosti patřilo relativně velké zádušní³⁴ hospodářství (pole, sad a les ležící u kostela), pravděpodobně tedy i tento pozemek.
- **Pod Zebínem** – louka rozprostírající se severozápadně od vrchu Zebín; nazváno dle polohy vůči vrchu Zebín.
- **Řáholeček** – lesík uměle vytvořený organizátory festivalu Jičín – město pohádky se nacházel v jižní části parku Šibeňák, po cca 5 letech však dřeviny rozkradli; pojmenováno po pohádkovém lesu Řáholci, sídle loupežníka Rumcajse.
- **Šibeňák** – park ležící jižně od rybníka Šibeňák, územím protéká Valdický potok; podle vrchu Šibeňák.
- **Úlibická bažantnice** – bažantnice ležící na východ od Robous, v blízkosti obce Úlibice, po její pravé straně teče Úlibický potok; jméno po nedaleké obci Úlibice.
- **Valdický park (Valdická obora)** – obora nacházející se na východ od Libosadu, podél silnice vedoucí do Valdic; nazváno po nedaleké obci Valdice.
- **Za Čerovkou** – háj s loukou rozprostírající se na sever od vrchu Čerovka; pojmenováno dle polohy objektu vzhledem k tomuto vrchu.
- **Zámecký park** – park nacházející se jihovýchodně od Valdštejnova náměstí, ohraničuje ho zleva ulice Smiřických, zprava ulice Pod Koštofránkem a zdola ulice 17. listopadu; nazýváno popisným apelativním označením dle nedalekého Valdštejnského zámku.
- **Želvák** – pastvina ležící u jezdeckého centra, na severozápad od vrchu Zebín; původ názvu není znám.

³⁴ Adjektivum *zádušní* znamená „věnovaný za spasení duše“, tedy např. ono zádušní hospodářství vzniklo díky darům místních, kteří je poskytli kostelu za účelem spásy své duše. Při snaze objasnit původ jména jsme vycházeli z článku *Jičínského deníku* [online].

6.2. Hodonyma

- **Baračka (Barákova)** – ulice naproti kostelu Panny Marie Bolestné, již zprava ohraničuje ulice Pod koželuhy a zleva ulice Ruská; pojmenována zřejmě na počest Josefa Baráka, českého novináře, básníka a představitele generace májovců.
- **Čechovka / ulice Svatopluka Čecha** – ulice nacházející se na Valdickém Předměstí, která je zprava ohraničena ulicí U Trati a zleva kruhovým objezdem, kde se střetává ulice Revoluční a Havlíčkova; jméno dostala po českém básníkovi a prozaikovi, představiteli ruchovců Svatopluku Čechovi.
- **Denisovka (Denisova)** – ulice na Valdickém Předměstí, na niž zprava navazuje ulice Textilní a zleva ji ohraničuje ulice Jungmannova; název evidentně odvozen od propria *Denis*, přesnější zdůvodnění nám však není známo.
- **Foersterova** – ulice na Valdickém Předměstí poblíž vrchu Čerovka, kterou zdola protíná ulice Bolzanova a shora ulice Pod Čerovkou; jméno po skladateli J. B. Foersterovi.
- **Formanka** – dříve formanská polní cesta vedoucí napříč lesem Lipcem mezi vesnicemi Popovice a Hubálov, posléze přebudována na silnici vedoucí ke skládce; objekt pojmenován podle vozů, kteří se tudy přepravovali.
- **Fortna / Nad fortnou** – ulice na Starém Městě poblíž Valdštejnova náměstí, vklíněna mezi ulicí Nerudova (zprava) a průsečík ulic Boženy Němcové a Na hrádku; název odvozen od toho, že v minulosti v těchto místech stála hradba, jejíž součástí byla malá branka (fortna), kudy se vcházelo do města.
- **Husovka / Husova třída** – ulice ústící zleva na Žižkovo náměstí, zprava vede ke kruhovému objezdu, kde se dále střetávají ulice Šibeňák, Hradecká, Konecchlumského a Textilní; pojmenována podle středověkého reformátora a kazatele Jana Husa.
- **Hradecká** – ulice na Valdickém Předměstí, zleva vede na křižovatku, kde se sbíhá s ulicemi Husova, Šibeňák, Konecchlumského a Textilní, zprava pak na křižovatku na Robousy; pojmenována pravděpodobně po městě Hradci Králové.
- **Konibrod/Konina** – úsek na řece Cidlině, kde se brodili koně, v těsné blízkosti rybníka Kníže a Kollárovy ulice, na jihovýchod od něj se pak nachází zimní stadion; první varianta jména akcentuje jednak děj, jednak činitele děje (brodili se tam koně), druhá zdůrazňuje pouze činitele děje.
- **Komeňák** – Komenského náměstí ležící na Holínském Předměstí, do nějž ústí zprava ulice Jiráskova, zdola Boženy Němcové, shora Jarošovská a zleva Kollárova; název po biskupu Jednoty bratrské, českém filozofovi a spisovateli J. A. Komenském.
- **K Vápenkám / Na Vápenkách** – ulice na Holínském Předměstí směrem na Ostružno, zprava ohraničena ulicí Raisova, zleva se vedle ní nachází louka; dříve v těchto místech bývalo pole, název tedy odvozen od složení půdy ve spodních vrstvách; informátoři DM a FM dodali, že zde byl hluboký úvoz, vedla tudy polní cesta až k Ostruženskému rybníku a místo se využívalo k lyžování.
- **Lidičák / Lidické náměstí** – náměstí na Novém Městě, jež zprava lemuje ulice Poděbradova a zleva K. Vika; bylo ze Švehlova náměstí takto přejmenováno k uctění památky obětí lidické tragédie.
- **Lipová alej / Valdštejnova alej / Lipovka / Lipová álej / V lípách / V lipách / Lípy** – lipové stromořadí táhnoucí se Revoluční ulicí od kruhového objezdu a Oblastní nemocnice Jičín k Libosadu.

- **Masné krámy** – úsek v Nerudově ulici (její jižní část, směrem na Valdštejnovo náměstí), kde se soustředilo řeznictví, prodejny s masem sice posléze nahradily jiné obchody, názvu se však mezi starší generací stále užívá.
- **Myší díra** – průchod z Valdštejnova náměstí do ulice Tylovy; respondenti často usuzovali, že název byl průchodu dán kvůli podobnosti s myší dírou, zejména v této souvislosti vyzdvihovali jeho rozměr, a sice že je malý a úzký; za nejpravděpodobnější se nám jeví výklad, který nabídl regionální historik: *Myší dírou* se nazývá skalní rozsedlina na Hruboskalsku, odkud se měl název přenést i na skalní útvar v Prachovských skalách, po němž místní pojmenovali zmíněný průchod kvůli podobným rysům.
- **Na bahně / Na bahnech** – úzká ulička naproti Arisu, napojuje se na ulici Ruská a na sever od ní se nachází ulice Na hrádku; pojmenování vzniklo od toho, že jakmile zaprší, bývá tu bláto.
- **Na Hrnčířkách** – polní cesta mezi Formankou u lesa Lipce a Robousy; název po zaniklé osadě Lhotě Hrnčířské – traduje se, že se nacházela v těchto místech.
- **Náměstí s drakem** – neoficiální pojmenování pro Žižkovo náměstí ležící na východ od Valdické brány, zprava pak vede Husova ulice; pojmenováno po soše draka, která v těchto místech stojí.
- **Na rynečku / Ryneček** – přízvisko pro náměstí Svobody nacházející se na Starém Městě, jihozápadně od Valdštejnova náměstí, jehož dominantou je kostel sv. Ignáce z Loyoly; původní název zněl *Malé náměstí*, přičemž *rynek* je zastaralé označení pro náměstí, respondenti tedy náležitě odvozovali, že se jedná o starý vžitý název.
- **Na vrchách (Vrcha)** – ulice směrem k Ohavči, v těsné blízkosti jičínského hřbitova; pojmenována podle polohy.
- **Nerudovka / Nerudova ulice** – ulice nalézající se na sever od Valdštejnova náměstí, kolmo k ulici Boženy Němcové; pojmenována po Janu Nerudovi, českém novináři, spisovateli a představiteli generace májovců.
- **Nová cesta** – cesta pro pěší podél Mateřské školy Máj, západně od hypermarketu Kaufland; informátor DM podotkl, že tudy táhly davy maloměšťáků, kteří mířili do kostela; nazýváno zřejmě dle krátké doby existence od jejího vzniku.
- **Novoměstská promenáda** – promenáda nacházející se severozápadně od Lidického náměstí a jihovýchodně od hvězdárny, vedoucí podél hřbitova na Novém Městě až k silnici na Březinu; *Novoměstská promenáda* se jí říká z toho důvodu, že se rozprostírá na Novém Městě a že se zde procházejí místní, především matky s dětmi.
- **Panská/Pánská** – jméno pro Palackého ulici vedoucí na sever od Valdštejnova náměstí a na jih od Lepařova gymnázia, kde ji protíná ulice Kollárova; respondenti si název vysvětlovali různě, např. že se jedná o zkratku Palackého ulice, původní pojmenování ulice, které zůstalo mezi lidmi hluboce zakořeněno, nejbliže však byla studentka domnívající se, že tudy chodili páni – ve skutečnosti jde totiž o raněnovověké označení jednoho z panských domů (pobýval zde příbuzný knížete Valdštejna) s tím, že pojmenování posléze přešlo na celou ulici (dle jednoho informátora má být toto označení mezi místními tak hluboce zakořeněno, že leckdo ho považuje za oficiální název ulice).
- **Pod Koštofránkem** – ulice nacházející se na Valdickém Předměstí, na sever nalevo od ní stojí Valdická brána, napravo se rozkládá Žižkovo náměstí, jižní část vede podél Zámeckého parku; název *Koštofrank* je zkomoleninou latinského sousloví *castellum francum*, což označuje filiální kostel („vedlejší“ kostel v rámci farnosti), oprostěný z

područí hlavního kostela, přičemž pojmenování kostela, který byl zničen požárem na počátku 19. století, bylo přeneseno na sousední ulici.

- **Pušovka** – severní část ulice Vrchlického (prostor od křižovatky s ulicí Svatopluka Čecha); v nedávné minulosti se tato oblast rekonstruovala a vznikla tu nejluxusnější část ulice, shodou okolností zde bydlel Martin Puš, tehdejší starosta, od té doby se této oblasti říká *Pušovka*, jméno je nositelem posměšných konotací.
- **Topolová** – spojnice, která je kolmo na ulici Hradecká, na východ od Allanových sadů, poblíž ulic Meruňková, Hrušňová (nazývají se tak proto, že zde dříve byly vysázeny tyto ovocné sady) a golfového odpaliště; název získalo po topolové aleji, jež zde kdysi stávala, byla však vykácena kvůli výstavbě golfového hřiště.
- **Tyršovka / Tyršova ulice** – ulice na Valdickém Předměstí, kterou zdola protíná Husova ulice a shora ulice Revoluční; jméno jí uděleno na počest českého kritika, historika umění a zakladatele Sokola Miroslava Tyrše.
- **U cikánů / V cikánech** – křižovatka před Radimí a Dřevěnicí, na východ od vrchu Zebín; pojmenování dostala na základě toho, že zde odpočívali Romové.
- **U Máje** – cesta pro pěší podél Mateřské školy Máj, západně od hypermarketu Kaufland; pojmenována dle názvu mateřské školy nacházející se v jejím bezprostředním okolí.
- **U pětky** – křižovatka, kde se odbočuje z hlavní silnice z Jičína směrem na Prachovské skály v Holíně (50°26'49.703"N, 15°19'23.167"E); název odvozen od toho, že v těch místech býval ukazatel, na němž byla uvedena vzdálenost 5 km.
- **Ve voříškách** – cesta na Valdickém Předměstí vedoucí od železničního mostu poblíž Penny marketu směrem k Železničářské ulici; název zřejmě odvozen od druhu stromů, které zde rostou.

6.3. Hydronyma

- **Cidlina** – řeka protékající západní částí Jičína a napájející rybník Kníže; původ jména odvozen od přídavného jména *cědlá* neboli *čirá*, *čistá* (Lutterer–Šrámek, 1997, s. 61), jeden respondent nám v té souvislosti prozradil, že dříve v řece žili raci³⁵, na druhou stranu dle lidové etymologie jedné studentky je řeka tak pojmenována, jelikož „*cintá vodu*“.
- **Čejkovický potok** – potok protékající Popovicemi a vlévající se do řeky Cidliny poblíž pole Za Havránkovými humny (na jihozápad od něj); pojmenován po obci Čejkovice.
- **Dílecký potok** – potok vlévající se zprava do řeky Cidliny na území Jičína, před Kbelnickým potokem; pojmenován po nedaleké obci Dílce.
- **Dvorecký rybník / Dvorečák** – rybník ležící na okraji Robous, severně od lesa Hájek; název odvozen od vesnice Dvorce nacházející se v bezprostřední blízkosti rybníka.
- **Hádek** – rybník nacházející se na východ od rybníka Šibeňák; tvar objektu připomíná vlnovitý pohyb hada, od čehož odvozen název.
- **Holínský potok** – potok protékající jihozápadní částí Jičína a vlévající se do řeky Cidliny jihovýchodně od hřbitova; jméno odvozeno od přilehlé obce Holín.
- **Kbelnický potok** – potok protékající severní částí Jičína a vlévající se do Cidliny před rybníkem Kníže; potok nese název po nedaleké obci Kbelnice.

³⁵ Rak říční je všeobecně považován za indikátor čisté vody.

- **Kníže** – koupaliště nacházející se severně od rybníka Kníže; pojmenování převzato po nedalekém rybníku Kníže³⁶.
- **Kníže** – rybník ležící na východ od Holínského Předměstí, naproti zimnímu stadionu; ačkoli respondenti odhadovali, že název je odvozen od šlechtického titulu, Ivana Pilařová v *Muzejních novinách* objasňuje, že jméno původně souviselo s církevní hodností, hydronymum *Knieze* vyjadřovalo genitiv substantiva *kněz* (ve smyslu přinášející užitek knězi) s tím, že poté se název změnil na *Kniežete* a v poslední fázi se z genitivu přešlo k nominativu, finální podoba tedy zněla *Knieže*.
- **Popovický potok** – potok protékající Moravčicemi a vlévající se na území Popovic do Cidliny; potok pojmenován po místní části Popovice.
- **Porák** – potok protékající jihozápadní částí Jičina a ústící zprava do Cidliny, dříve i rybník; existují 2 vysvětlení původu názvu: soupis ze 40. let uvádí, že v 15. století nazývali zdejší rybník *Poradským*, přičemž o 100 let později slul *Poráč*, což později přešlo na *Podhradský*, dle novějšího soupisu se však nejdříve rybník nazýval *Podhradským* (pod hradem Veliš), pojmenování dále přešlo na *Porácký* a substantivizovalo se na *Porák*, přikláníme se k poslední jmenovanému návrhu jednak vzhledem k tomu, že ho předkládá místní regionální historik, jednak se nám jeví jako pravděpodobnější proto, že prvotní varianta nese význam, který je později zastřen.
- **Šibeňák** – rybník ležící dle informátorů „za kolejemi“, konkrétně východně od nich, na sever od Allanových sadů a směrem na západ od rybníka Hádek; pojmenován zřejmě po vrchu Šibeňák, nacházejícím se v jeho bezprostřední blízkosti.
- **Trnávka** – potok protékající Robousy a vlévající se posléze do Úlibického potoka; zřejmě je uvedené hydronymum utvořeno od adjektiva *trnový* (pravděpodobně potok v některém místě protékal trnovým porostem).
- **Úlibický potok** – potok protékající Robousy a vlévající se poblíž Hořenovského mlýnu ve Vitiněvsi do Cidliny; nese název po obci Úlibice, kterou taktéž protéká.
- **U vodníka** – pojmenování pro jezírko na Čerovce a přilehlé okolí; v těchto místech totiž stála socha Neptuna, jejíž jméno však nebylo všem místním známé, a proto namísto něj používali pro dané území označení *U vodníka* (socha Neptuna tam již nestojí, mezi obyvateli koluje zvěst, že buď byla za 2. světové války svržena na dno právě tohoto jezírka – průzkum dna však tuto hypotézu vyvrátil, nebo že byla socha přemístěna do sklepení jičínského gymnázia).
- **Václavák / K Václavovi / U Václava** – bývalý rybník, kde se bruslilo (nyní v těchto místech park Šibeňák), na východ od kolejí, u kruhového objezdu v ulici Hradecká a poblíž sochy sv. Václava; název získalo po soše sv. Václava, která stojí přes ulici.
- **Valdický potok** – potok protékající rybníky Hádek a Šibeňák, dále jihovýchodní částí Jičina a ústící u Valchy do řeky Cidliny; objekt pojmenován dle obce Valdice, u níž pramení.
- **Valdický rybník** – rybník napájený Valdickým potokem a ležící na severovýchod od obory Libosad; nese název po obci Valdice nacházející se v bezprostřední blízkosti.

³⁶ Rekonstrukce bývalého koupaliště ze 30. let přitom byla dokončena roku 2010.

6.4. Jména ostatních neosídlených objektů

- **Hospoda** – označení autobusové zastávky U Dvorecké louže v Robousích, jež se nachází poblíž hostince U Dvorecké louže; přezdíváno podle dřívějšího názvu zastávky (U hospody).
- **Ke kapličce** – označení území okolo kapličky na vrcholu Zebína; nazváno po kapli svaté Máří Magdalény stojící na samém vršku kopce.
- **Kukulův dub / Dub u nemocnice** – strom nacházející se před nemocnicí, na začátku Valdštejnovy aleje; pojmenován po lékaři Kukulovi, jména se začalo užívat až s anketou o Strom roku, v níž soutěžil.
- **Letadlo a loď / Potopená loď** – hřiště nacházející se u železniční trati, na jihozápad od rybníka Šibeňák; první název odvozen od dominant hřiště, druhý se zaměřuje pouze na jednu z nich a blíže ji charakterizuje (prolézačka skutečně vypadá, jako by se nořila do země).
- **Lodžie** – barokní stavba nacházející se v Libosadu, k níž vede Valdštejnova alej; zkrácené označení oficiálního názvu.
- **Lom pod Zebínem (Opuštěný lom)** – lom při západním svahu vrchu Zebín, kde se těžil čedič; nazváno dle druhu objektu a jeho umístění.
- **Milda / Milohlídka** – rozhledna stojící na vrchu Čeřovka; název složeninou adverbia *milo* a verba *hleděti*.
- **Na lodi** – označení pro zábradlí nacházející se před jídelnou Trefa v hotelu Paříž na Žižkově náměstí; název odráží skutečnost, že se o zábradlí opírali nebo na něm seděli tamní opilci, přičemž se s půllitrem v ruce kývali ze strany na stranu, což asociovalo loďní prostředí.
- **Na váze** – oblast u autobusového nádraží, v místě Komerční banky a restaurace Hanoi; nazýváno podle toho, že v místech bývala silniční mostní váha.
- **U draka** – území okolo sochy draka, na začátku Husovy ulice a na východ od Valdické brány; nazváno dle sochy draka.
- **U Havlíčka** – území kolem sochy Prométhea s bustou Karla Havlíčka Borovského nacházející se mezi Kukulovou a Argonskou ulicí, podélně pak vede Valdštejnova alej; pojmenováno po soše.
- **U Husa** – území okolo pomníku mistra Jana Husa nacházejícího se v Husově ulici; nazváno podle sochy J. Husa.
- **U kasáren** – prostor před kasárnami v Československé ulici; nazváno po bývalých kasárnách stojících na levé straně ulice.
- **U kašny / Matějкова kašna** – kašna se sochou Amfitrité nacházející se na Valdštejnově náměstí, místo setkávání při výročí 17. listopadu a při jiných příležitostech vztahujících se k současnému dění; první pojmenováno na základě druhu objektu, druhé odráží skutečnost, že byla zbudována za starosty Ivana Matějky.
- **U pomníku** – úzký prostor obklopující pomník bitvy r. 1866, který se nachází na Holínském Předměstí, na západ od rybníka Kníže, na ploše mezi ulicemi Vrcha a Na Tobolce; pojmenováno dle druhu objektu.
- **U Stalina** – prostor na začátku Valdštejnské aleje (u křižovatky ulic Bolzanova, Sv. Čecha, Zahradní a Revoluční), kde stávala od roku 1952 socha J. V. Stalina, mezi lety 1956 a začátkem 60. let však byla odstraněna; pojmenováno po soše J. V. Stalina.

- **U stromu** – vysoký listnatý strom stojící u autobusové zastávky v Kollárově ulici, naproti autoškole Bušta, poblíž rybníka Kníže (na východ od něj); nazváno dle druhu objektu.
- **U Václava** – bezprostřední okolí sochy sv. Václava, jež se nachází na jihovýchod od parku Šibeňák, na plácku mezi ulicemi Konecchlumského a Textilní.
- **U žebračky** – plocha okolo sochy dívky s holubicí nacházející se na začátku ulice Pod lipami, poblíž supermarketu Billa; nazváno po soše.
- **Valdická brána / Brána / Pod branou / Pod věží** – renesanční stavba nalézající se mezi Valdštejnovým a Žižkovým náměstím; svou interpretací původu pojmenování se v jednom bodě blížila realitě studentka domnívající se, že je tak brána nazvána kvůli tomu, že je odtud vidět do Valdic, název je totiž doopravdy odvozen od nedaleké obce Valdice.

6.5. Jména osídlených objektů

6.5.1. Jména místních částí, domů a dalších osídlených objektů

- **Areál / U areálu** – souhrnné označení pro akvacentrum, hotel Restart a další sportovní zařízení nacházející se na Valdickém Předměstí, obklopené ulicemi Československé armády a U stadionu, dříve v těchto místech vojenské cvičiště; uplatnění jazykové ekonomie, pojmenování budov komplexně.
- **Balbineum** – neoficiální pojmenování pro jezuitskou kolej na náměstí Svobody; pojmenována dle skupiny, jež se o objekt dlouhodobě zajímá a zvelebuje ho (ta nazvána na počest Bohuslava Balbína, člena jezuitského řádu).
- **Bunkr / U bunkru / V bunkru** – budova čp. 553 stojící u křižovatky ulic Přátelství a Na jihu; název odráží skutečnost, že ve sklepení původní objekt civilní obrany.
- **Contizámek** – seskupení domů do půlkruhového tvaru nacházející se poblíž Lentilek, v Butovské ulici; kompozitum názvu hotelu *Continental* a substantiva *zámek*, pojmenování nositelem posměšných konotací, a to zřejmě kvůli tomu, že na obyvatele působil extravagantně a byl pronajímán lidem z vyšší třídy.
- **Důstojnické / Lampasácké domy** – řada domů nacházejících se v ulici Nábřeží kpt. Jaroše u řeky Cidliny; název upomínkou na bývalé obyvatele domu, druhé označení pejorativně zabarveno.
- **Fetka koutek** – bastion v Zámeckém parku, kde se shlukují nepřizpůsobiví občané včetně drogově závislých.
- **Hasinda** – hasičská betonová věž, jež stála u místa zvaného Na plajchu, v blízkosti dnešní ulice U Javůrkovy louky a sportovního centra Matěják; nazváno dle účelu objektu.
- **Husovka** – základní škola v Husově ulici (Dvojka); přezdíváno dle ulice, v níž se nachází.
- **Jednička, Dvojka, Trojka, Čtyřka / U čtyřky / 4. ZŠ** – zažité číslování základních škol v Jičíně: Jednička = ZŠ v ulici 17. listopadu, Dvojka = ZŠ v ulici Husova, Trojka = ZŠ v ulici Poděbradova, Čtyřka = ZŠ v ulici Železnická.
- **Jih / Na jihu** – oblast rozprostírající se okolo bunkru (ulice Přátelství a Na jihu) až k obchvatu; nazváno pravděpodobně dle umístění nebo ústřední ulice.

- **K2** – dům čp. 2 v ulici Smiřických u Valdštejnova náměstí; objekt rozšířením K-klubu (středisko volného času): litera odkazuje na spojitost s tímto centrem, zatímco číslo oba objekty rozlišuje.
- **Kravín** – bytový dům čp. 864 až 871 v ulici U trati; nazváno tak kvůli jeho délce.
- **Lentilky** – řada domů nacházejících se podél Cidlina, ohraničená ulicemi Nábřeží Army Geisslové, Butovská a Pod koželuhy; obyvatelé nazývají jednak dle barevného nátěru (převážně vnitřní strana objektu), jednak podle barevných balkonů na vnější straně.
- **Letná / Na Letné** – místní část, oblast rozkládající se při silnicích na Sobotku a Turnov, okolo pomníku bitvy r. 1866 na Holínském Předměstí, na západ od rybníka Kníže; původ jména nejasný.
- **Matěják / Na Matějáku** – sportovní centrum Matějково cvičiště se nachází mezi ulicemi U Javůrkovy louky a Vrcha; pojmenováno na počest starosty.
- **Na Moravském poli** – místní část nacházející se na severozápadní straně Robous, poblíž Moravic, v místě např. obchodní prodejna Jysk; nazváno dle bývalého hostince v Robousích.
- **Nový Město / Nové Město** – místní část nacházející se na jihozápadě Jičina; pojmenováno podle stáří.
- **Orlí hnízdo / Ve srubu** – skautská klubovna na vrchu Čeřovka; obvykle název spojován s její polohou, avšak vzhledem k tomu, že zde sídlila německá hlídka, se nabízí jméno vykládat i v kontextu Hitlerova sídla zvaného Orlí hnízdo / dnešní skauti se scházejí *Ve srubu*.
- **Oxford** – zvláštní základní a praktická škola v Soudné, u Valdštejnovy aleje; přejímka cizojazyčného vlastního jména, která ve spojitosti s daným objektem nabývá ironického rázu.
- **Pod okresesem / U okresu** – označení dnešního Finančního úřadu Jičín v Havlíčkově ulici; do roku 2002 zde sídlil okresní úřad, před ním do roku 1989 okresní národní výbor, předešlé pojmenování budovy však dodnes přetrvalo.
- **Prachárna** – budova nacházející se v Raisově ulici za podjezdem, směrem k letišti; v minulosti využívaná jako skladiště prachu.
- **Rasovská čtvrť** – oblast na jih od rybníka Šibeňák, jež je obklopena ulicemi Konecchlumského, K. Haranta a Hradecká; pojmenováno po rasovi³⁷, který v těchto místech bydlel.
- **Soudná** – městská část nacházející se na severu Jičina; zřejmě od adjektiva *soudný*.
- **Tamlovka** – hotel Tammel v ulici 17. listopadu a jeho bezprostředním okolí, naproti Arisu; nazváno po původním majiteli.
- **Valcha** – zaniklý mlýn na jihu Jičina nacházející se mezi řekou Cidlinou a ulicí Popovická; název od valchy na sukna, která bývala jeho součástí.
- **V Arisu / U Arisu** – přízvisko pro Městský úřad Jičín nacházející se na Pražském Předměstí v ulici 17. listopadu; název odráží skutečnost, že město budovu odkoupilo od společnosti Aris.
- **V Kalnovicích** – část vesnice na severu Popovic, prostor okolo fotbalového hřiště a na západ od něj; patrně pojmenována po osadě, která se nacházela v těchto místech.
- **Větrov / Na Větrově** – místní část na jihovýchod od rybníka Šibeňák a východ od železniční trati; nazváno podle klimatických poměrů.

³⁷ Ras se mimo jiné věnoval odchytu toulavých psů a koček, případně jejich likvidaci.

- **Vychčín** – označení celého města; název odráží skutečnost, že Pražáci jezdící do hor zde mívali pauzu k vykonání potřeby, využívá se hry s jazykem, aktualizace zavedeného propria.
- **Zubárna** – pojmenování tehdejšího zubařského střediska u kruhového objezdu, na začátku Valdštejnovy aleje, nyní v místech odběrové středisko; hovorové vyjádření.
- **Živnodomy / V Živnodomech** – řada domů nacházejících se na východní straně spodní části Jungmannovy ulice, zasahují i do vedlejší Denisovy ulice; pojmenováno na základě toho, že výstavbu financovala Živnobanka.

6.5.2. Jména restauračních či ubytovacích zařízení a jiných podniků

- **Agrostroj / Agrák / U Knotků** – továrna na výrobu hospodářských strojů a náradí, dnes známá jako Seco Industries, nacházející se v Jungmannově ulici, poblíž supermarketů Kaufland a Lidl; druhé vyjádření hovorovou podobou prvního, třetí odkazuje na název firmy před znárodněním.
- **Baťák** – pivnice Batalion nacházející se na Žižkově náměstí; hovorová podoba.
- **Do hvězdy** – pizzerie Zlatá hvězda na Valdštejnově náměstí; nazýváno dle domovního znamení.
- **Ital** – označení cukrárny Adria na Žižkově náměstí; přezdíváno podle domnělého původu majitele cukrárny (ve skutečnosti je Chorvat).
- **Kocour** – pojmenování cukrárny U kocoura v Nerudově ulici na Starém Městě.
- **Kozlovna** – označení Kozlovny U anděla na Valdštejnově náměstí na Starém Městě; úspornější vyjádření.
- **Laškovna** – bývalá prodejna na rohu ulic Bolzanovy a Československé armády, dnes v místech Oblastní nemocnice Jičín; nazváno dle majitelů Lašků.
- **Mexická** – označení mexické restaurace Casa De Piedra v Nerudově ulici.
- **Paříž** – hotel Paříž nacházející se na rohu Žižkova náměstí; původní název zní U města Hamburku (následně se zkrátilo pouze na Hamburk), za první republiky nesl název Paříž, za německé okupace se opět zval Hamburk, po válce byl pojmenován Stalingradem (lidově řečeno Stalas) s tím, že po pádu komunismu se využilo písmen ze stávajícího názvu a vzniklo jméno Astra, až v roce 1990 majitelé obnovili jeho předešlé pojmenování Paříž.
- **Potraviny Horák** – bývalá samoobsluha v Husově ulici, nyní zde drogerie; nazváno dle tehdejšího majitele.
- **Potraviny Žižka** – potraviny u Myší díry na Valdštejnově náměstí; pojmenováno po bývalém majiteli.
- **Slavie** – bývalý hotel Slavie, dnes kanceláře v Denisově ulici.
- **Starej / Na starým** – bar Na starym nacházející se na Valdštejnově náměstí; první hovorový výraz, v druhém uplatnění hyperkorektnosti.
- **Sultán** – rychlé občerstvení zvané Sultán hamburger kebab na Valdštejnově náměstí na Starém Městě.
- **Špuntovna/Štumpovna** – označení tehdejší hospody za Valdštejnskou lodžii (severovýchodně od ní) v Sedličkách, nyní zde penzion; název odvozen od příjmení majitele.
- **U Čerstváka** – neoficiální pojmenování pro bývalé řeznictví nacházející se na Valdštejnově náměstí; název odvozen od prodavače, který stával před obchodem a rozhlašoval, že mají vše čerstvé.

- *U Efíků* – nazývána tak restaurace Veselka na Lidickém náměstí; podle bývalého hospodského Effenberga.
- *U Emka* – bezprostřední okolí hudebního klubu Emko v Revoluční ulici.
- *U Hušků* – označení pizzerie Turbo Pizza na rohu ulic Husovy a Tyršovy; podle majitelů.
- *U kata* – pivnice U kata na Valdštejnově náměstí; skutečně se na tomto místě v minulosti popravovalo.
- *U medvídky* – pojmenování prodejny s látkami v Husově ulici, poblíž sochy pohádkového draka; nazýváno podle cedulky ve dveřích s obrázkem medvídky.
- *U Němců* – pojmenování tehdejší hospody na jižní straně Valdštejnova náměstí, nyní na tomto místě obchod Vietnamců; nazváno podle příjmení majitelů.
- *U Pašků* – knihkupectví U Pašků v Palackého ulici, zčásti zasahuje do Valdštejnova náměstí; nazváno podle majitelů.
- *U Prahy / U hotelu Praha* – označení nejbližšího okolí grandhotelu Praha v Husově ulici.
- *U Rodrů* – označení prodejny čajů a kávy na Valdštejnově náměstí u Myší díry; podle tehdejších majitelů.
- *U Řezníčků* – označení domu čp. 77 v Husově ulici, tehdy v místech cukrářství, nyní prodejna chovatelských potřeb; podle cukráře Řezníčka.
- *U Samků* – tehdejší prodejna s oděvy, textilem na Valdštejnově náměstí čp. 37, nyní zde obchod s nábytkem; podle tehdejšího majitele.
- *U Svobodů* – pojmenování restaurace Řáholec v Husově ulici; podle majitelů.
- *U Šuků* – pivnice U Šuků v Revoluční ulici na Valdickém Předměstí; nazváno po tehdejším majiteli.
- *U Veselejšech* – označení tehdejšího pekařství nacházejícího se v oblasti u dnešní nemocnice, na začátku Valdštejnovy aleje (zbouráno); nazýváno podle tehdejších majitelů.
- *U Žďánských* – bývalý zájezdní hostinec³⁸ na Lidickém náměstí; pojmenováno po majitelích.
- *V jamce* – označení Zajíčkova vinného baru v Palackého ulici na Starém Městě; přezdíváno podle písničky Zajíček v své jamce.

6.5.3. Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními

- *Autobusák/Busák* – autobusové nádraží ohraničené ulicemi 17. listopadu, Jungmannova a Riegrova.
- *Elektro a strojárna/strojirna* – VOŠ a SPŠ v ulici Pod koželuhy na Novém Městě; označení školních budov podle toho, co se na nich učí.
- *Kauf* – supermarket Kaufland nacházející se v blízkosti Cidlina, v Riegrově ulici.
- *Penáč* – prodejna Penny Market v těsné blízkosti železniční trati (na východ od ní), vjezd z Husovy ulice.
- *Pod poštou / Nad poštou / Pod stodolama* – pobočka České pošty v Šafaříkově ulici; třetí označení v minulosti užíváno podle zde stojících stodol.
- *Stad'ák* – atletický stadion u Valdštejnovy aleje (na východ od ní) a ulice U stadionu.

³⁸ Sloužil k občerstvení a odpočinku jak lidí, tak tažných zvířat.

- **U archivu** – budova Státního okresního archivu Jičina a jeho bezprostřední okolí v Raisově ulici.
- **U hřbitova / Za hřbitovem u kostela / Za kostelem** – kostel Panny Marie Sedmibolestné a přilehlý hřbitov v Ruské ulici; různá hlediska polohy.
- **U jídelny** – prostor před jídelnou ZŠ v ulici Železnická.
- **U KB / U Komerčky / U banky** – prostor před budovou Komerční banky v ulici 17. listopadu.
- **U knihovny** – plácek před Knihovnou Václava Čtvrtka v Jičíně.
- **U obchodky** – Masarykova obchodní akademie v ulici 17. listopadu a bezprostřední okolí.
- **U věžáku** – výškový dům čp. 833 a přilehlé okolí v ulici Kosmonautů na Valdickém Předměstí.
- **Vlakáč** – vlakové nádraží u ulice Dělnická.
- **Zimák** – zimní stadion v Kollárově ulici na Holínském Předměstí, naproti rybníku Kníže (na jih od něj).

6.6. Oronyma

- **Čeřovka** – kopec sopečného původu, přes 330 m vysoký, na jehož vrcholu stojí rozhledna Milohlídka, nachází se na severu Jičina, severovýchodně od rybníka Kníže a na jihozápad od vrchu Zebín; v soupisu ze 40. let figuruje pod názvem *Čeřov*, od informátora EM jsme se dozvěděli, že se dříve rozlišovalo mezi Čeřovem a Čeřovkou, přičemž vrch se nazýval *Čeřov* a jméno *Čeřovka* se vztahovalo k místní čtvrti, posléze se s touto diferenciací přestalo a *Čeřovkou* se označuje jak čtvrť, tak vrch; Profous název *Čeřov* spojuje s hostincem, vsí a dvorem nacházejícím se pod vrchem Čeřov a tvrdí, že jméno se původně vztahovalo jen ke zmíněnému vrchu a mělo podobu *Čeřejov*, vrch se tedy měl zprvu označovat coby *Čeřejův vrch* (Profous, 1954, s. 336–337).
- **Jičínská kotlina** – kotlina rozprostírající se v okrese Jičín, území obklopující vrch Zebín; pojmenována po městě Jičíně.
- **Matěják** – kopec nacházející se vedle lesa, vlevo od silnice k Tuři a k Ohradě; původ pojmenování se nepodařilo ozřejmit, nejspíše se však jedná o univerbát spojení *Matějův vrch/kopec*, tedy nazváno po osobě s tímto objektem nějakým způsobem spřízněné.
- **Rodovina** – svah a úvoz za 3. základní školou v Poděbradově ulici směrem k Poráku, kde se sáňkovalo; původ názvu není znám, pravděpodobně má souvislost se substantivem *rod* či adjektivem *rodový*.
- **Smet'ák** – svah v ulici Pod koželuhy, kde se sáňkovalo; název odvozen od nepříliš čistého okolí, kde byly mimo jiné pohozené i odpadky.
- **Šibeňák** – vrch nacházející se u prodejny Tesca, jižně od rybníka Šibeňák; původ názvu respondenti správně spojovali s šibenicí či popravami, v době středověku se totiž jednalo o místo hrdelních exekucí (viz J. Mencl, 1940) a dle zpracovatele soupisu ze 70. let zde údajně stála třísloupová šibenice.
- **Šomolka** – kopec stojící u lesa Lipce v prostoru pod Ohradou; původ názvu nejasný.
- **Veliš** – kopec nacházející se v katastru Podhradí, na jihozápad od Jičina; jméno převzato po nedaleké obci Veliš.

- **Zebín/Zebína** – vrch sopečného původu, 399 metrů vysoký, vyskytující se na severovýchod od vrchu Čerovka; pojmenován po zaniklé vsi Zebín, dle Profouse název vznikl ze jména *Zába*, které mělo být odvozeno od slovesa *zábnouti* (Profous, 1957, s. 768).

7. Klasifikace toponym

7.1. Sémantické třídění podle Vladimíra Šmilauera

Třídění pomístních jmen, jak zní název článku, bylo poprvé publikováno ve *Zpravodaji Místopisné komise ČSAV* I roku 1960 a následně znovu otištěno ve stejném periodiku o 12 let později (roč. 13, č. 1–2, s. 171–204), jež jsme pro naše účely použili. V článku Šmilauer před představením navrhované soustavy upozorňuje na polysémii a významovou vágnost některých pojmenování, jež třídění komplikují. Vědom si mnohých přechodů u tohoto typu jmen se rozhoduje pro jednotnost třídění na úkor rozlišování mezi jmény primárními a sekundárními či přírodními a kulturními, k poslední zmíněné diferenciaci přihlíží při třídění pouze coby k pomocnému nástroji. Uvádí pět základních skupin, z nichž každá se posléze dělí na další podsložky, a jednu zbytkovou, kam seskupuje jména přejatá a jména s nejasnou etymologií.

Při aplikaci této metody na náš materiál postupujeme obdobně jako Šmilauer, taktéž sousloví řadíme do kategorií podle jeho jednotlivých částí, tedy například *Kukulův dub* se objeví jak ve skupině listnatých stromů, tak v sekci jmen nazvaných podle osob, konkrétně dle příjmení. Co se týče kompozit, platí pro ně stejný způsob dělení, takže kupříkladu pojmenování *Konibrod* najdeme jednak v oddíle pro domácí zvířata, a to u savců, jednak v oddíle cest u brodů a přívozdů. Pokud nastane situace, že má jméno dvě různé formy zápisu, ale vyjadřuje totožný význam, považujeme ho za jeden doklad významové motivace. Zároveň pakliže je v názvu zahrnut relační objekt, který současně přímo figuruje v soupisu, považujeme obě pojmenování za jeden případ. Všechna shromážděná jména kromě těch, která náleží k podkapitole *Názvy na pomezí mezi propriálními a apelativními označeními*, rozřazujeme z našeho hlediska do nejpřiléhavější kategorie a oddíly, k nimž nebudou náležet žádná jména, ze soustavy vynecháme.

7.1.1. Obecné vztahy a vlastnosti

Poloha:

-podle světových stran: *Jih / Na jihu*

-relativní: *Na hořejších honech, Příčný*

Velikost, rychlost apod.:

-číselná určení: *U pětky, Pololán, Jednička, Dvojka, Trojka, Čtyřka / U čtyřky / 4. ZŠ, K2*

-zdrobněliny: *Hájek, Lesík / V lesíku, Řáholeček, Fetka koutek, U medvídky, Fialka*

Tvar a jiné vlastnosti metaforicky:

-neživá příroda: *U Máje, Na kometě, Do hvězdy*

-potrava: *Lentilky*

Tělo a související vlastnosti:

-tělo zvířecí a lidské: *Zubárna*

-tělesná péče, účes, obuv a oděv: *Vychčín*

Barva a podobné vlastnosti:

-barva: *Bílý mlýn, Růžovka, Černý les*

-čistota: *Cidlina, Smeták*

Hodnocení:

-kladné: *Libosad, Milda / Milohlídka*

-záporné: *Potopená loď*

Starý, nový: *Novoměstská promenáda, Nová cesta, Nový / Nové Město, Starej / Na starým, U Čerstvíka*

7.1.2. Země

Terénní formy:

Vyvýšeniny: *Na vrchách, Pod kopcem, Vrchy*

Vhloubené tvary: *Jičínská kotlina, Myší díra, V jamce*

Půda:

-vlhkost půdy: *Na bahně / Na bahnech*

Složení půdy:

-kámen, opuka, křemen, granáty: *K Vápenkám / Na Vápenkách, Kamenec, Na křemenci, Kamenice*

Kulturní půda:

-obecně: *Na hořejších honech*

-získávání půdy: *Na kopaninách, Jitra*

-rozdělení půdy: *Lány, Pololán*

Vody:

-toky: *Čejkovický potok, Dílecký potok, Holínský potok, Kbelnický potok, Popovický potok, Úlibický potok, Valdický potok, Za svodnicemi*

-vlastní jména toků: *Pod Pohanem*

-rybník: *Dvorecký rybník, Valdický rybník*

-jiné vodní stavby a zařízení: *U kašny / Matějkova kašna*

-*Za břehy*

Atmosférické jevy:

-vítr: *Větrov / Na Větrově*

7.1.3. Rostlinstvo

Porosty:

-obecně: *Trnávka, Černý les, Hájek, Lesík / V lesíku*

-speciálně: *Oborské, Pod alejemi, U obory, Lipová alej / Lipová álej / Valdštejnova alej, Úlibická bažantnice*

Rostliny: *U stromu*

-listnaté stromy neovocné: *Topolová, Ve voříškách, Kukulův dub, Lipeč, Lipová alej / Lipová álej / Lipovka / V lípách / V lipách / Lípy*

-ovocné stromy (jen jednotlivé): *Pod hruškou*

Zahrady: *Libosad, Valdický park, Zámecký park*

7.1.4. Zvířectvo

Volně žijící:

Savci: *Myší díra, U medvídka*

Ptáci: *Orlí hnízdo*

Plazi, obojživelníci, ryby: *Hádek, Želvák*

Příbytek zvířat: *Orlí hnízdo*

Domáci:

Savci: *Konibrod/Konina, Kocour, Kozlovna*

7.1.5. Člověk

Poměry majetkové a právní:

Církevní majetek: *Na zádušním*

Šlechtický a jiný svobodný majetek: *Panská/Pánská*

Městský a obecní majetek: *Areál / U areálu*

Pojmenování podle osob (i podle vztahů jiných než majetnických):

-jména obecná a národní: *Kníže, Rodovina, U cikánů / V cikánech, Pod koželuhy, U žebračky, Fetka koutek, Ital, U Němců*

-křestní jména: *Denisovka*

-příjmení: *Pušovka, Jarošov, Za Havránkovými humny, Alanovky / Allanovy sady, Fialka, Kukulív dub, Matějкова kašna, Matěják / Na Matějáku, Tamlovka, U Knotků, Laškovna, Potraviny Horák, Potraviny Žižka, Špuntovna/Štumpovna, U Efíků, U Hušků, U Pašků, U Rodrů, U Řezníků, U Samků, U Svobodů, U Šuků, U Veselejch, U Žďánských*

Jména čestná i přezdívková:

-obecná: *Formanka, Za Formankou, Sultán*

-křestní: *Václavák / U Václava / K Václavovi*

-příjmení: *Baračka, Čechovka, Foersterova, Husovka / Husova třída, Komeňák, Nerudovka / Nerudova ulice, Tyršovka, Valdštejnova alej, U Havlíčka, U Husa, U Stalina, Balbineum*

Právní poměry: *Živnodomy / V Živnodomech*

Lidská práce:

Nerosty:

-kámen: *Lom pod Zebínem*

-hlína: *Za cihelnou*

Rostliny:

Kulturní rostliny:

-mlynářství: *Bílý mlýn*

-lnářství atp.: *Na plajchu*

Zvířata domácí:

-jatky: *Masné krámy*

-pohodný: *Rasovská čtvrť*

-soukenictví (valcha): *Valcha*

Lidé:

Vojenství: *Fortna, Bunkr / U bunkru / V bunkru, Důstojnické / Lampasácké domy, Na Moravském poli, Prachárna, U kasáren*

Soudnictví: *Šibeňák, Pod Šibeňákem, Soudná, U kata*

Lidská díla:

Správní celky, země, kraje: *Na Moravském poli, Pod okresem / U okresu, Mexická*

Sídliště:

Obecná jména sídlišť existujících i neexistujících (osady a jejich části): *Náměstí s drakem, Novoměstská promenáda, Na obci, Nový / Nové Město, Rasovská čtvrť*

Vlastní jména sídlišť:

Sídliště existující:

-přímé přejetí: *Veliš, Paříž*

-předložkový pád: *K Robousům, U Čejkovic, Za Hubálovem, U Prahy / U hotelu Praha*

-přídavné jméno: *Čejkovický potok, Dílecký potok, Dvorecký rybník, Holínský potok, Kbelnický potok, Popovický potok, Úlibický potok, Valdický potok, Valdický rybník, Jičínská kotlina, Hradecká, Úlibická bažantnice, Valdický park, Valdická brána*

-ák, -ka, -ice: *Dvorečák, Porák*

Sídliště zaniklá:

-přímé přejetí: *Zebín, Ryneček*

-předložkový pád: *Na Hrnčířkách, Na rynečku, Za Čeřovkou, V Kalnovicích, Pod Zebínem, Lom pod Zebínem*

-ák, -ka, -ice: *Čeřovka, Lidičák*

Stavby:

Církevní:

-kostel: *Za kostelem*

-kaple: *Ke kapliče*

-kříže: *U kříže*

Světské obytné a hospodářské:

-hrad, zámek: *Zámecký park, Contizámek*

-dvůr: *Za dvorem*

-rychta, škola: *4. ZŠ*

-hostinec: *Masné krámy, Hospoda, U hotelu Praha*

-chalupy, domy: *Důstojnické / Lampasácké domy, Živnodomy / V Živnodomech*

-hospodářské budovy: *Kravín, Za Havránkovými humny, Za humny*

-zvláštní sídliště: *Ve srubu*

-*Contizámek, Baťák, Oxford, V Arisu / U Arisu, Potraviny Horák, Slavie, U Emka, K2*

Jiné světské:

-malé stavby: *Lodžie, Hasinda*

-měřičské stavby: *Na váze*

-vyhlídka: *Milohlídka*

-věž: *Pod věží*

- *Agrostroj / Agrák*

Ohrady: *Na ohradě*

Cesty:

-silnice, příčnice, cesta, úvoz, stezka: *Husova třída, Nerudova ulice, Nová cesta, Novoměstská promenáda, Nad umrlčí cestou*

-brody, přívozy: *Konibrod*

-železnice, autobus: *Za tratí*

-lodní a letecká doprava: *Letadlo a loď, Potopená loď, Na lodi*

- *Valdická brána / Brána / Pod branou*

Duchovní život – historie

Pověry a pověsti: *U vodníka, Náměstí s drakem, U draka*

Archeologie: *Nad umrlčí cestou*

Místní události:

-jiné: *U pomníku, Na tržáku*

7.1.6. Ostatní jména

Německá jména: *Tarmanka*

Jiná cizí jména (latinská, italská apod.): *Pod Koštofránkem*

Jména nejasná: *Na Rančáku, Letná / Na Letné, Šomolka, Na Šomolce*

7.1.7. Shrnutí

Na základě významové klasifikace navržené Vladimírem Šmilaurem a uplatněné na náš shromážděný materiál jsme zjistili, že nejzastoupenější skupinou je bezesporu kategorie *Člověk*, do níž bylo zařazeno přes 140 jmen. V rámci ní vyčnívaly zejména dvě podkategorie, které obsahovaly více členů, a to *Pojmenování podle osob* a *Sídliště*. Nejrozšířenější byl v této podkategorii oddíl *Příjmení*. U něj se rozlišovalo, jestli byl objekt pojmenován po nějaké zdejší osobě (upomínka na jičínské starosty, majitele firem, jiných podniků a parcel či třeba místního chirurga), nebo významné osobnosti, která se svým umem/činem zapsala do české historie. Především se jednalo o české spisovatele a kněze, ale i hudebníky, reformátory a politiky. Za takových okolností jsme je zařadili pod příjmení náležející ke *Jménům čestným i přezdívkovým*.

Posledně jmenovaný typ je specifický tím, že plní honorifikační funkci a je založen na mimojazykové realitě. Velmi často odkazovalo jméno např. na vlastníka daného objektu nebo na osobu, která nechala objekt zřídit. Názvy však mohly upomínat i na kulturní události či politickou situaci a v takovém případě se musí brát v úvahu, že se s nimi pojí jistá nestabilita, která se prokázala i v našem materiálu, konkrétně u dokladu *U Stalina*. Uvedené jméno se totiž týkalo místa se sochou J. V. Stalina, která zde byla umístěna za komunismu z ideologických důvodů a odstraněna po pádu jeho kultu, a dodnes ho tak pojmenovávají v podstatě jen ti, co tuto éru zažili.

K nadřazené kategorii *Člověk* patří též neméně početná skupina *Sídliště*. Zde byl nejproduktivnější podtyp *Vlastní jména sídlišť*. Příslušenství k určité obci se přitom signalizovalo buď adjektivem ve formě shodného přívlastku, jež se připojilo k patřičnému apelativu (*Valdická brána*), nebo spojením předložky a dané vsi (*K Robousům*), tak se vyjadřovala poloha hlavně u polí. Obsáhlou podkategorii představovaly i světské stavby, s jejíž dělením bychom však nevystačili, a proto jsme přidali podtyp, kam jsme zařadili všechna zbylá pojmenování budov. Z hlediska četnosti záznamů následovaly kategorie *Obecné vztahy a vlastnosti*, dále *Země*, *Rostlinstvo* a *Zvířectvo*. Nejméně dokladů obsahoval oddíl *Ostatní jména* určený k zaznamenání jmen s nejasnou významovou motivací a slov přejatých.

Jako problematické se ukázalo zařazení několika jmen. Prvním z nich je *Vychčín*, k němuž jsme nenalezli přílehlavější podtyp než *Tělesná péče*, kterou pojímáme v širším smyslu, tedy i včetně tělesných potřeb. Dále bylo obtížnější zařadit první část sousloví *Potopená loď*, věc jsme vyřešili tak, že adjektivum jsme nakonec začlenili zcela obecně do podtypu *Záporné hodnocení*. Za komplikovaný případ jsme také považovali označení *U Čerstváka*, které jsme závěrem připojili k podtypu *Starý, nový* vzhledem k významu adjektiva *čerstvý* („vyrobený/vzniklý nedávno“), od něhož je výše zmíněné substantivum odvozeno. Potíž působilo i umístění názvu *Orlí hnízdo*, nejvhodnější se nám jevílo mu vytvořit vlastní podtyp, a sice *Příbytek zvířat*. Mimo vytyčené podtypy jsme pak umístili označení *Za břehy*, které dle nás však sémanticky patří ke skupině *Vody*. Dále jsme analogicky podle kategorie *Sídlíště existující* rozšířili oddíl *Sídlíště zaniklá* o typ *-ák, -ka, -ice*. Za zajímavé kromě toho pokládáme, že názvy neznázorňovaly menší rozlohu odpovídajícím adjektivem, nýbrž zpravidla vytvořením zdobněliny (*Hájek*).

7.2. Strukturní klasifikace Milana Majtána

Po významovém třídění Vladimíra Šmilauera přecházíme ke klasifikaci Milana Majtána, jež se zaměřuje na formální podobu názvů a kterou představuje v článku *Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov* z roku 1973, vychází přitom ze strukturnětypologické klasifikace zeměpisných názvů lingvisty S. Rosponda. Majtán upozorňuje na analogie mezi *propria* a *apelativy*, zejména si všimá názvů s *apelativním* původem, přičemž poznamenává, že jejich svázanost s *apelativní* složkou slovní zásoby neodporuje tomu je hodnotit jako *propria*, jelikož svou toponymickou funkcí se od nich odlišují. Dodává, že u jmen *apelativního* původu hrozí, že kvůli časovému odstupu od vzniku jména se ztratí souvislost s *apelativní* zásobou, jelikož daná realie např. zanikne, změní se její majitel či vlivem dalších mimojazykových skutečností. U takového pojmenování nedokáží pak uživatelé rozpoznat jeho pravý význam, a tak vznikají nejrůznější lidové etymologie. Zde vyvstává důležitost strukturního třídění.

Majtán pojednává i o samotném vzniku toponym, při němž dochází k *proprializaci* jmen, kdy se *hotové* útvary stanou *vlastními* jmény. Předpokládalo by se, že se budou po přehodnocení na *propria* všechna považovat za neodvozená slova. Majtán však vysvětluje, že při procesu *proprializace* se základ slova rozloží, *proprializují* se jeho slovtvorné prostředky a *pojmenování* od začátku vnímáme jako *předponové*, *příponové* atd., což se bezpochyby pojí s tím, že se za nejčastější a nejproduktivnější slovtvorné prostředky pokládají ty, které jsou typické pro *apelativní* konstrukce se specifickým příznakem místa. Z toho důvodu se s nimi při analýze nakládá jako s výrazy *afixálními* a budeme s nimi tak pracovat i my. Dále považujeme za důležitou poznámku o tom, že při studiu *pojmenovacích* modelů a *strukturních* slovtvorných typů by se nemělo omezovat pouze na současnou spisovnou normu jazyka, ale přihlížet ke všem útvarům jazyka, které se analyzují v rámci *diachronního* pohledu.

Nyní přistoupíme k jím navrhované soustavě, pro přehlednost nejprve předkládáme výčet všech složek strukturní klasifikace níže. Poté se však budeme podrobněji zabývat jen těmi, k nimž můžeme přiřadit příslušné názvy z námi sesbíraného materiálu. Podtřídy neobsahující žádný doklad z výkladu vypouštíme. Zároveň jestliže se totožná struktura vyskytovala napříč soupisem vícekrát, jelikož referovala k různým objektům, uvádíme ji v této klasifikaci pouze jednou. Jako pomocný nástroj jsme při analýze použili *Slovník afixů užívaných v češtině* Josefa Šimandla a kapitoly týkající se slovtvorby v *Průruční mluvnici češtiny*.

1. **Přímé názvy**
 - 1.1. **Jednočlenné názvy**
 - 1.1.1. **Nederivované názvy**
 - 1.1.2. **Derivované názvy**
 - 1.1.2.1. **Nepředponové názvy**
 - 1.1.2.2. **Předponové (a předponovo-příponové) názvy**
 - 1.2. **Vícečlenné, determinativní názvy**
 - 1.2.1. **Jednoslovné názvy, kompozita**
 - 1.2.2. **Víceslovné názvy se shodou**
 - 1.2.3. **Víceslovné názvy bez shody**
 - 1.2.4. **Víceslovné názvy spojené pomocí spojky**
 - 1.2.5. **Víceslovné názvy s vedlejší větou**
2. **Nepřímé názvy**
 - 2.1. **Předložkové názvy**
 - 2.2. **Predikativní, větné názvy**

1. Přímé názvy

Jak lze vyvodit z jejich pojmenování, přímé názvy objekt přímo pojmenovávají. Převážně se objevují v nominativu a je možné je skloňovat v příslušném gramatickém čísle stejně jako apelativa. Zároveň se u nich dá na základě gramatického příznaku čísla od sebe rozpoznat dva různé objekty. V našem případě by tomuto výroku odpovídaly záznamy *Na bahně* a *Na bahněch*, oba však označovaly jeden objekt. Odlišnou formu si vysvětlujeme tím, že se jedná o neustálené pojmenování. Na druhou stranu, co se týče víceslovného vyjádření, bylo pravidlem, že obměnou jednoho členu se signalizovala změna objektu, ať už výměnou substantiva (*Valdický rybník* a *Valdický potok*), nebo adjektiva (*Valdický* a *Popovický potok*), což se stávalo podstatně častěji. Doplňme, že v našem materiálu převažují přímé názvy nad nepřímými, ačkoli rozdíl není nijak výrazný.

1.1. Jednočlenné názvy

Do této kategorie patří všechna jednoslovná jména vyjma kompozit. K jednočlenným výrazům tedy náleží i univerbizované předložkové konstrukce, v našem materiálu jsme však ani jeden takový doklad nenalezli, a jména vzniklá elipsou řídicího členu (např. *Topolová* ← *Topolová alej*, *Panská* ← *Panská ulice*). Současně je třeba říci, že co do četnosti jsme u námi shromážděných dokladů zaznamenali více jednočlenných názvů než vícečlenných. Zbývá dodat, že v rámci této skupiny se názvy dále člení na derivované a nederivované.

1.1.1. Nederivované názvy

Jedná se o názvy apelativního původu, jež tvoří slovtvorné formanty (prefixy, sufixy). Z našeho materiálu sem řadíme jména vzniklá metonymií (*Fortna*, *Valcha*, *Jitra*, *Hospoda*, *Jih*, *Ital*, *Lány*, *Příčný*, *Vrchy*, *Lípy*), prostou propriací apelativ (*Kníže*, *Šomolka*, *Areál*, *Soudná*, *Bunkr*, *Sultán*) nebo přenesením z jiného propria (*Slavie*, *Veliš*, *Zebín*, *Paříž*,

Oxford), v tomto případě se zároveň také jedná o metonymický přenos. Kromě toho k nederivovaným přímým názvům připojujeme i jméno *Letná* s nejasným původem a jména vzniklá univerbizací víceslovného spojení (*Lodžie, Brána*), eliminací předložky (*Kocour, Starej*).

1.1.2. Derivované názvy

Jde o názvy, v nichž se ke slovtvornému základu přidávají další slovtvorné prostředky, a to předpony a přípony. Záleží přitom na tom, s jakým typem jména se setkáváme. Pokud vzešlo z apelativní konstrukce, zpravidla mívá toponymický význam. Jestliže však vzniklo z *propria*, obvykle nabývá přivlastňovacího významu. V rámci derivovaných názvů se dále člení na nepředponové a předponové.

1.1.2.1. Nepředponové názvy

Tato jména lze primárně charakterizovat tím, že se k slovtvornému základu přidávají sufixy. Jak už je uvedeno výše, k názvům apelativního původu se připojují přípony místního charakteru, k názvům vzniklým z *proprií* se přidávají přípony s vlastnickým příznakem. Prvně jmenovaný typ se vyznačuje zejména lokalizační funkcí, jménem se vyjadřuje místo, vlastnost nebo děj, které jsou s pojmenováním nějakým způsobem spjaty. Pro druhou skupinu je typická vlastnická funkce, kdy jméno značí majetnický vztah, přivlastnění označovaného objektu nějakou osobou či institucí v době vzniku jména.

Z našich dokladů se sem řadí jména odvozená od adjektiv přidáním sufixu *-ina* (*Cidlina, Rodovina*) a označující krajinné útvary. Sufixem *-ina* vznikala ale i jména od substantiv pojmenovávajících zvířata (*Konina*). Dále do tohoto typu patří názvy vzniklé resuffixací apelativa (*Smeřák, Šibeňák*) či univerbizací víceslovného pojmenování, jež po připojení sufixu *-ák* nabývají hovorového rázu (*Dvorečák, Porák, Matěják, Komeňák, Lidičák*), stejnou příponou obsahují i jména derivovaná z osobních jmen (*Václavák*) a připojujeme i výraz s nejasným původem (*Želvák*). Sufix *-ák* se ukázal jako velmi produktivní a užívalo se ho i k mechanickému krácení názvů (*Agrák, Baťák*). Mezi sufixy typické pro maskulina patří také *-ec* (*Kamenec, Lipeč*) či *-ín* (*Kravín*), jímž se označují obydlí zvířat. Poměrně často docházelo k utvoření jména prostřednictvím deminutivních mužských sufixů, konkrétně tedy příponou *-ek* (*Hádek, Ryneček, Hájek, Řáholeček*), *-ík* (*Lesík*), a sufixů feminin, a to příponou *-ička* (*Jednička*) či *-ka* s plurálovou variantou *-ky* pro výraz s cizojazyčným základem (*Fialka, Tarmanka, Lentilky*), této přípony se, jak je vidno u posledního příkladu, užívá jako typického zakončení pro různé cukrovinky.

Sufix *-ka* se nepojil pouze s deminutivy v ženském rodě, ale hojně jím byla zakončena jména ženského rodu obecně (*Čeřovka, Trnávka, Formanka, Růžovka, Dvojka, Trojka, Čtyřka*). Přípona *-ka* se například uplatňovala coby výsledek univerbizace u jména odvozeného od názvu stromu (*Lipovka*), především však u názvů ulic či jejich částí pojmenovaných po významných jedincích (*Baračka, Čechovka, Denisovka, Husovka, Nerudovka, Pušovka, Tyršovka*), jednou jsme zaznamenali i podobu v plurálu se sufixem *-ky* (*Alanovky*).

Pojmenování otevřeného prostranství se docílilo připojením sufixu *-ice* (*Kamenice*). Připojením sufixu *-nda* ke slovesnému základu bylo utvořeno jméno *Hasinda*, místní příznak pak nesla i jména zakončená příponou *-árna* (*Prachárna, Zubárna*) a *-ovna* (*Špuntovna/Štumpovna, Kozlovna, Laškovna*). Za zvláštní případ pokládáme označení *Zebína*, u něhož došlo k přechýlení jména a užilo se koncovky *-a* k utvoření ženského protějšku vrchu *Zebín*. Zkrácením slova prostřednictvím sufixu *-da* vzniklo familiární označení *Milda*.

Sufix *-ov* příznačný pro místní jména mají názvy *Větrov, Jarošov*, posledně jmenovaný název vyjadřuje i majetnický vztah k danému objektu. Sufixu *-ovka* se užilo i ve jméně cizojazyčného původu s účelem začlenit ho do flektivního systému českého jazyka (*Tamlovka*). Metonymií z osobního jména a přidáním sufixu *-eum* vzniklo pojmenování *Balbineum*.

Nalezli jsme i doklady vzniklé elipsou řídicího členu, např. antroponymum, které končilo na sufix feminina *-ova* (*Foersterova*) a neslo posesivní příznak. Jednalo se však i o adjektiva odvozená ze substantiv příponou *-ový* (*Topolová*) nebo *-ský*, jako tomu je v našem případě u apelativ (*Panská/Pánská, Oborské*), ale i vlastních zeměpisných jmen (*Hradecká, Mexická*).

1.1.2.2. Předponové názvy

Zpravidla vznikají univerbizací předložkových konstrukcí a obsahují lokalizační příznak. Primární předložky přitom ve jménech plní funkci nejproduktivnějších předpon. V námi shromážděných toponymech se vyskytovalo pouze jediné jméno, které bylo nepochybně stvořeno pomocí prefixu, nikoli však univerbizací, a to *Vychčín*. Uvedené substantivum bylo odvozeno ze slovesného základu a skládá se z předpony *vy-* a současně přípony *-ín*. Za komplikovaný doklad pokládáme výraz *Agrostroy*, nakonec jsme však usoudili, že jde o hybridní slovo složené z afixu *agro-* a substantiva.

1.2. Vícečlenné, determinativní názvy

Jejich nejcharakterističtější rysem je, že oproti jednočlenným názvům vstupují do syntaktického vztahu. Obvykle bývají složené ze dvou plnovýznamových slov, ale náleží sem i kompozita, ačkoli ta se v porovnání s víceslovnými názvy vyskytují sporadičtěji. Nejfrekventovaněji se objevují slovní spojení s adjektivem v pozici závislého členu, a sice shodného přívlastku. Méně častá jsou pak vyjádření slučující řídicí člen s předložkovou konstrukcí coby přívlastek neshodný v postpozici a zcela vzácně narazíme na jméno mající formu přívlastkové vedlejší věty.

1.2.1. Jednoslovné názvy, kompozita

Kompozita se tvoří univerbizací víceslovných spojení. V porovnání s ostatními typy jmen se objevují jen zřídka. Řadíme k nim vlastní kompozitum vzniklé ze dvou apelativ pomocí konektu *-i-* (*Konibrod*), ale kompozitem je také shodný přívlastek v sousloví *Novoměstská promenáda*. Adjektivum *novoměstský* zakončené sufixem *-ský* se samo skládá z adjektiva a substantiva, spojeno je konektem *-o-*. Stejným konektem jsou sloučena i pojmenování *Libosad, Milohlídka* a *Živnodomy*, zároveň obsahují i totožné slovnědruhovové části. Představitelem

číselného kompozita je jméno *Pololán* odvozené od základu *polo-* a substantiva. Specifickým názvem je *Contizámek*, jenž sdružuje proprium *Continental* s apelativem. Za neobvyklý případ považujeme označení *K2*, které kombinuje literu a číslo, proto ho začleňujeme k složeninám.

1.2.2. Víceslovné názvy se shodou

Nejčastěji vznikají spojením adjektiva a substantiva, v ojedinělých situacích kombinací dvou adjektiv, každý z členů přitom může mít propriální či apelativní původ. Adjektiva v pozici závislého členu se obvykle skloňují společně s řídicím členem, výjimku představují nesklonné výrazy.

V rámci této kategorie se společně se substantivem hojně vyskytují relační adjektiva s propriálním slovním základem, vyjadřující vztah k určitému místu prostřednictvím sufixu *-ský/-ská* (*Holínský potok*, *Jičínská kotlina*, *Novoměstská promenáda*), eventuálně *-ký/-ká* (*Čejkovický potok*, *Kbelnický potok*, *Popovický potok*, *Úlibický potok*, *Valdický potok*, *Valdický rybník*, *Lidické náměstí*, *Úlibická bažantnice*, *Valdický park*, *Valdická brána*). U několika výrazů (*Dílečný potok*, *Dvorecký rybník*) se kvůli zjednodušení výslovnosti vložilo do přípony vkladné *-e-*. Přípona *-ký* (*-ský*) se samozřejmě připojovala i k přídavným jménům apelativního původu (*Zámecký park*, *Důstojnické* či *Lampasácké domy*), a jedenkrát jsme dokonce našli její rozšířenou variantu *-ovský*, jež se přidává k jednoslabičnému základu slova (*Rasovská čtvrť*).

Objevovala se i přivlastňovací přídavná jména odvozená sufixem *-ův* (*-ova*, *-ovy*) výlučně z vlastních jmen (*Husova třída*, *Nerudova ulice*, *Tyršova ulice*, *Allanovy sady*, *Kukulův dub*, *Valdštejnova alej*, *Matějkova kašna*). Kromě toho byly názvy utvořené relačními adjektivy referujícími o původu z určité látky, rostliny atp., a to sufixem *-ný* (*Masné krámy*) a *-ový* (*Lipová alej/Lipová álej*). Zaznamenali jsme i adjektivum zakončené sufixem *-ný*, jehož fundujícím slovem bylo verbum (*Potopená loď*). Při tvorbě názvů se uplatňovalo i sloučení apelativa s jakostními adjektivy vyjadřujícími barvy a jiné vlastnosti (*Nová cesta*, *Bílý mlýn*, *Černý les*, *Nový Město* / *Nové Město*).

Druhová posesivita se značila připojením sufixu *-í* k apelativu označujícímu zvíře (*Myší díra*, *Orlí hnízdo*). Jeden výskyt obsahoval i kombinaci číslovky řadové a zkratky (*4. ZŠ*), v tomto případě dochází k zajímavé situaci, kdy první člen se skloňuje a přejímá rovněž jmenný rod řídicího členu, ačkoli ten mající formu zkratky zůstává nesklonný.

1.2.3. Víceslovné názvy bez shody

Jedná se o jména s předložkovou konstrukcí v postpozici, struktura takového jména tedy vypadá takto: jméno + předložka + jméno. Z této konstrukce lze pak vytvořit čistě předložkový název, a to elipsou prvního členu. V běžné komunikaci se víceslovné názvy bez shody objevují zřídka, spíše se používají v rámci oficiálního projevu při snaze o bližší identifikaci nějakého objektu. Skloňuje se přitom pouze řídicí člen, předložková konstrukce ve formě přivlastku neshodného deklinaci nepodléhá.

V našem materiálu jsme zaznamenali pouze několik takových dokladů. Zaprvé šlo o tři pojmenování (*Náměstí s drakem*, *Dub u nemocnice*, *Lom pod Zebínem*) spojující substantiva

prostřednictvím primárních předložek. Máme zde co dočinění s perifrází, pro niž je příznačné, že objekt je pojmenován opisem. Jak si lze zároveň všimnout, první člen sousloví udává druh objektu, zatímco druhé substantivum označuje dominantu nacházející se v bezprostředním okolí a předložka pak značí polohu označovaného objektu vůči této dominantě.

Poslední skupinu tvoří spojení dvou apelativ, z nichž druhé vystupuje v pozici nominativu jmenovacího (*Potraviny Horák, Potraviny Žižka*) a vyjadřuje individuální posesivitu. Našli jsme však i jednu anomálii, kde nominativ jmenovací v pozici neshodného přívlastku předcházel řídicímu členu (*Fetka koutek*).

1.2.4. Víceslovné názvy spojené pomocí spojky

Neobvyklým případem je pojmenování *Letadlo a loď*. Jedná se o spojení dvou substantiv prostřednictvím slučovací spojky. Z důvodu, že daný název nevyhovoval parametrům ani jedné z kategorií, které ve strukturní klasifikaci Majtán popisuje, jsme pro něj byli nuceni vytvořit kategorii novou nesoucí název Víceslovné názvy spojené pomocí spojky.

2. Nepřímé názvy

Vyznačují se tím, že objekt nazývají prostřednictvím jiného objektu či podle okolnosti spjaté se vznikem jména. Valnou většinu nepřímých názvů představují předložkové konstrukce ve funkci názvů, je možné se ale setkat ještě s jedním typem, a sice s predikativními, větnými názvy. Ty objekt pojmenovávají na základě události, k níž na daném místě došlo, nebo děje souvisejícího s označováním. Žádné doklady predikativních názvů jsme však nezískali.

2.1. Předložkové názvy

Tvoří uzavřenou, typologicky specifickou skupinu toponym. Předpokládá se, že vzešly z předložkových konstrukcí příslovečného určení místa a elipsy řídicího členu v konstrukcích s neshodným přívlastkem. Předložková jména charakterizuje zejména lokalizační funkce, místo se pojmenovává vzhledem k jinému, důležitějšímu objektu s propriálním či apelativním původem, přičemž předložka udává polohu vůči tomuto objektu. Je třeba si uvědomit, že předložkové jméno nevyjadřuje momentální lokaci, ale zachovává tu existující v době vzniku jména, čímž se odlišuje od apelativních předložkových konstrukcí. V rámci zeměpisných jmen bývají předložkové názvy hojně zastoupeny, jejich množství lze vysvětlit tím, že představují snadný způsob, jak od sebe jednotlivé objekty rozlišit bez většího úsilí. Jejich zařazením do názvosloví se významně zvětšily pojmenovovací možnosti daného jazyka.

Z hlediska gramatické stránky je pro ně příznačné, že mohou nabývat tří podob. Základní podoba nese statický význam a přináší odpovědi na otázky: Kde se nachází objekt? a O který objekt se jedná? Další dvě s dynamickým významem jsou komplementární se základní podobou, ale oproti ní pouze fakultativní, pomocí směru určují polohu objektu.

V námi shromážděných dokladech se jedná o početnou skupinu. Názvy se spojovaly jak s apelativy, tak proprii a skládaly se většinou z dvou členů, tedy z vlastní předložky a substantiva. Nejfrekventovaněji se užívalo předložky *u* (*U vodníka, U Václava, U cikánů, U*

Máje, U pětky, U Čejkovic, U kříže, U obory, U stromu, U draka, U Havlíčka, U Husa, U kašny, U pomníku, U Stalina, U žebračky, U bunkru, U čtyřky, U okresu, U kasáren, U Arisu, U Knotků, U Čerstváka, U Efiků, U Emka, U Hušků, U kata, U medvídky, U Němců, U Pašků, U Prahy, U Rodrů, U Řezníčků, U Samků, U Svobodů, U Šuků, U Veselejch, U Žďánských). Z hlediska četnosti se těsně za ní umístila předložka **na** (*Na bahně / Na bahnech, Na Hrnčířkách, Na rynečku, Na vrchách, Na Vápenkách, Na kometě, Na kopaninách, Na křemenci, Na lodi, Na plajchu, Na obci, Na Rančáku, Na ohradě, Na Šomolce, Na zádušním, Na Letné, Na jihu, Na Matějáku, Na tržáku, Na váze, Na Větrově*). Podobný počet jmen jsme zaznamenali u předložky **za** (*Za břehy, Za cihelnou, Za dvorem, Za Formankou, Za Hubálovem, Za humny, Za kostelem, Za svodnicemi, Za tratí, Za Čerovkou*), **pod** (*Pod Koštofránkem, Pod alejemi, Pod hruškou, Pod kopcem, Pod koželuhy, Pod Pohanem, Pod Šibeňákem, Pod Zebínem, Pod branou, Pod věží, Pod okresem*) a **v** s vokalizovanou variantou **ve** (*V cikánech, V lesíku, V lipách / V lípách, Ve srubu, Ve voříškách, V bunkru, V Arisu, V Kalnovicích, V Živnodomech, V jamce*). Spíše ojediněle se substantiva pojila s předložkou **k** a její vokalizovanou formou **ke** (*K Václavovi, K Vápenkám, K Robousům, Ke kapliče*), jedenkrát se pak objevilo vyjádření s předložkou **do** (*Do hvězdy*) a **nad** (*Nad fortanou*).

Zastoupeny však byly i předložkové konstrukce o třech členech, kdy substantivum rozvíjelo adjektivum v pozici přívlastku shodného, jako tomu je v následujících případech u předložky **na** (*Na hořejších honech, Na Moravském poli*), **nad** (*Nad umrlčí cestou*) a **za** (*Za Havránkovými humny*). Jednou pojmenování zahrnovalo i nominativ jmenovací (*U hotelu Praha*).

7.2.1. Shrnutí

Použitím strukturní klasifikace Milana Majtána na námi shromážděný materiál se dospělo ke zjištění, že nejpočetnější skupinu tvoří nepřímé předložkové názvy. Méně, ale stále hojně zastoupenou skupinu představovaly jednočlenné nepředponové názvy. Po nich následovaly vícečlenné názvy se shodou a těsně za nimi jednočlenná nederivovaná jména. Pouze několik dokladů obsahovala kategorie kompozit a vícečlenných názvů bez shody, nejméně jmen jsme pak zařadili do kategorie jednočlenných předponových názvů a žádný doklad jsme nenalezli z přímých názvů k víceslovným názvům s vedlejší větou a z nepřímých názvů k predikativním, větným názvům. Co se týče struktury této klasifikace, ani v tomto případě jsme si nevystačili s jejími kategoriemi, nýbrž bylo kvůli jednomu jménu (*Letadlo a lod'*) potřeba ji rozšířit o kategorii novou, přílehlavou pro dané pojmenování.

Výsledky si vysvětlujeme tím, že u mluvčích zřejmě převažuje při procesu nominace potřeba objekt lokalizovat vůči jinému, významnějšímu a akcentovat přitom polohu onoho významnějšího vůči pojmenovanému. Roli také hrálo, že místní mají tendenci odkazovat k pohostinským zařízením na základě jmen jejich majitelů, nikoli je pojmenovávat oficiálními jmény, tehdy se proto uplatňovala struktura: předložka *u* + osobní jméno. Podstatně se na zvolení formy podílelo i to, v jakém kontextu jméno běžně používají. Pokud ho totiž mají spojené v předložkové konstrukci, není divu, že ho tak i zapsali. Stávalo se to zejména u objektů sloužících za místa setkávání.

V rámci nepředponových názvů pak dominovala maskulina utvořená sufixem *-ák* a mající hovorový charakter, což je typický rys neformální komunikace. Část jmen s touto příponou vznikla univerbizací z víceslovného vyjádření, což zároveň odpovídá sklonu

uchylovat se v mluvené podobě jazyka k jazykové ekonomii. Mezi femininy se nejproduktivnějšími příponami stala zakončení na *-ka* a *-ovka*.

8. Závěr

Naším primárním cílem bylo rozšířit a aktualizovat soupis anoikonym ze 70. let a zjistit, jaká toponyma obecně se ve vymezeném prostoru Jičina nacházejí a která místní používají během komunikace. Za tímto účelem jsme vytvořili formulář s otevřenou otázkou, kam respondenti měli zapisovat všechna toponyma, jež znají. S některými se provedl osobní rozhovor. Této příležitosti jsme rovněž využili k tomu, abychom jim poté, co vyjmenovali všechna toponyma, na něž si vzpomněli, předložili dosud námi shromážděná jména a zjistili, zda jen nezapomněli uvést některá další. Po shromáždění dat jsme je porovnali se soupisy anoikonym vyhotovenými v 70. letech a jedním ze 40. let, jež jsme získali během terénního výzkumu v místním archivu.

Zjistilo se hned několik skutečností. Zaprvé se ukázalo, že se kupodivu více shodovaly soupisy ze 40. let s doklady ze současnosti. Vysvětlujeme si to tím, že záznamy ze 70. let nebyly příliš obsáhlé. Co se týče respondentů, podle očekávání prokázali vysokou znalost toponym zástupci nejstarší generace. Vzhledem k ostatním skupinám dokázali ve velké míře objasnit i původ pojmenování a často se stávalo, že jmenovali i názvy objektů již zaniklých. Tato jména měli natolik vžitá, že je pro dané prostory nadále užívali. V rámci nejmladší generace byla situace dosti nesourodá, někteří zaznamenávali pouze názvy a upřesňovali jejich polohu, jiní znali i jejich historické pozadí. Mimoto nás překvapilo, že osoby dojíždějící do této lokality za školou či prací se v prostoru vcelku dobře orientovaly. S tím souvisí, že respondenti byli při zaznamenávání jmen do velké míry ovlivněni tím, jakým aktivitám a koníčkům se ve volném čase věnovali či v jaké oblasti převážně pobývali.

Z hlediska sledovaných časových úseků se diametrálně lišilo zastoupení agronym, konkrétně polí. V 70. letech se jednalo o nejpočetnější kategorii anoikonym, v současnosti se však jednalo o nejméně zmiňovanou kategorii, což souvisí se stále probíhající zástavbou území. To vysvětluje i fakt, že oproti minulosti vzrostl výskyt hodonym, opakovaně se pro ně ujalo právě jméno zaniklého pole. Jména známá napříč generacemi pak většinou označovala výrazné krajinné prvky Jičina a frekventovaně navštěvovaná místa. Zajímavým faktem zůstává, že se hojně objevovala pojmenování neoficiální, utvořená dotyčnými, která však kolují ve vymezeném prostoru a jsou známá většině obyvatel.

Z názvů shromážděných v současnosti jsme posléze vytvořili nový soupis, přičemž každé jméno se doplnilo o základní charakteristické údaje objektu, případně o nějakou zajímavost s ním spojenou. V závěrečné fázi jsme materiál roztřídili za použití dvou komplementárních klasifikací. Prvně jsme na jména aplikovali sémantickou klasifikaci Vladimíra Šmilauera, jež odhalila, že nejvíce objektů je pojmenováno po význačných či zdejších osobách nebo podle vlastních jmen měst a vesnic. V několika případech nám zařazení jména činilo jisté potíže, proto jsme byli nuceni stávající klasifikaci rozšířit a přidat navíc pár podkategorií. Z hlediska formální stránky jsme pak názvy rozčlenili do příslušných oddílů podle strukturní klasifikace Milana Majtána. Rovněž ji jsme však museli upravit, aby vyhovovala našim potřebám. Po uplatnění strukturní klasifikace vyšlo najevo, že nejvíce se mezi jmény objevovaly nepřímé předložkové názvy, motivované nejspíše potřebou označit objekt na základě umístění význačnějšího objektu, následované jednočlennými nepředponovými názvy.

9. Použitá literatura:

David, Jaroslav – Mácha, Přemysl: *Názvy míst. Paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014.

David, Jaroslav: *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016.

Francek, Jindřich: *Dějiny Jičína*. Praha: Rybka Publishers, 2010.

Hlavsa Zdeněk a spol.: *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 2000.

Lábus, Václav – Vrblík, Daniel: Toponyma v krajině a možnosti jejich výzkumu. *Nová čeština doma a ve světě* 10, 2017, č. 2, s. 26–36.

Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997.

Majtán, Milan: Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov. In: *IV. slovenská onomastická konferencia*. Bratislava 9–10. novembra 1971. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 147–161.

Mencl, Jaroslav: *Historická topografie města Jičína*. Jičín: Musejní spolek v jičíně, 1940.

Morávek, Antonín: *Popovice u Jičína: Kapitoly z místních dějin*. Praha: V. Šmíd, 1935.

Olivová-Nezbedová, Libuše: Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995, s. 15–34; 35–51.

Olivová-Nezbedová, Libuše: Soupis pomístních jmen na území Čech v letech 1963–1980. In: *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995, s. 15–34; 35–51.

Olivová-Nezbedová, Libuše: Umrličí cesta, Umrličice apod. *Naše řeč* 76, 1993, č. 2, s. 109–110.

Pilařová, Ivana: Zajímavá jména rybníků na Jičínsku. *Muzejní noviny*, 1995, č. 8, s. 2–3.

Pomístní jména na katastru obce Jičín. Vypracoval Oldřich Sudek roku 1977.

Pomístní jména na katastru Popovice. Vypracoval Bedřich Bruk roku 1970.

Pomístní jména na katastru Robousy–Dvorce–Moravčice. Vypracoval Jan Draslar (nedatováno).

Profous, Antonín – Svoboda, Jan: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl IV. S–Ž. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.

Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl II. CH–L. Praha: Česká akademie věd a umění, 1946.

Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl V. Dodatky k dílu Antonína Profouse. Praha: Československá akademie věd, 1960.

Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl I. A–H. Praha: Československá akademie věd, 1954.

Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl III. M–Ř. Praha: Česká akademie věd a umění, 1951.

Příruční slovník jazyka českého. Díl II. Praha: Státní nakladatelství, 1937–38.

Státní okresní archiv Jičín. Fond Archiv města Jičína. Inventární číslo 817. *Soupis pomístných názvů*. Vypracoval Štěpán Jand'ourek v roce 1940.

Státní okresní archiv Jičín. Fond Archiv města Jičína. Inventární číslo 817. *Místní názvy a přezdívký polí, luk, lesů, rybníků i jiných při městě Jičíně*. Vypracoval František Filip roku 1940, s. 1–11.

Svoboda, Jan – Šmilauer, Vladimír – Olivová-Nezbedová, Libuše – Oliva, Karel – Witkowski, Teodolius: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 14, 1973, č. 1, s. 53–69.

Šimandl, Josef: *Slovník afixů užívaných v češtině*. Praha: Karolinum, 2016.

Šlosar, Dušan: Slovtvorba. In: Karlík, Petr – Nekula, Marek – Rusínova, Zdenka a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 2012, s. 109–225.

Šmilauer, Vladimír: Třídění pomístních jmen. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 13, 1972, č. 1–2, s. 171–204.

Šmilauer, Vladimír: *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

Šrámek, Rudolf: *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Štěpán, Pavel: *Označení barev a jejich využití v toponymii*. Praha, 2004.

Wagner, Jaroslav: *Jičín*. Praha: Odeon, 1979.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad [online]. Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2022. Publikováno 29. 4. 2022 [cit. 2023-17-10]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>.

Český úřad zeměměřický a katastrální [online]. Geonames – úvod. Poslední aktualizace 17. 4. 2023. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z WWW: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(x5jwnqeff5ctuz3nenmvmm2y\)\)/default.aspx?mode=TextMeta&ext=geonames_uvod&side=geonames&menu=26](https://geoportal.cuzk.cz/(S(x5jwnqeff5ctuz3nenmvmm2y))/default.aspx?mode=TextMeta&ext=geonames_uvod&side=geonames&menu=26).

Český úřad zeměměřický a katastrální [online]. Geoprohlížeč. 2010. Dostupné z WWW: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Jičínský deník [online]. 650. výročí obce Robousy, která je nyní součástí Jičína. 11. 9. 2007 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z WWW: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/robousy_historie20070910.html.

Obec Tuř [online]. Historie obce Tuř. 16. 11. 2020 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z WWW: <https://www.obectur.cz/obec/historie-obce>.

Pleskalová, Jana: Toponymum. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.

Pleskalová, Jana: Živé vlastní jméno. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-11-10]. Dostupné z WWW: [https://www.czechency.org/slovník/ŽIVÉ VLASTNÍ JMÉNO](https://www.czechency.org/slovník/ŽIVÉ_VLASTNÍ_JMÉNO).

Slovník nářečí českého jazyka [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2016 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z WWW: <http://sncj.ujc.cas.cz>.

Státní okresní archiv Jičín [online]. Moravčice. (nedatováno) [cit. 2023-01-15]. Dostupné z WWW: <https://stare.vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/jicin/moravcice/>.

10. Přílohy

Snímky mapy přiložené k soupisu Popovic:

